

Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

Diagnoza i monitoring wybranych problemów społecznych w województwie śląskim – edycja 2017

Katowice, lipiec 2018

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Streszczenie.....	4
3. Wybrane problemy społeczne województwa śląskiego.....	12
3.1. Demografia	12
3.1.1. Przyrost naturalny	12
3.1.2. Migracje	16
3.1.3. Starzenie się ludności	17
3.1.5. Depopulacja	21
3.2. Bezrobocie.....	29
3.3. Ubóstwo.....	35
3.4. Problemy rodzin	44
3.4.1. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego ..	44
3.4.2. Przemoc w rodzinie.....	50
3.4.3. Rozwody i separacje.....	56
3.5. Niesamodzielność.....	63
3.5.1. Niepełnosprawność.....	63
3.5.2. Zaawansowany wiek.....	71
3.6. Uzależnienia	75
3.6.1. Alkoholizm.....	75
3.6.2. Narkomania.....	82
3.7. Bezdomność.....	86
3.8. Przemoc.....	96
4. Aneks.....	101

1. Wstęp

Niniejsze opracowanie stanowi realizację treści zapisu ujętego w art. 21 ust. 3a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.), według którego „do zadań samorządu województwa należy diagnozowanie i monitorowanie wybranych problemów społecznych w regionie”. Zgodnie z definicją zawartą w *Słowniku języka polskiego*¹ pojęcie monitoringu oznacza *stałą obserwację i kontrolę jakichś procesów lub zjawisk*. Z kolei diagnozę można zdefiniować jako *ocenę stanu czegoś przedstawioną na podstawie badań i analiz*². Zgodnie z powyższymi definicjami w ramach raportu przedstawiono dane na poziomie całego województwa dotyczące poszczególnych problemów społecznych w latach 2010-2016, a tam gdzie to było uzasadnione merytorycznie także w okresie 2005-2016³. Ogólną ocenę sytuacji w poszczególnych dziedzinach umożliwiły analizy w przekrojach uwzględniających: podregiony, powiaty, rodzaje powiatów oraz rodzaje gmin⁴. W przypadku szczególnie istotnych zmiennych przedstawiono również gminy charakteryzujące się szczególnie niekorzystną sytuacją.

Materiał obejmuje swym zakresem tematycznym problemy społeczne występujące w województwie śląskim w największej skali (dotykające bezpośrednio największą liczbę ludzi) oraz takie, których skala jest mniejsza, ale ich skutki mają duże znaczenie dla poszczególnych osób, rodzin lub też całych zbiorowości. Wśród nich znalazły się: demograficzne starzenie się ludności, migracje, bezrobocie, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, przemoc w rodzinie, rozwody, niesamodzielność spowodowana chorobą, niepełnosprawnością lub zaawansowanym wiekiem, alkoholizm, narkomania, bezdomność i przestępczość.

Niniejszy raport został opracowany przy wykorzystaniu techniki *desk research* polegającej na analizie już istniejących informacji pochodzących z różnych źródeł, takich jak: prasa, Internet, raporty analityczne, zestawienia danych statystycznych oraz wzajemnej ich weryfikacji i scaleniu⁵. Wykorzystano w nim m.in. następujące źródła danych: sprawozdania *MPiPS-03*, *Bank Danych Lokalnych* prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny, *Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia*, stronę internetową Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach oraz analizy Centrum Badania Opinii Społecznej. Wśród opracowań wykorzystanych w procesie tworzenia diagnozy i monitoringu wybranych problemów społecznych w województwie śląskim wykorzystano również dwa raporty analityczne: „Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2017” oraz „Skala, przyczyny i skutki ubóstwa w województwie śląskim - edycja 2017”.

¹ Źródło: Wydawnictwo Naukowe PWN, *Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/> [odczyt 04.08.2016 r.]

² *Ibidem* [odczyt 04.08.2016 r.].

³ W dziedzinach, w których występują częste zmiany metodologii zbierania danych lub też zmiany przepisów prawnych mających wpływ na poziom monitorowanych zjawisk (np. zmiany kryterium dochodowego uprawniającego do otrzymania pomocy pieniężnej z systemu pomocy społecznej) uwzględnianie zbyt odległych w czasie danych jest niecelowe i może prowadzić do błędnych wniosków.

⁴ W zależności od rodzaju i dostępności danych.

⁵ Źródło: <http://www.research-pmr.com/pl/desk-research> [odczyt 20.06.2016 r.]

2. Streszczenie

Przyrost naturalny

W 2016 roku w województwie śląskim przyrost naturalny wyniósł -6,2 tys. osób. W latach 2005-2010, mieliśmy do czynienia z jego dynamicznym wzrostem, natomiast po tym okresie z równie szybkim spadkiem. Wartość dodatnią przyrost naturalny osiągnął jedynie w 2010 r. W 2016 roku najniższe wartości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców występowały w podregionach: sosnowieckim, częstochowskim oraz bytomskim. Wśród powiatów charakteryzujących się najniższymi wartościami analizowanego wskaźnika znalazły się: m. Sosnowiec, m. Częstochowa oraz będziński. Powiaty grodzkie w stosunku do powiatów ziemskich cechowały się zdecydowanie niższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego.

Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego i długości przeciętnego dalszego trwania życia, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

W latach 2005-2016 w województwie śląskim systematycznie notowano ujemne saldo migracji zagranicznych. W 2006 roku jego wartość była najniższa i wyniosła -8,5 tys. osób, zaś w 2016 roku odnotowano wartość najkorzystniejszą -1,1 tys. osób. W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik tego salda kształtował się na poziomie -0,25. Analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,04. Podobnie jak migracje zagraniczne, również migracje międzywojewódzkie w województwie śląskim cechowało saldo ujemne.

Starzenie się ludności

W województwie śląskim od wielu już lat mamy do czynienia z procesem demograficznego starzenia się ludności - zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, rośnie natomiast populacja osób w wieku poprodukcyjnym. W 2016 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym wynosił 16,8% (w Polsce – 17,9%). Na przestrzeni lat 2005-2016 daje się zauważyć znaczący spadek liczby osób należących do tej kategorii. Prognoza ludności przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Szacuje się, że w 2035 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił już tylko 14,5%, zaś w 2050 roku – 14,3.

Odsetek osób w wieku produkcyjnym kształtował się w 2016 roku w województwie śląskim na poziomie 61,8% (w Polsce – podobnie). W latach 2005-2016 liczba osób należących do tej kategorii zmalała, a ich udział w strukturze ludności zmniejszył się. Prognoza GUS do roku 2050 przewiduje kontynuację obecnej tendencji. Udział ludności w wieku produkcyjnym w 2035 roku ma wynieść 61,1%, zaś w 2050 roku – 55,2%.

W 2016 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym osiągnął w województwie śląskim poziom 21,4% (w Polsce – 20,2%). W ciągu ostatnich lat nastąpiło znaczne zwiększenie się zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. Prognoza ludności do 2050 roku przewiduje kontynuację obecnego trendu. W 2035 roku udział seniorów wzrośnie do 24,4%, zaś w 2050 roku do 30,5%.

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego. W 2016 roku jego wartość wyniosła w województwie śląskim 61,8 (w Polsce 61,7). Prognozy demograficzne przewidują, że wartość wskaźnika obciążenia demograficznego po 2016 roku przekroczy średnią krajową, a różnica pomiędzy średnimi będzie się stale zwiększać na niekorzyść województwa śląskiego. Skutkiem tego będą m.in. problemy z zapewnieniem właściwej opieki rosnącej zbiorowości osób w podeszłym wieku.

Depopulacja

Depopulacja towarzyszy województwu śląskiemu od początku jego istnienia, tj. od 1999 roku. W latach 2005-2016 liczba mieszkańców tej części Polski zmniejszyła się z 4 685 775 do 4 559 164, czyli o 126 611 osób. Prognoza demograficzna przewiduje dalsze zmniejszanie się liczby ludności województwa śląskiego. Do roku 2035 jego populacja ma się zmniejszyć o 451,3 tys., zaś do 2050 roku o 878,5 tys. Porównując dane z województwa śląskiego i Polski można zauważyć, że w tym pierwszym zmniejszenie się ludności będzie miało znacznie bardziej gwałtowny charakter (w 2035 roku prognozuję się spadek liczby ludności o -5,1% w Polsce i -9,9% w województwie śląskim, zaś w 2050 roku – o -11,7% w Polsce i -19,3% w województwie śląskim⁶).

W okresie 2005-2016 największy procentowy spadek liczby mieszkańców dotknął podregiony: gliwicki, katowicki i sosnowiecki. Zmniejszenie się populacji zanotowano w 23 powiatach. Największe rozmiary proces ten przyjmował w miastach na prawach powiatu: Bytomiu, Sosnowcu, Gliwicach, Świętochłowicach, Częstochowie i Zabrze. Dane nt. depopulacji występującej w poszczególnych rodzajach gmin wskazują, że jest to proces charakterystyczny dla obszarów miejskich.

Prognoza demograficzna na lata 2015-2025 przewiduje, że depopulacja osiągnie wszystkie podregiony oraz wszystkie rodzaje jednostek terytorialnych w województwie śląskim. Ubytek ludności na całym jego obszarze ma wynieść 4,40%, najwięcej w podregionach: katowickim, gliwickim oraz sosnowieckim. Prognozuję się, że w latach 2015-2025 spadek liczby ludności dotyczyć będzie 29

⁶ Wskaźniki odnoszą się do wartości na koniec 2016 roku.

powiatów, a jej wzrost jedynie 7. W ujęciu procentowym powiaty grodzkie stracą ponad 8 razy więcej mieszkańców niż powiaty ziemskie. Podobnie jak to miało miejsce w przeszłości, także w najbliższych latach depopulacja dotyczyć będzie głównie terenów konurbacji górnośląskiej oraz dużych miast znajdujących się w północnej i południowej części województwa.

Bezrobocie

W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2016 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 120,0 tys. osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 19,2%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 14,6%. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, według stanu na koniec grudnia 2016 r., kształtowała się na poziomie 6,6% (w Polsce 8,3%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 8,2. Prawo do zasiłku posiadało 13,5% ogółu bezrobotnych (w kraju 14,0%). Długotrwałym bezrobociem dotkniętych było 53,3% ogółu bezrobotnych (w Polsce 56,0%).

Długotrwałe bezrobocie jest zjawiskiem szczególnie niekorzystnym, gdyż pozbawia dotknięte nim osoby i rodziny najważniejszego źródła dochodów, co zwiększa ryzyko popadnięcia w ubóstwo oraz powoduje konieczność ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej. Brak pracy był w 2016 roku drugim najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej. Pomocą z tego tytułu objęto 46,2 tys. rodzin, a w nich 118,7 tys. osób. Stanowiły one 50,1% beneficjentów pomocy społecznej.

Ubóstwo

Śląskie należy do regionów o najniższych wskaźnikach poziomu ubóstwa. W roku 2016 w województwie śląskim udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 3,0% (w Polsce 4,9%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł 10,3% (w Polsce 13,9%). Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 9,0% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,7%).

Analizując poziom zagrożenia ubóstwem skrajnym w województwie śląskim w latach 2005-2014 można dostrzec, że po dosyć gwałtownym spadku w latach 2005-2007 jego wartość utrzymuje się mniej więcej na stałym poziomie. Dosyć gwałtowna poprawa w zakresie granicy ustawowej, z jaką mamy od czynienia od 2012 roku, wynika w dużej mierze z podniesienia progów uprawniających do ubiegania się o świadczenia pieniężne z pomocy społecznej.

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego

Obraz współczesnej polskiej rodziny może budzić niepokój. Dostrzega się w jej istnieniu coraz większej liczby zagrożeń. Prowadzą one do dysfunkcyjności rodziny, a tym samym wywołują trudną sytuację

życiową dzieci. Zjawiska, takie jak: bezrobocie, ubóstwo, problemy alkoholowe, przemoc, wydłużony czas pracy rodziców, powodują wzrost liczby rodzin niewydolnych wychowawczo.

W 2016 r. w województwie śląskim z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego pomocą społeczną objęto 20,8 tys. rodzin liczących ogółem 70,9 tys. osób. Bezradność była trzecią co do częstości przyczyną jej udzielania. Wsparciem z tego tytułu objęto 29,9% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. Generalnie w latach 2010-2015 w analizowanej dziedzinie mieliśmy do czynienia z trendem spadkowym. Przez cały ten okres wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż w kraju, choć różnica ta systematycznie malała. Daje się zauważyć tendencję, zgodnie z którą wartość analizowanego wskaźnika wzrasta wraz z udziałem ludności miejskiej.

Przemoc w rodzinie

W 2016 r. w województwie śląskim pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie objęto 1,7 tys. rodzin. Liczyły one ogółem 5,7 tys. osób. Wsparciem z tego tytułu objęto 2,4% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. W latach 2010-2014 w analizowanej dziedzinie zanotowano tendencją wzrostową, a od 2015 roku obserwuje się znaczący spadek. Przez ostatnie 7 lat wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż w kraju. Daje się zauważyć wyższą wartość analizowanego wskaźnika w powiatach ziemskich niż grodzkich. Analiza rozkładu przestrzennego wskazuje na wyższe jego wartości w południowej i zachodniej części województwa.

Rozwody i separacje

W 2016 roku w województwie śląskim przez rozwód rozwiązano 8,2 tys. małżeństw. Od 2006 roku w województwie śląskim mamy do czynienia z tendencją spadkową w zakresie liczby i wskaźnika rozwodów. Wskaźnik ten obrazuje przeciętną liczbę rozwodów na 1 tys. mieszkańców. Na jego wartość, poza rzeczywistą tendencją do rozpadania się małżeństw, mają wpływ takie czynniki, jak: struktura wiekowa populacji czy też skłonność do zawierania związków małżeńskich. Tak więc niska wartość wskaźnika rozwodów nie musi być dowodem dobrej kondycji rodziny w danej społeczności.

W latach 2005-2016 wartość wskaźnika rozwodów w województwie śląskim była wyższa niż średnia dla całego kraju, choć z roku na rok różnica ta ma tendencję do zmniejszania się. W 2016 roku do głównych przyczyn orzekania rozwodów należały: niezgodność charakterów, niedochowanie wierności małżeńskiej, nadużywanie alkoholu, nieporozumienia na tle finansowym oraz naganny stosunek do członków rodziny. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2016 roku w województwie śląskim 58,1% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi. Wyższa wartość analizowanego wskaźnika w powiatach grodzkich może sugerować, że zjawisko rozwodów jest bardziej charakterystyczne dla mieszkańców miast niż wsi.

W 2016 roku w województwie śląskim orzeciono 250 separacji. Od 2011 roku w województwie śląskim mamy do czynienia z systematycznym spadkiem liczby orzeczeń w tym zakresie, przy czym, podobnie jak w przypadku rozwodów, wskaźnik natężenia zjawiska utrzymuje się na poziomie wyższym od średniej dla całego kraju.

Niepełnosprawność

Według danych pochodzących z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 31 marca 2011 roku w województwie śląskim zamieszkiwało 552,1 tys. osób niepełnosprawnych. Wskaźnik liczby osób dotkniętych niepełnosprawnością na 1000 mieszkańców był nieco niższy od ogólnopolskiego.

Niepełnosprawność stanowi stosunkowo częstą (w 2016 roku 5 miejsce) przyczynę korzystania z pomocy społecznej. Z powodu niepełnosprawności pomocą objęto w tym czasie 36,5 tys. rodzin liczących ogółem 68,6 tys. osób. Rodziny korzystające z pomocy z powodu niepełnosprawności stanowiły 28,9% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną, a ich członkowie 1,5% ogółu mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2010-2016 w analizowanej dziedzinie zanotowano silne wahania poziomu, choć generalnie tendencja była malejąca. Przez ostatnie 7 lat wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim znacząco niższy niż w kraju. Generalnie można zauważyć zależność polegającą na zwiększaniu się wartości owego wskaźnika wraz ze wzrostem udziału ludności miejskiej. Analiza przestrzenna wskazuje, że najwyższe wartości wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców przyjmował w centralnej części województwa.

Zaawansowany wiek

W ujęciu statystycznym poziom samodzielności jest ściśle związany z wiekiem. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia uważane są osoby mające 80 i więcej lat. Na koniec 2016 roku w województwie śląskim takich osób było 185,1 tys. Stanowiły one 4,1% ogółu mieszkańców (w Polsce 4,1%). Od wielu już lat w analizowanej dziedzinie mamy do czynienia z tendencją wzrostową. Podobnie będzie w przyszłości. Prognoza do roku 2050 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%.

Dostępne dane wskazują na tendencję nieznacznego wzrostu udziału osób w wieku 80 i więcej lat wraz ze wzrostem odsetka ludności miejskiej. W 2016 roku największym udziałem osób w wieku 80+ charakteryzowała się północna część województwa śląskiego, ale także duże miasta w innych częściach regionu.

Alkoholizm

Generalnie w latach 2005-2016 w zakresie spożycia alkoholu na poziomie kraju mieliśmy do czynienia z trendem wzrostowym. Wyniki badania „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania” przeprowadzonego przez CBOS na przełomie lat 2014 i 2015 wskazują, że do nadmiernie pijących zaliczało się 5,2% populacji w wieku 15-64 lat. Biorąc pod uwagę liczbę ludności województwa śląskiego w wieku 15-64 lat można oszacować liczbę nadmiernie pijących jego mieszkańców na ponad 164 tys. osób.

Nadmiernie pijących częściej można było spotkać wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Nadużywaniu alkoholu w sensie statystycznym sprzyja następujący zestaw cech: wiek 25-44 lata, stan cywilny „rozwiedziony”, zamieszkiwanie w wielkim mieście (pow. 500 tys. mieszkańców), status bezrobotnego, szczególnie wysokie lub szczególnie niskie dochody. Odsetek pijących nadmiernie jest pięciokrotnie wyższy w grupie osób deklarujących się jako wierzące i praktykujące, niż wśród pozostałych.

Pomoc społeczną z powodu alkoholizmu udziela się stosunkowo rzadko. W 2016 roku był on siódmą co do częstości przyczyną udzielania pomocy społecznej. W tymże okresie wsparciem z powodu alkoholizmu objęto 7,6 tys. rodzin liczących łącznie 13,3 tys. osób. Generalnie w latach 2010-2016 w analizowanej dziedzinie mieliśmy do czynienia z trendem spadkowym. Ponadto należy zauważyć, że przez cały ten okres wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w kraju.

Narkomania

Oszacowanie liczby problemowych użytkowników narkotyków jest zadaniem niezwykle trudnym. Nie można go dokonać bezpośrednio, bowiem w próbie populacji ogólnej trudno spotkać tego rodzaju osoby, nawet gdy owa próba jest bardzo liczna. Rozpowszechnienie problemowego używania narkotyków jest zbyt nikłe, a ponadto ten fenomen zalicza się do zjawisk ukrytych. Ze względu na społeczne potępienie oraz status prawny problemowi użytkownicy narkotyków zwykle unikają ujawnienia swojego problemu. Dokonanie oszacowań wymaga zatem sięgnięcia po metody pośrednie.

Najnowsze szacunki uzyskane w ramach badania „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania” przeprowadzonego na przełomie lat 2014 i 2015 wskazują, że w Polsce, wśród osób w wieku 15-64 lat, liczba problemowych użytkowników opioidów mieści się w przedziale 10,9-18,4 tys. osób, natomiast w przypadku użytkowników pozostałych narkotyków mieści się w przedziale 61,5-109,4 tys. osób. Przeniesienie tych wyników na poziom województwa śląskiego daje przedziały o liczebności 1,3-2,2 tys. oraz 7,3-13,1 tys.

Narkotyki zażywają częściej: mężczyźni, osoby w wieku 25–34 lat, osoby w stanie wolnym, wychowane w mieście powyżej 500 tysięcy mieszkańców, uczniowie i studenci oraz osoby z wyższym wykształceniem. Czynnikiem chroniącym w przypadku narkomanii jest aktywny udział w praktykach

religijnych. Aktualnych użytkowników narkotyków spotyka się ponad 14 razy rzadziej wśród osób wierzących i praktykujących niż wśród niewierzących.

W 2016 roku, podobnie zresztą jak w latach poprzednich, narkomania była bardzo rzadką przyczyną udzielania pomocy społecznej. Zaledwie 0,3% ogółu osób w rodzinach korzystających z tego rodzaju wsparcia otrzymało je z powodu narkomanii. Jednakże w latach 2010-2015 w analizowanej dziedzinie mieliśmy do czynienia z silnym trendem wzrostowym. Od 2015 roku nastąpił spadek powyższego wskaźnika, a wartości wskaźników dla województwa i Polski są bardzo zbliżone. W powiatach grodzkich wartość wskaźnika objętych pomocą z powodu narkomanii była znacznie wyższa w porównaniu z ziemskimi, co może wskazywać, że zjawisko narkomanii jest typowe raczej dla mieszkańców miast niż wsi.

Bezdomność

Według danych MRPiPS liczba osób bezdomnych zdiagnozowanych w trakcie ogólnopolskiego badania ze stycznia 2015 r. wynosiła w województwie śląskim 4,4 tys. osób. Podczas poprzedniego badania (przeprowadzonego w lutym 2013 r.) było ich o 16,0% mniej. Wśród osób bezdomnych uwzględnionych podczas liczenia w 2015 r. 81,0% stanowili mężczyźni, 14,2% kobiety, natomiast 4,9% dzieci. Osoby przebywające w tym czasie w placówkach instytucjonalnych tworzyły frakcję liczącą 85,3%, natomiast poza placówkami instytucjonalnymi - 14,7%. W 2015 r. śląskie znalazło się na drugiej pozycji (zaraz za województwem mazowieckim) pod względem liczby osób bezdomnych. W ujęciu względnym (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) województwo śląskie uplasowało się na 8 miejscu w kraju z wartością wskaźnika zbliżoną do średniej z wszystkich województw.

Osoby bezdomne z racji swojej szczególnie trudnej sytuacji życiowej wymagają wsparcia systemu pomocy społecznej. W województwie śląskim w 2016 r. pomocą społeczną z powodu bezdomności objęto 6,2 tys. rodzin liczących łącznie 7,2 tys. osób. Członkowie rodzin objętych pomocą z tego tytułu stanowili 3,0% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. W latach 2010-2015 mieliśmy do czynienia z silnym trendem wzrostowym w zakresie liczby klientów, którym udzielono wsparcia z tytułu bezdomności. W 2016 roku powyższa tendencja uległa odwróceniu. Ponadto należy zauważyć, że przez cały ten okres wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim zdecydowanie wyższy niż w kraju.

Bezdomność to zjawisko charakterystyczne dla miast. W województwie śląskim w 2016 roku w gminach miejskich wskaźnik objętych pomocą społeczną z tytułu bezdomności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniósł 1,51, w gminach miejsko-wiejskich 0,97, natomiast w wiejskich zaledwie 0,46.

Przestępczość

W województwie śląskim w 2016 roku liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych wyniosła 105,8 tys. W latach 2013-2016 w dziedzinie tej mieliśmy do czynienia z tendencją spadkową. Jest ona zgodna z trendem dla całego kraju, jednakże wskaźniki

przestępczości w województwie śląskim przez cały analizowany okres cechowały się wyższym poziomem w porównaniu do ogólnopolskich. Można zauważyć, że dużo wyższymi wskaźnikami analizowanego zjawiska charakteryzowały się powiaty grodzkie w porównaniu z ziemskimi.

Spadek poziomu wskaźnika przestępczości może wynikać z różnych czynników, w tym w szczególności z: faktycznego zmniejszenia się liczby popełnianych przestępstw, bierności społeczeństwa, bądź też niższej skuteczności organów ścigania. Dlatego też analizę danych dot. poziomu popełnianych przestępstw warto uzupełnić informacjami nt. poczucia bezpieczeństwa obywateli. Zgodnie z danymi CBOS w latach 2013-2015 notowano wzrost odsetka osób, które obawiały się tego, że mogły zostać ofiarą przestępstwa. Jednak w roku 2016 w tej dziedzinie nastąpiła znacząca poprawa nastrojów społecznych.

3. Wybrane problemy społeczne województwa śląskiego

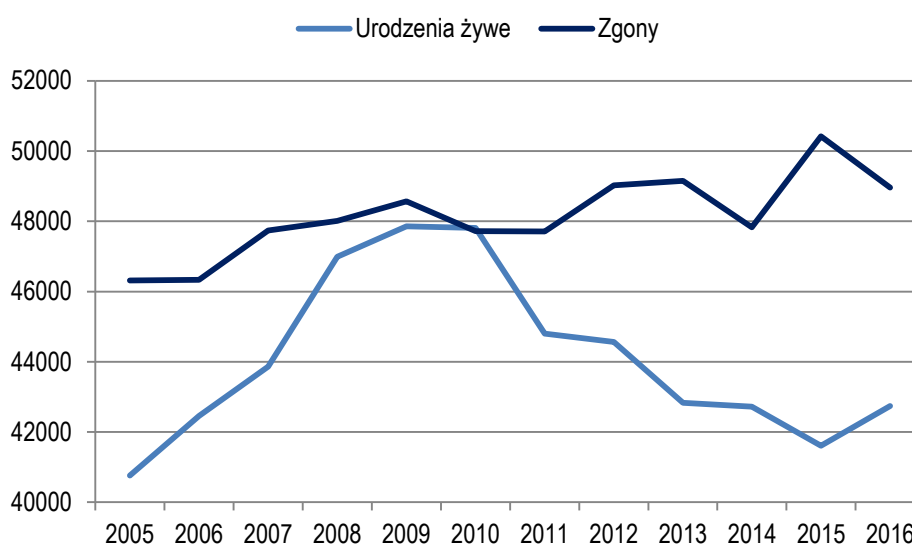
3.1. Demografia

3.1.1. Przyrost naturalny

Przyrost naturalny jest definiowany jako różnica między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie⁷. W województwie śląskim w 2016 roku zanotowano 42 742 urodzeń żywych oraz 48 958 zgonów. Przyrost naturalny wyniósł zatem -6 216 osób. Liczba urodzeń żywych dynamicznie rosła w latach 2005-2009, natomiast od roku 2010 równie dynamicznie maleje. W zakresie liczby zgonów w całym okresie 2005-2015 notowano niewielką tendencję wzrostową (w 2016 r. nastąpił spadek). Kształt krzywej przyrostu naturalnego przypomina kształt krzywej liczby urodzeń żywych. Przyrost naturalny szybko rósł w latach 2005-2010, następnie do 2015 roku dynamicznie spadał, by w 2016 roku znowu wzrosnąć. Warto jednak zaznaczyć, że wartość dodatnią osiągnął on jedynie w 2010 r.

W 2016 roku najniższą wartością wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców cechowały się podregiony: sosnowiecki (-3,77), częstochowski (-3,58) oraz katowicki (-2,19). Wśród powiatów charakteryzujących się najniższymi wartościami analizowanego wskaźnika znalazły się: m. Sosnowiec (-4,64), m. Częstochowa (-4,39) oraz będziński (-4,29). W powiatach grodzkich wskaźnik przyrostu naturalnego był zdecydowanie niższy niż w ziemskich i wyniósł -1,59 na 1000 mieszkańców przy -0,62 w tych ostatnich.

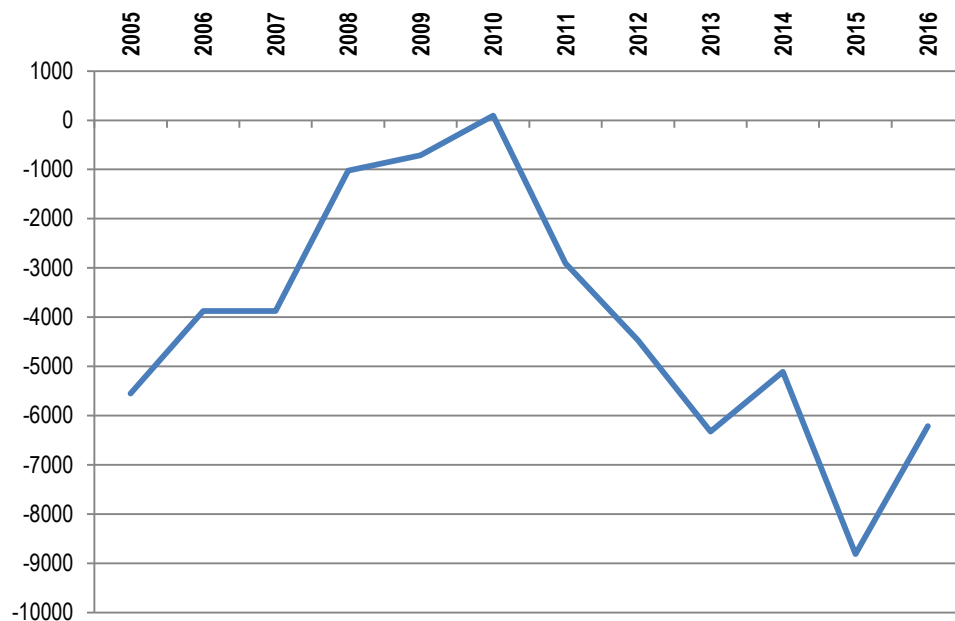
Wykres 1. Urodzenia żywe oraz zgony w województwie śląskim w latach 2005-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

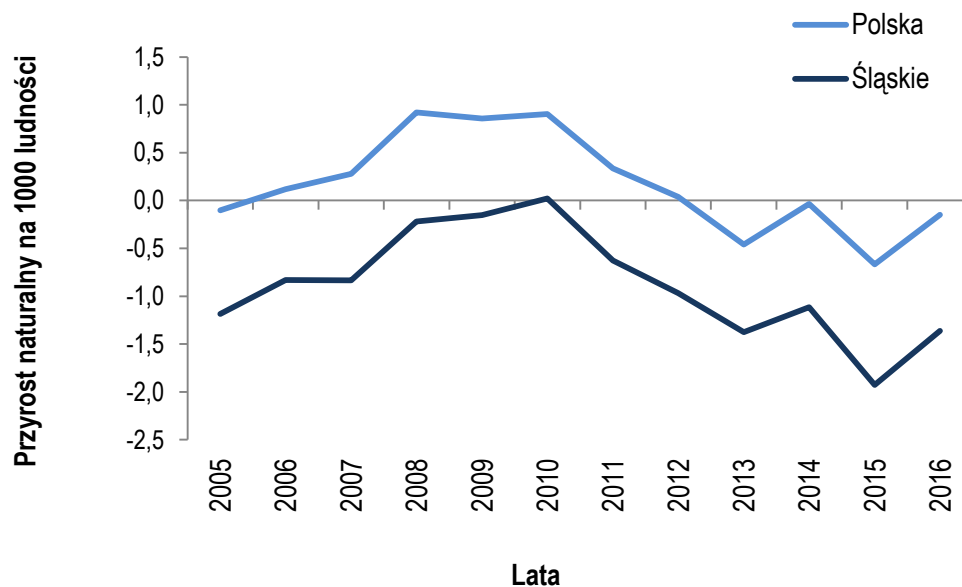
⁷ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/405,pojecie.html?pdf=1> [odczyt 02.11.2016 r.].

Wykres 2. Przyrost naturalny w województwie śląskim w latach 2005-2016.

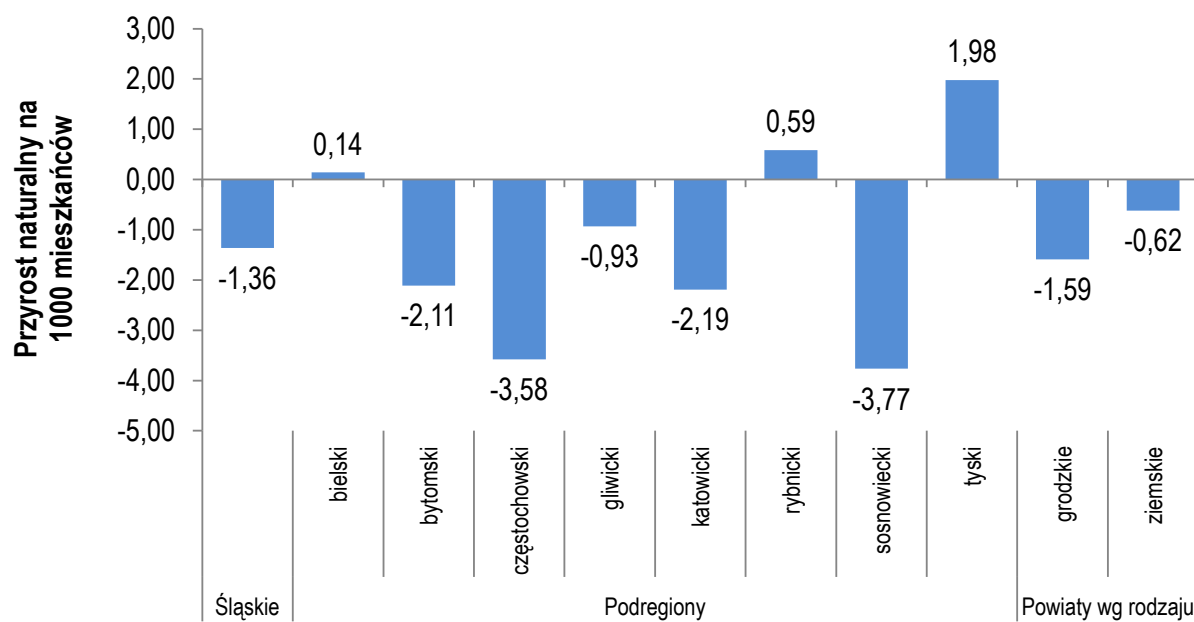
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w latach 2005-2016.

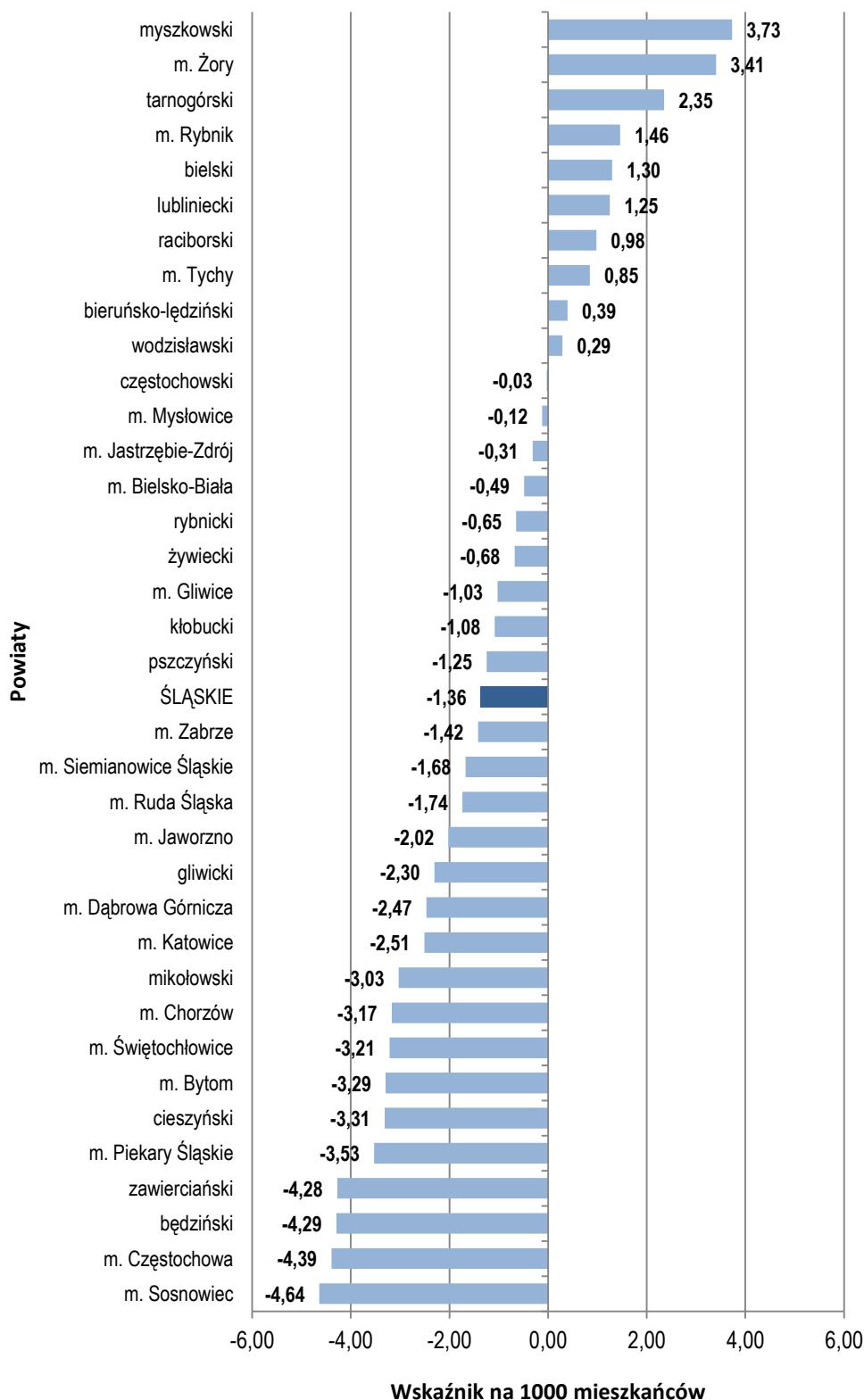
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 4. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców - województwo śląskie, 2016 rok.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

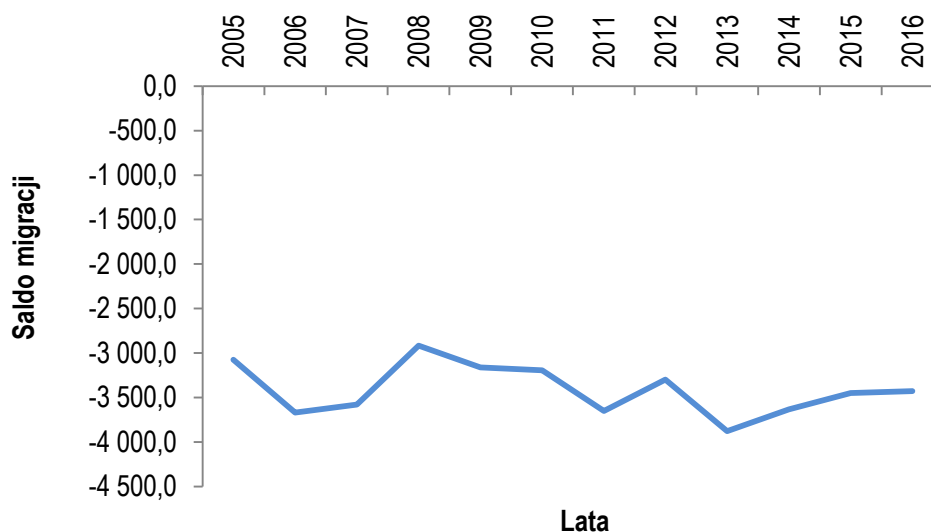
3.1.2. Migracje

Migracje, obok przyrostu naturalnego i długości przeciętnego dalszego trwania życia, mają decydujący wpływ na zmianę liczby ludności i proces demograficznego starzenia się populacji. Dzieje się tak dlatego, że w większości przypadków na opuszczenie swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania decydują się ludzie młodzi. Na obszarach charakteryzujących się ujemnym saldem migracji rośnie zatem udział osób starszych.

W latach 2005-2016 systematycznie notowano ujemne saldo migracji zagranicznych. W 2006 roku jego wartość była najniższa i wyniosła -8 521 osób, zaś w 2016 roku odnotowano wartość najkorzystniejszą -1 128. W przeliczeniu na 1000 ludności wskaźnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,2. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość 0,0⁸.

Podobnie jak migracje zagraniczne, również migracje międzywojewódzkie w województwie śląskim cechuje saldo ujemne. W latach 2005-2015 najwyższą jego wartość zanotowano w roku 2013 (-3 880 osób), natomiast najniższą w roku 2008 (-2 917 osób). Dla porównania w roku 2016 było to -3 428⁹.

Wykres 6. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały - województwo śląskie, lata 2005-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt 07.05.2018 r.]

⁹ *Ibidem* [odczyt 07.05.2018 r.]

3.1.3. Starzenie się ludności

W województwie śląskim od wielu już lat mamy do czynienia z procesem demograficznego starzenia się ludności. Zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, natomiast rośnie populacja osób w wieku poprodukcyjnym. W 2016 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 16,8% (w Polsce – 17,9%). Na przestrzeni lat 2005-2016 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 117 891 (z 885 181 do 767 290) tj. o 13,3%. Prognoza ludności do 2035 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Szacuje się, że do 2035 roku liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się o 170 131 (-22,2%), do poziomu 597 159. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,5%, co oznacza spadek o 2,3 punktu proc. w stosunku do roku 2016, zaś ¹⁰.

W województwie śląskim w 2016 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 61,8% (w Polsce – tam samo). W latach 2005-2016 liczba osób w wieku produkcyjnym zmalała (z 3 063 102 do 2 818 424 tj. o 8,0%), a także spadł ich udział w strukturze ludności (z 62,5% do 61,8%). Prognoza GUS do roku 2035 przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 309 688 tj. o 11,0%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2035 roku 61,1%, co oznacza spadek o 0,7 punktu proc. w stosunku do roku 2016¹¹.

W 2016 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 21,4% (w Polsce – 20,2%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2005-2016 liczba osób wzrosła o 235 958 (z 737 492 do 973 450) tj. o 24,2%, a udział zwiększył się o 5,3 punktu proc. Prognoza ludności do 2035 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się o kolejne 28 516, do poziomu 1 001 966, a ich udział wyniesie 24,4%, co oznacza wzrost o 3,0 punktu proc. w odniesieniu do roku 2016 .

Najwyższym udziałem seniorów charakteryzowały się podregiony: sosnowiecki (23,4%), katowicki (22,6%) i częstochowski (22,2%). Na poziomie powiatów do liderów pod tym względem należały: m. Sosnowiec (24,9%), m. Katowice (24,6%) i m. Częstochowa (24,5%). W powiatach grodzkich analizowany wskaźnik był wyższy niż w ziemskich (odpowiednio 22,0% i 19,7%). W przypadku gmin najwyższym jego poziomem charakteryzowały się gminy miejskie (21,5%). Dla porównania w gminach miejsko-wiejskich wyniósł on 19,1%, a w wiejskich 18,0%. Najwyższymi odsetkami osób w wieku poprodukcyjnym charakteryzowały: Ustroń (25,4%), Sosnowiec (24,9%), Katowice (24,6%) i Czeladź (24,6%)¹².

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego¹³. Jego wartość, która w 2016 roku wyniosła w województwie śląskim 61,8 (w Polsce 61,7), zgodnie z obliczeniami GUS, w 2035 roku osiągnie 63,7 (w Polsce 61,6), zaś w 2050 roku

¹⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt 07.05.2018 r.].

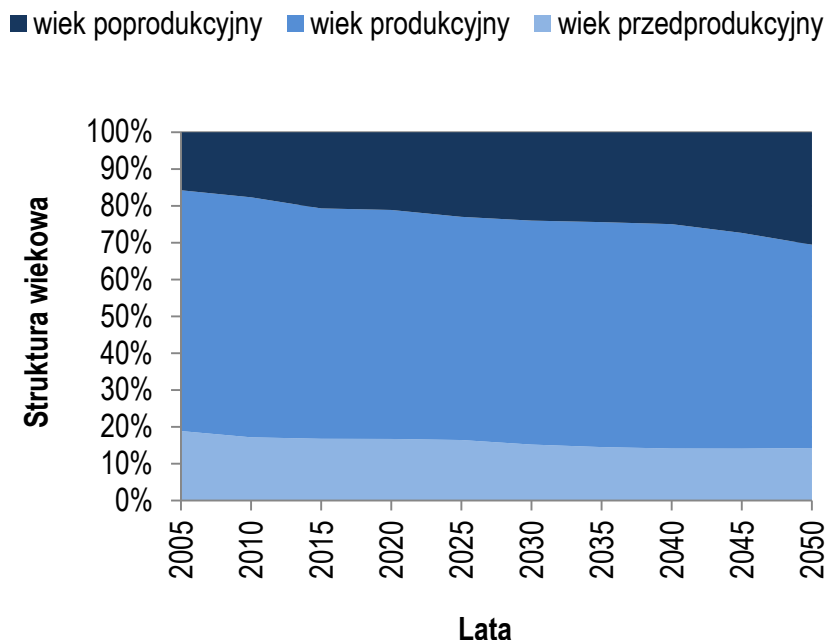
¹¹ Ibidem [odczyt 07.05.2018 r.].

¹² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt 07.05.2018 r.].

¹³ Ludność w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym.

osiągnie 81,1 (w Polsce 78,2). Skutkiem tego będą m.in. problemy z zapewnieniem właściwej opieki rosnącej zbiorowości osób w podeszłym wieku.

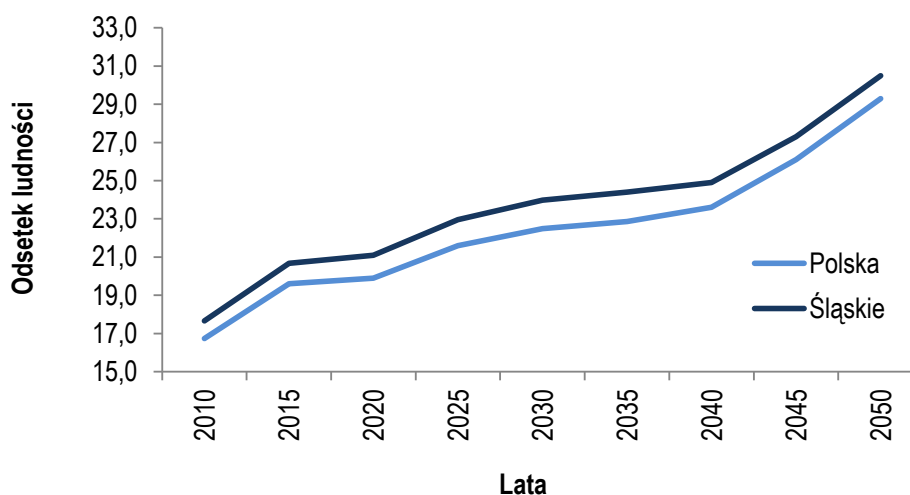
Wykres 7. Struktura wiekowa ludności* w województwie śląskim - prognoza na lata 2005-2050.

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).

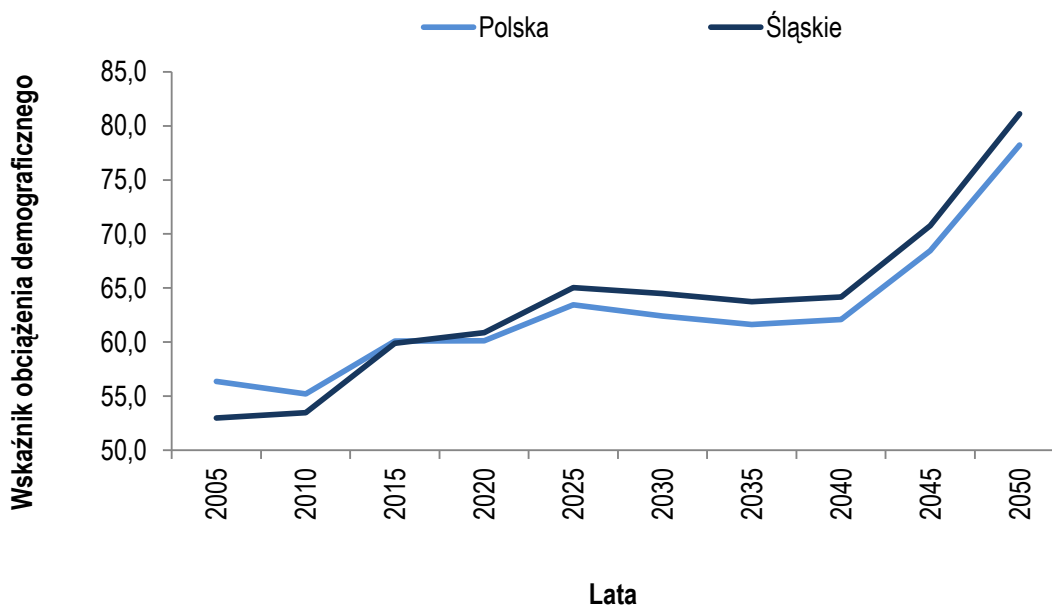
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 8. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w latach 2010-2050 - prognoza dla Polski i województwa śląskiego.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

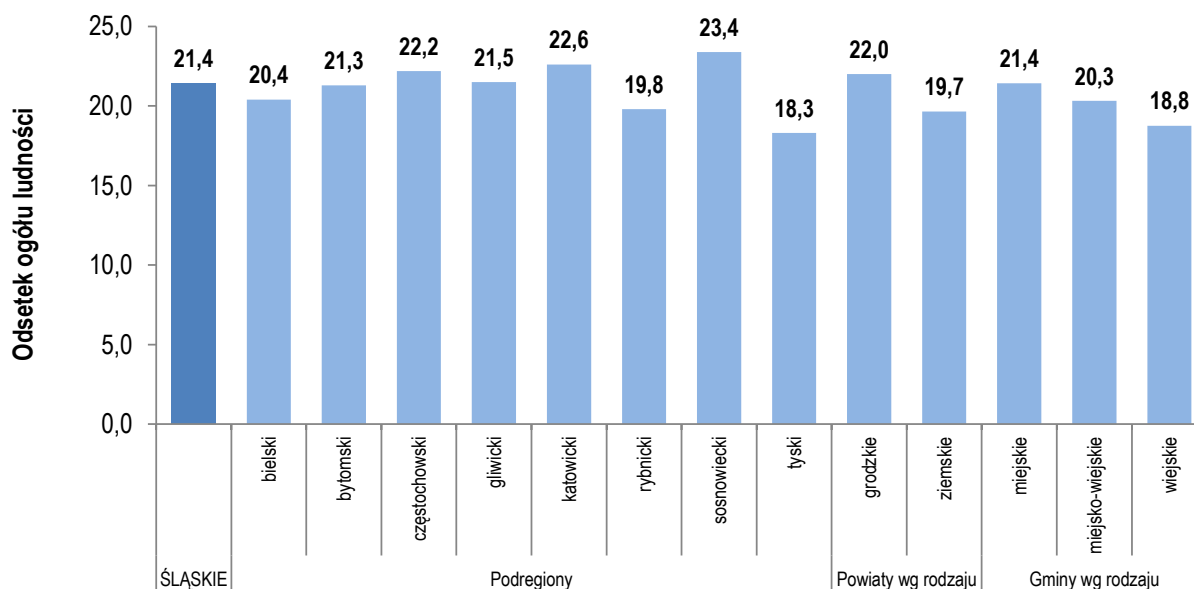
Wykres 9. Wskaźnik obciążenia demograficznego* - prognoza dla Polski i województwa śląskiego na lata 2005-2050.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

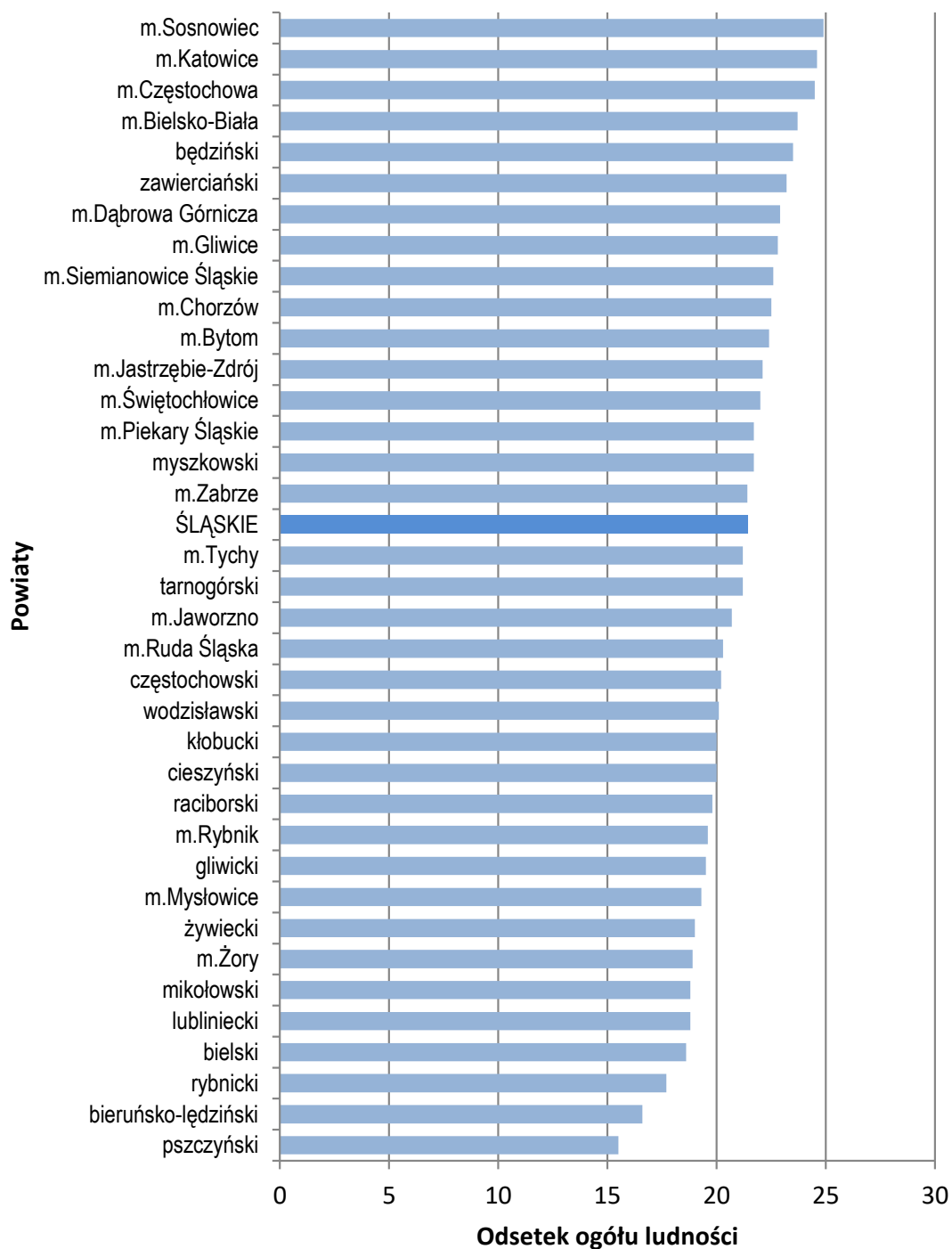
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 10. Osoby w wieku poprodukcyjnym jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, 2016 rok.

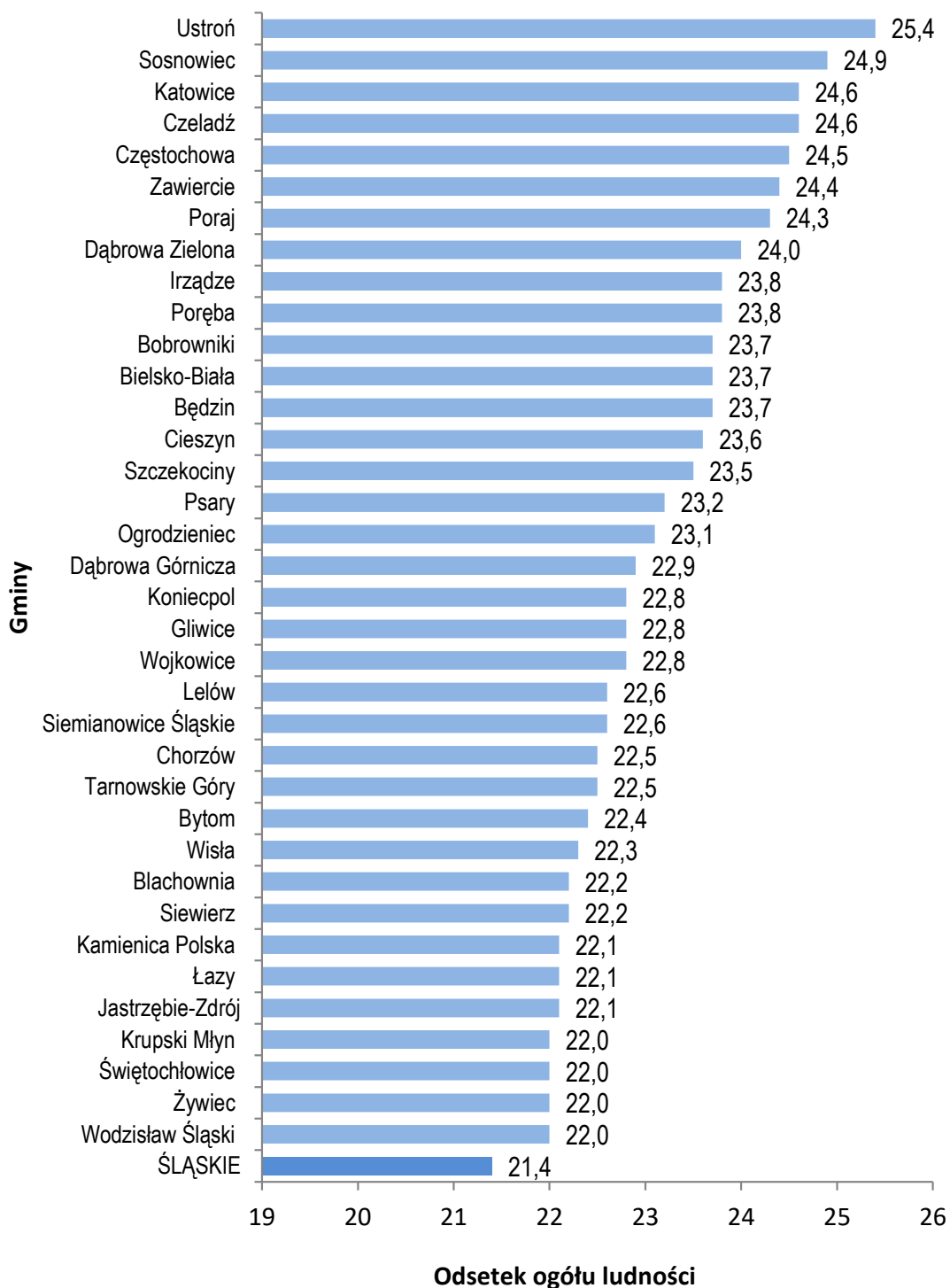
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 81. Osoby w wieku poprodukcyjnym jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2016 rok.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 92. Gminy o najwyższym odsetku ludności w wieku poprodukcyjnym - województwo śląskie, 2016 rok.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

3.1.4. Depopulacja

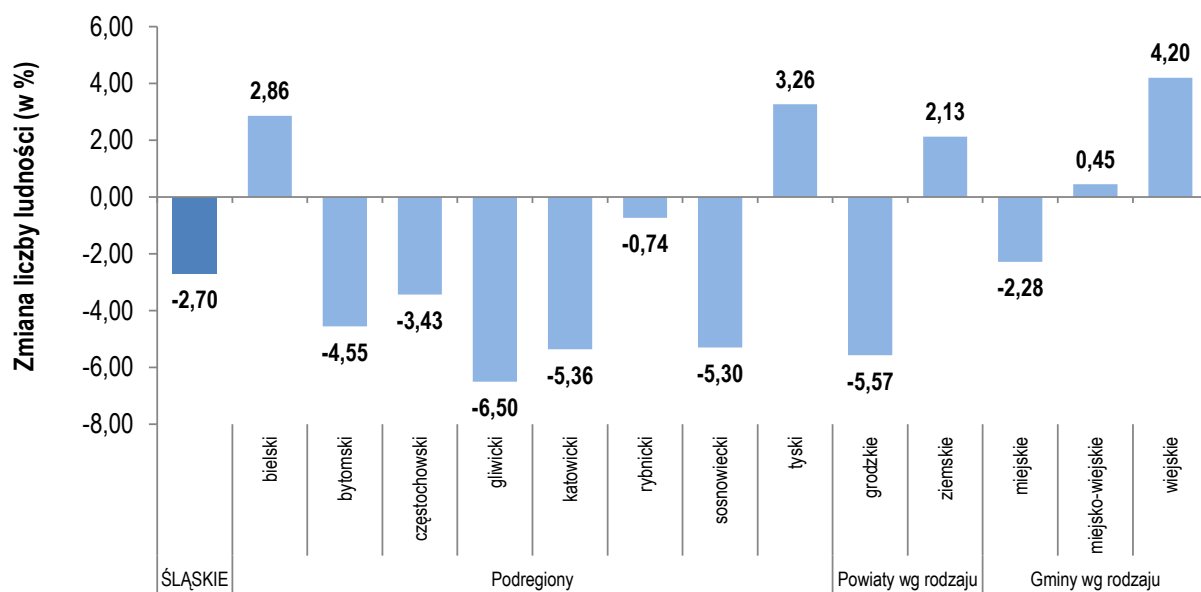
Ujemny przyrost naturalny w połączeniu z ujemnym saldem migracji przyczyniają się do powstania zjawiska depopulacji, czyli zmniejszenia się stanu zaludnienia. Depopulacja towarzyszy województwu śląskiemu od początku jego istnienia, tj. od 1999 roku.

Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2005-2016 liczba mieszkańców tej części Polski zmniejszyła się z 4 685 775 do 4 559 164, czyli o 126 611 osób (o 2,7%). Do roku 2050 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. Porównując dane z województwa śląskiego i Polski można zauważyć, że w tym pierwszym spadek ludności ma znacznie bardziej gwałtowny charakter. W porównaniu z 2016 rokiem liczba ludności w 2035 roku zmniejszy się o -9,9%, zaś w 2050 roku – o -19,3%. (wartości dla kraju wynoszą w 2025 roku -1,8%, w 2035 roku - 5,4% oraz w 2050 roku -13,2%).

W okresie 2005-2016 największy względny spadek liczby ludności dotknął podregion gliwicki (-6,50%). Podregionami charakteryzującymi się znaczną depopulacją były także: katowicki (-5,36%), sosnowiecki (-5,30%), bytomski (-4,55%) oraz częstochowski (-3,43%). Wzrost liczby ludności zanotowano jedynie w podregionach: tyskim (+3,26%) oraz bielskim (+2,86%). W latach 2005-2016 spadek liczby ludności zanotowano w 23 powiatach. Największe rozmiary przyjmował on w miastach na prawach powiatu: Bytomiu (-9,75%), Sosnowcu (-8,92%), Gliwicach (-8,67%), Świętochłowicach (-8,46%), Częstochowie (-8,37%) oraz Zabrze (-8,26%). W tym samym okresie zanotowano wzrost liczby mieszkańców 13 powiatów. Największe wzrosty wystąpiły w powiatach: bielskim (+8,41%), mikołowskim (+6,81%), bieruńsko-lędzińskim (+6,01%), rybnickim (+5,76%) oraz pszczyńskim (+5,50%). Depopulacja to zjawisko charakterystyczne dla obszarów miejskich. W analizowanym okresie ubytek liczby ludności gmin miejskich wyniósł -2,28%, podczas gdy w gminach wiejskich zanotowano wzrost +4,20%. Gminy miejsko-wiejskie, z niewielkim wzrostem na poziomie 0,45%, uplasowały się pośrodku. Do gmin o największym ubytku ludności w latach 2005-2016 zaliczały się: m. Bytom (-9,75%), Krupski Młyn (-9,18%) oraz Sosnowiec (-8,92%).

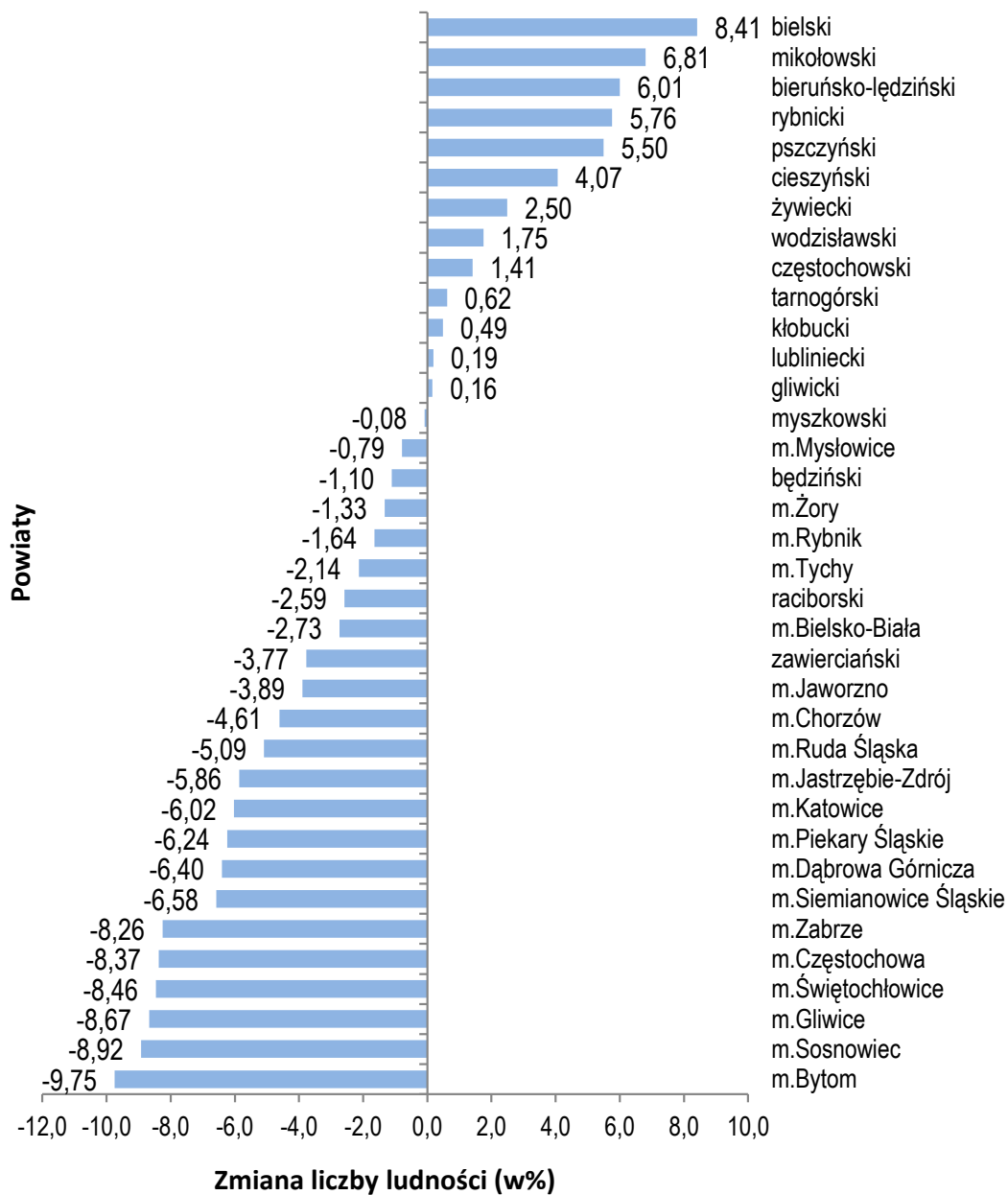
Prognoza demograficzna wskazuje, że w latach 2016-2050 depopulacja dotknie wszystkie podregiony oraz wszystkie rodzaje jednostek terytorialnych w województwie śląskim. Największy ubytek ludności dotknie podregion sosnowiecki, katowicki i gliwicki oraz powiaty grodzkie.

Wykres 103. Zmiana liczby mieszkańców w województwie śląskim w latach 2005-2016 (w %).

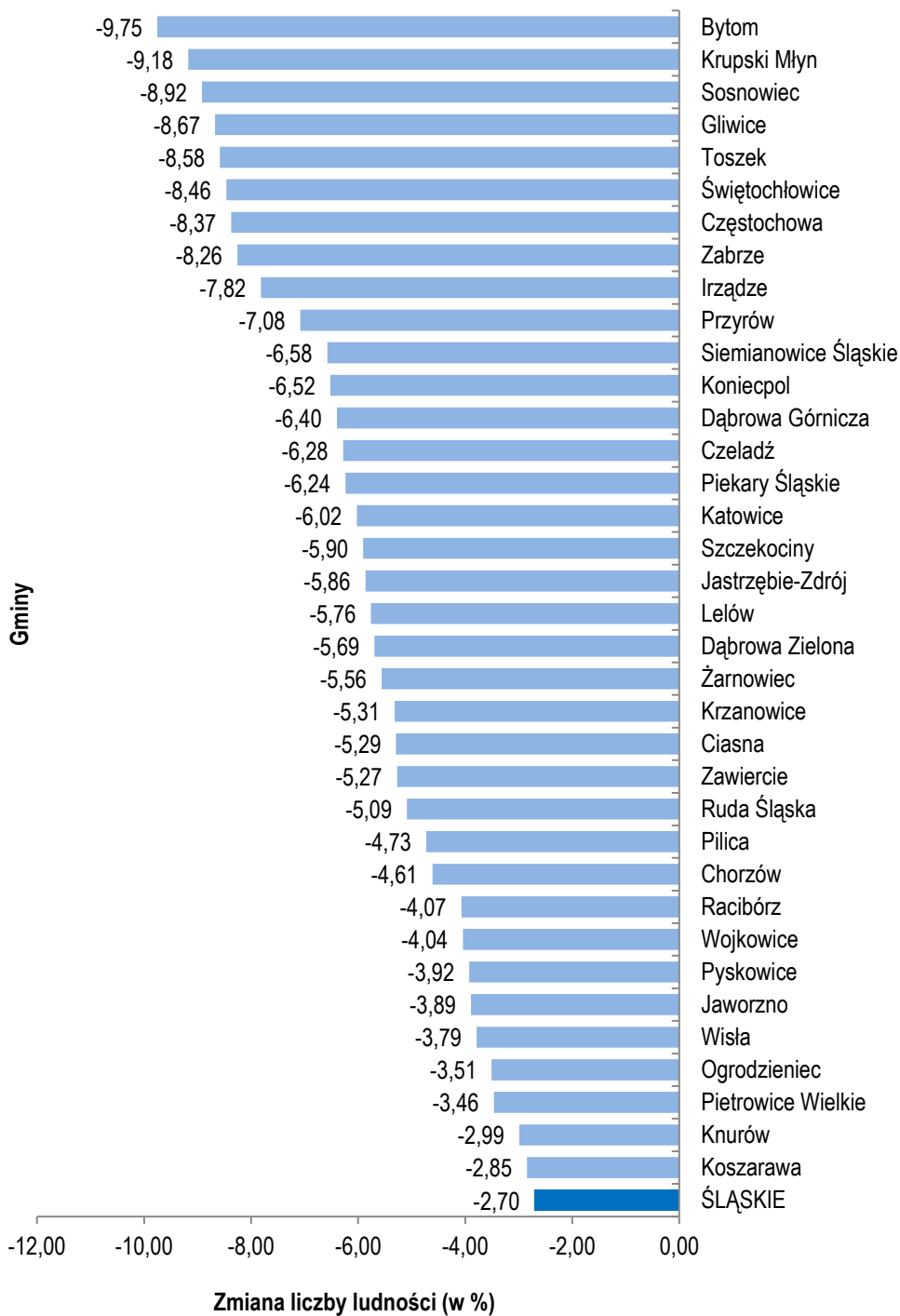
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 4. Zmiana liczby mieszkańców w powiatach województwa śląskiego w latach 2005-2016 (w %).

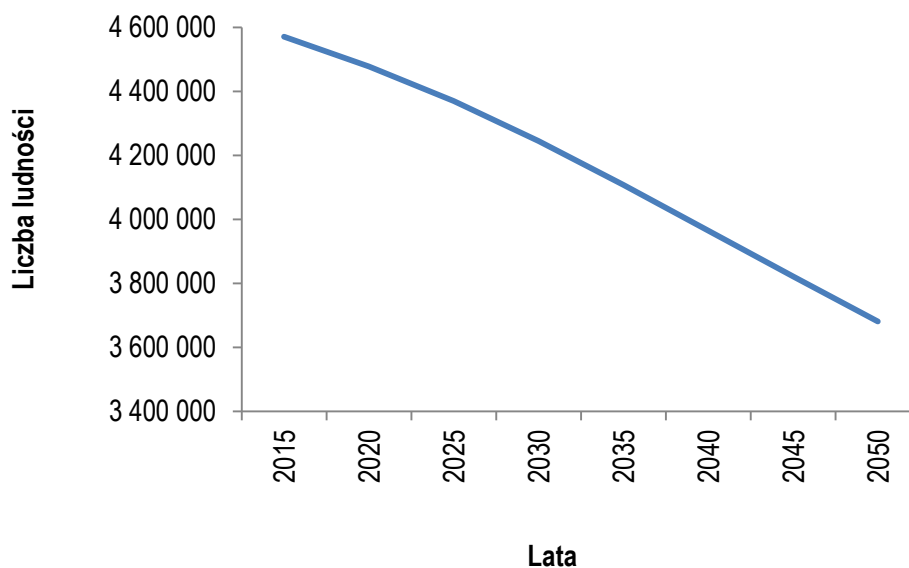
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 115. Gminy w województwie śląskim charakteryzujące się największym procentowym spadkiem mieszkańców w okresie 2005-2016.

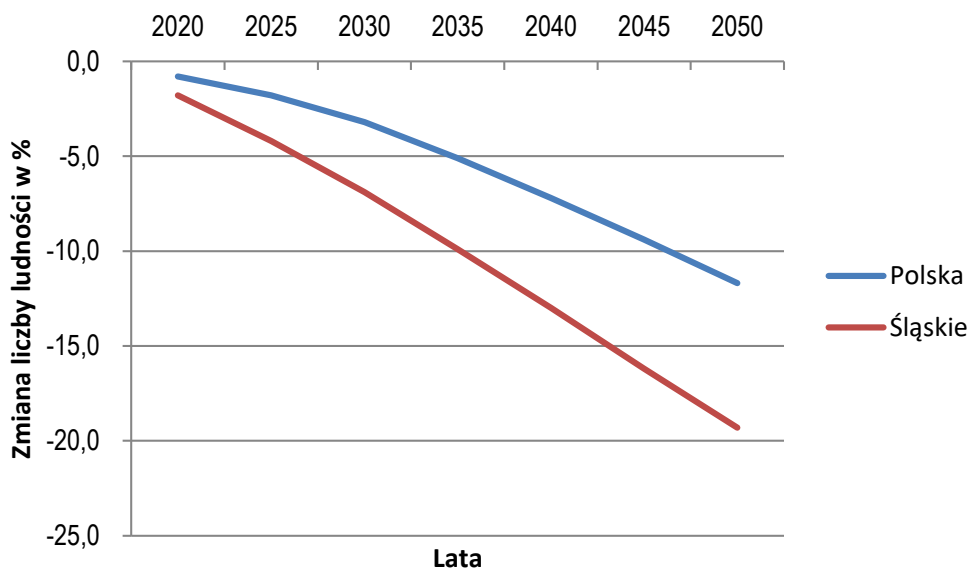
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 126. Prognoza ludności w województwie śląskim w latach 2015-2050.

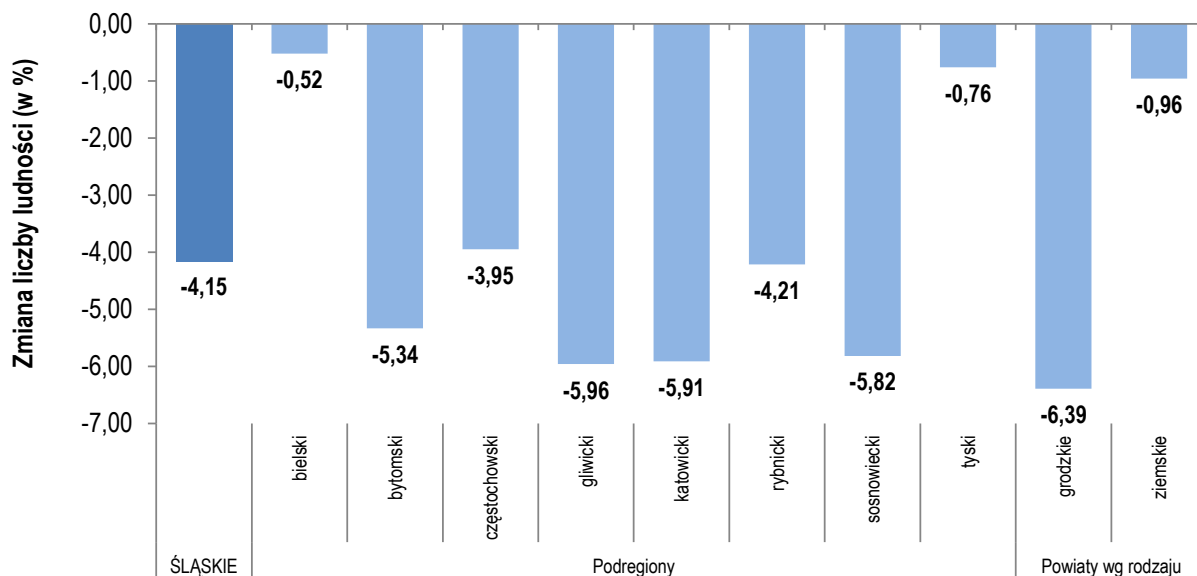
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 137. Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w województwie śląskim i w Polsce w latach 2020-2050 (w %) w odniesieniu do rzeczywistego stanu na koniec 2016 roku.

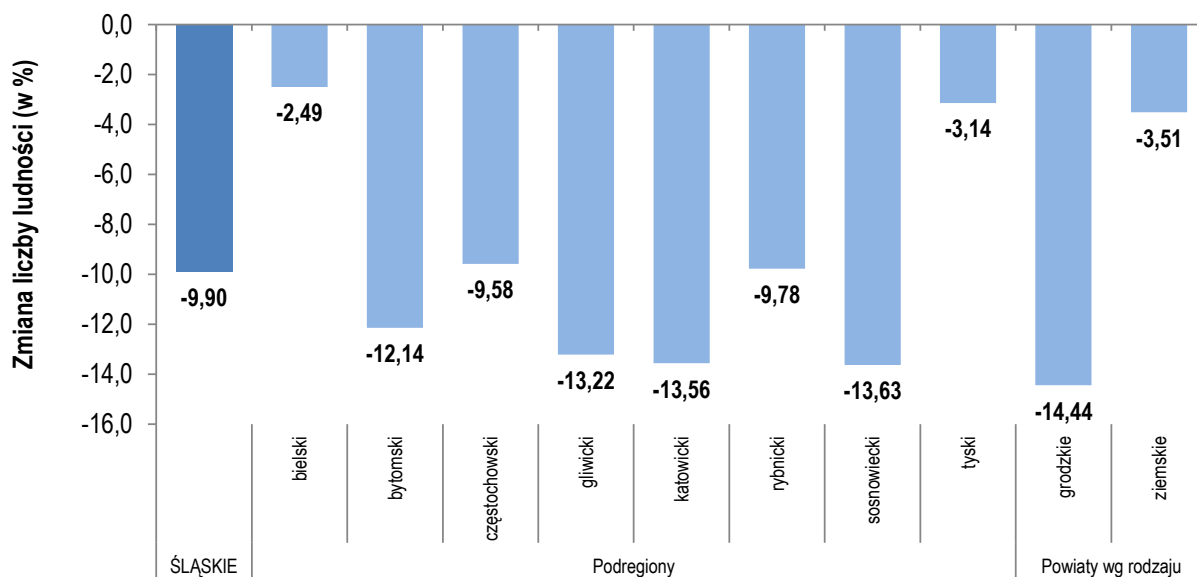
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 148. Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w województwie śląskim w latach 2016-2025 (w %).

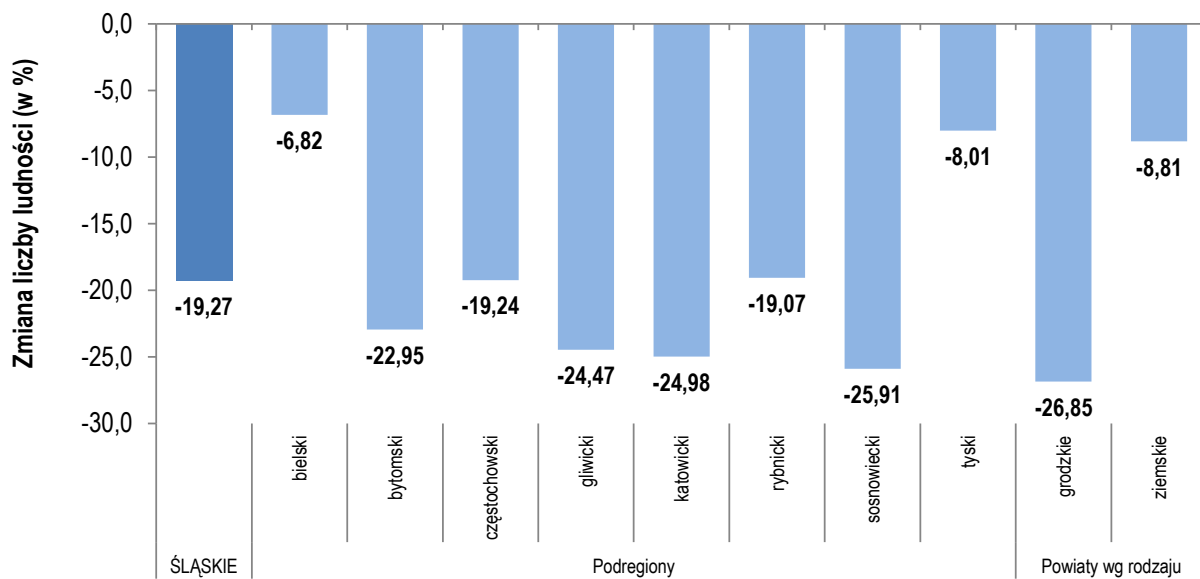
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>. W przypadku 2016 roku wykorzystano rzeczywistą liczbę ludności wg stanu na koniec roku.

Wykres 159. Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w województwie śląskim w latach 2016-2035 (w %).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>. W przypadku 2016 roku wykorzystano rzeczywistą liczbę ludności wg stanu na koniec roku.

Wykres 20. Prognozowana zmiana liczby mieszkańców w województwie śląskim w latach 2016-2050 (w %).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>. W przypadku 2016 roku wykorzystano rzeczywistą liczbę ludności wg stanu na koniec roku.

3.2. Bezrobocie

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tj.: Dz.U. z 2017 r., poz. 1065)¹⁴.

Jedną z najpopularniejszych miar stosowanych do pomiaru poziomu bezrobocia jest jego stopa. Definiuje się ją jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo¹⁵. Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, według stanu na koniec grudnia 2016 r., kształtowała się na poziomie 6,6% (w Polsce 8,3%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 8,2%, co oznacza spadek o 1,6 punktu proc.¹⁶.

Stopa bezrobocia jest wskaźnikiem dostępnym dla województwa, podregionów i powiatów. Miara pozwalającą śledzić skalę tego zjawiska także na poziomie gmin oraz w różnych przekrojach podziału terytorialnego jest liczba zarejestrowanych bezrobotnych odniesiona do ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Pomnożona przez sto określa odsetek osób w wieku aktywności zawodowej pozostających bez pracy w danej zbiorowości.

W województwie śląskim, wg stanu na koniec grudnia 2016 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 119 981 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o -28 527 osób, tj. o -19,2%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio -14,6%.

Największy udział zarejestrowanych bezrobotnych wśród ogółu ludności w wieku produkcyjnym zanotowano w podregionach: bytomskim (5,6%), sosnowieckim (5,6%) i częstochowskim (5,4%), powiatach: m. Bytom (7,1%), zawierciańskim (6,3%) i będzińskim (6,2%), natomiast na poziomie gmin w: Dąbrowie Zielonej (11,1%), Koniecpolu (11,0 %) i Lelowie (9,9%). Wartość analizowanego wskaźnika była podobna w gminach miejskich (4,3%) i miejsko-wiejskich (4,4%), a mniejsza w gminach wiejskich (4,0%). Rodzaj powiatu (ziemski/grodzki) w znikomym stopniu wpływał na wysokość udziału zarejestrowanych bezrobotnych wśród ludności w wieku produkcyjnym (odpowiednio 4,3% i 4,2%).

Sytuację na rynku pracy, oprócz stopy bezrobocia i liczby zarejestrowanych dobrze ilustrują dwa wskaźniki: odsetek osób posiadających prawo do zasiłku oraz odsetek osób długotrwale bezrobotnych. Na koniec grudnia 2016 r. w województwie śląskim prawo do zasiłku posiadało 16 201 osób. Stanowiły one 13,5% ogółu bezrobotnych (w Polsce 30,9%). W porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku wartość analizowanego wskaźnika wzrosła o 0,3 punktu proc.¹⁷.

¹⁴ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

¹⁵ Ibidem.

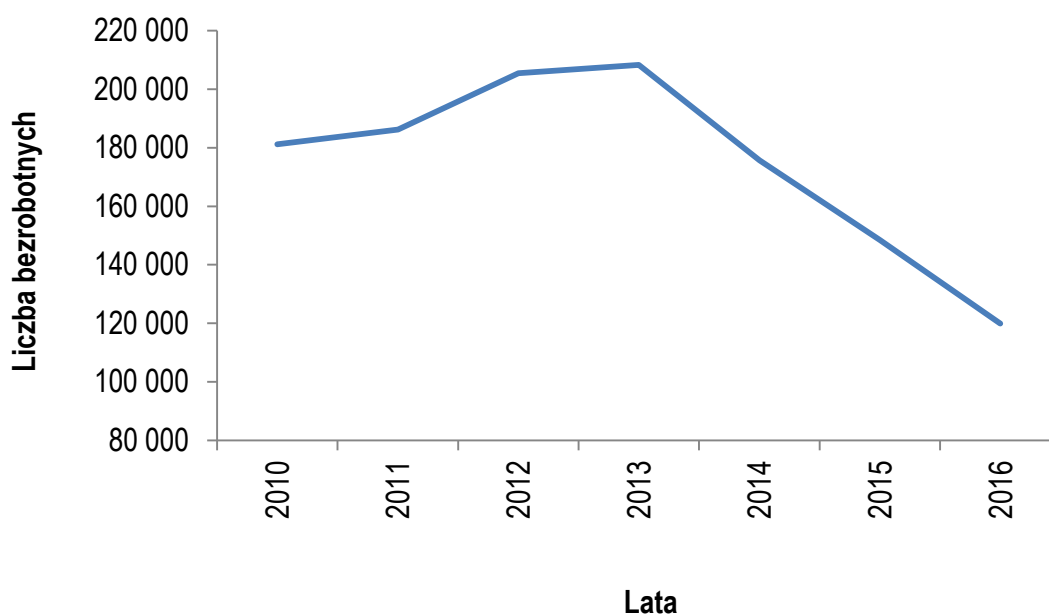
¹⁶ Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl> [odczyt 13.06.2018 r.].

¹⁷ Ibidem.

Osoby długotrwale bezrobotne to, według *ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy*, bezrobotni pozostający w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy¹⁸. W województwie śląskim na koniec grudnia 2016 r. długotrwałym bezrobociem dotkniętych było 64 809 osób. Stanowiły one 53,3% ogółu bezrobotnych (w kraju 56,0%). Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 54,1%, co oznacza spadek o -0,8 punktu proc.¹⁹.

Długotrwale bezrobocie jest zjawiskiem szczególnie niekorzystnym, gdyż pozbawia dotknięte nim osoby najważniejszego źródła dochodów, co zwiększa ryzyko popadnięcia w ubóstwo oraz powoduje konieczność ubiegania się o wsparcie z systemu pomocy społecznej. W 2016 roku bezrobocie zajmowało drugie miejsce pod względem powodów korzystania z pomocy społecznej. Pomocą z tego tytułu objęto 46 205 rodzin, a w nich 118 702 osób. Stanowiły one 50,1% beneficjentów pomocy społecznej²⁰.

Wykres 16. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2010-2016, stan na koniec danego roku.

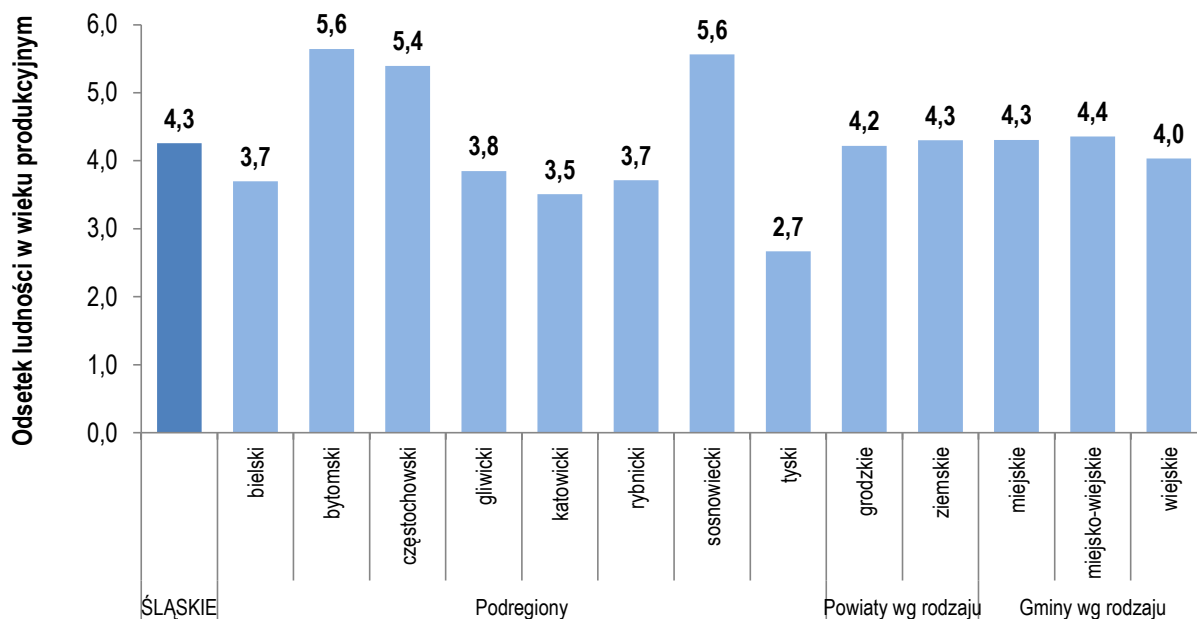
Źródło: Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

¹⁸ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl> [odczyt 13.06.2018 r.].

¹⁹ Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl> [odczyt 13.06.2018 r.].

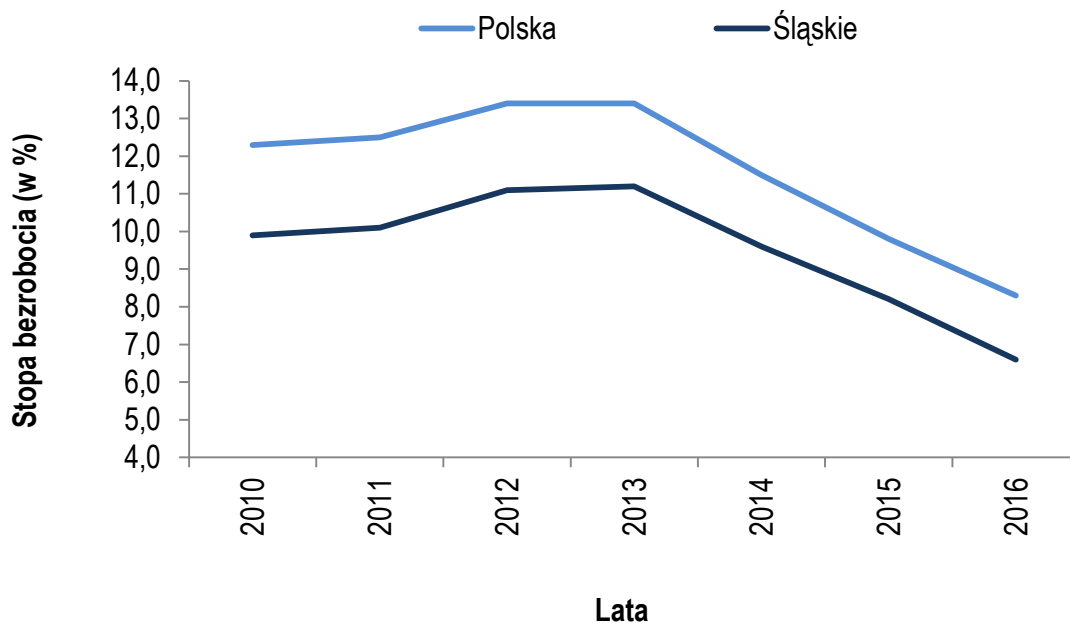
²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2016 r.

Wykres 17. Zarejestrowani bezrobotni jako odsetek ludności w wieku produkcyjnym - województwo śląskie, 2016 rok.

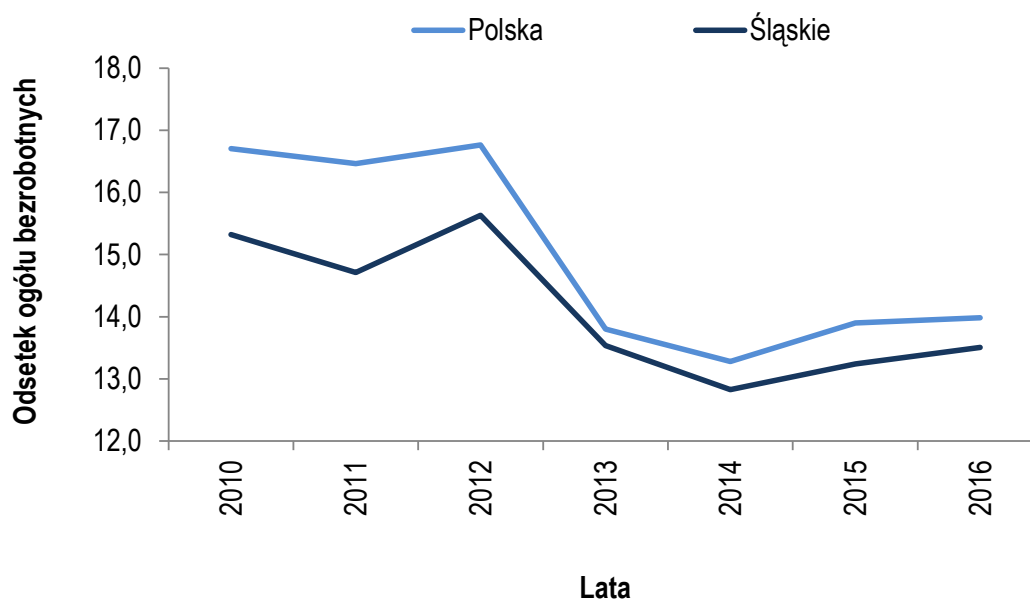
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 18. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2016, stan na koniec danego roku.

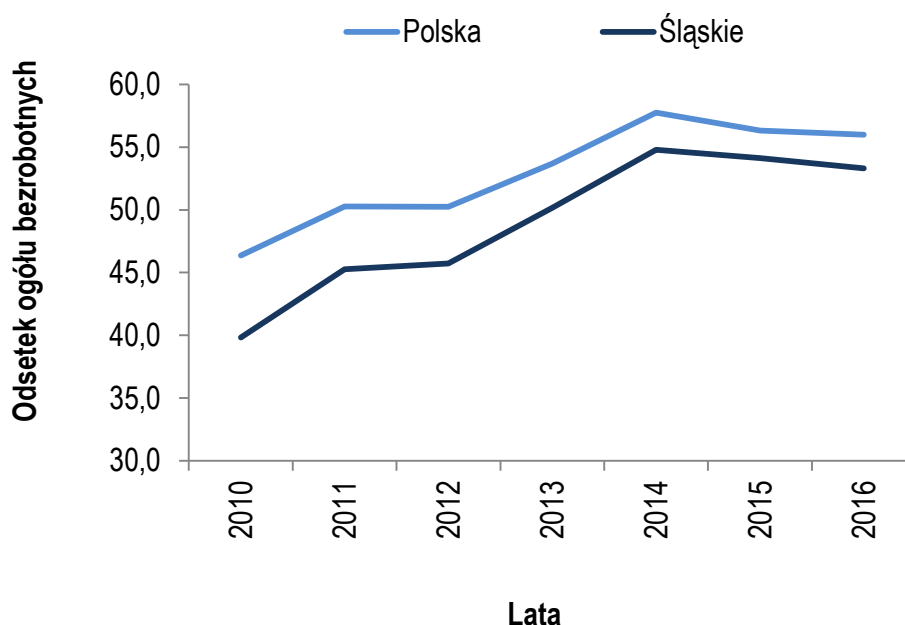
Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

Wykres 19. Bezrobotni z prawem do zasiłku jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2016, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

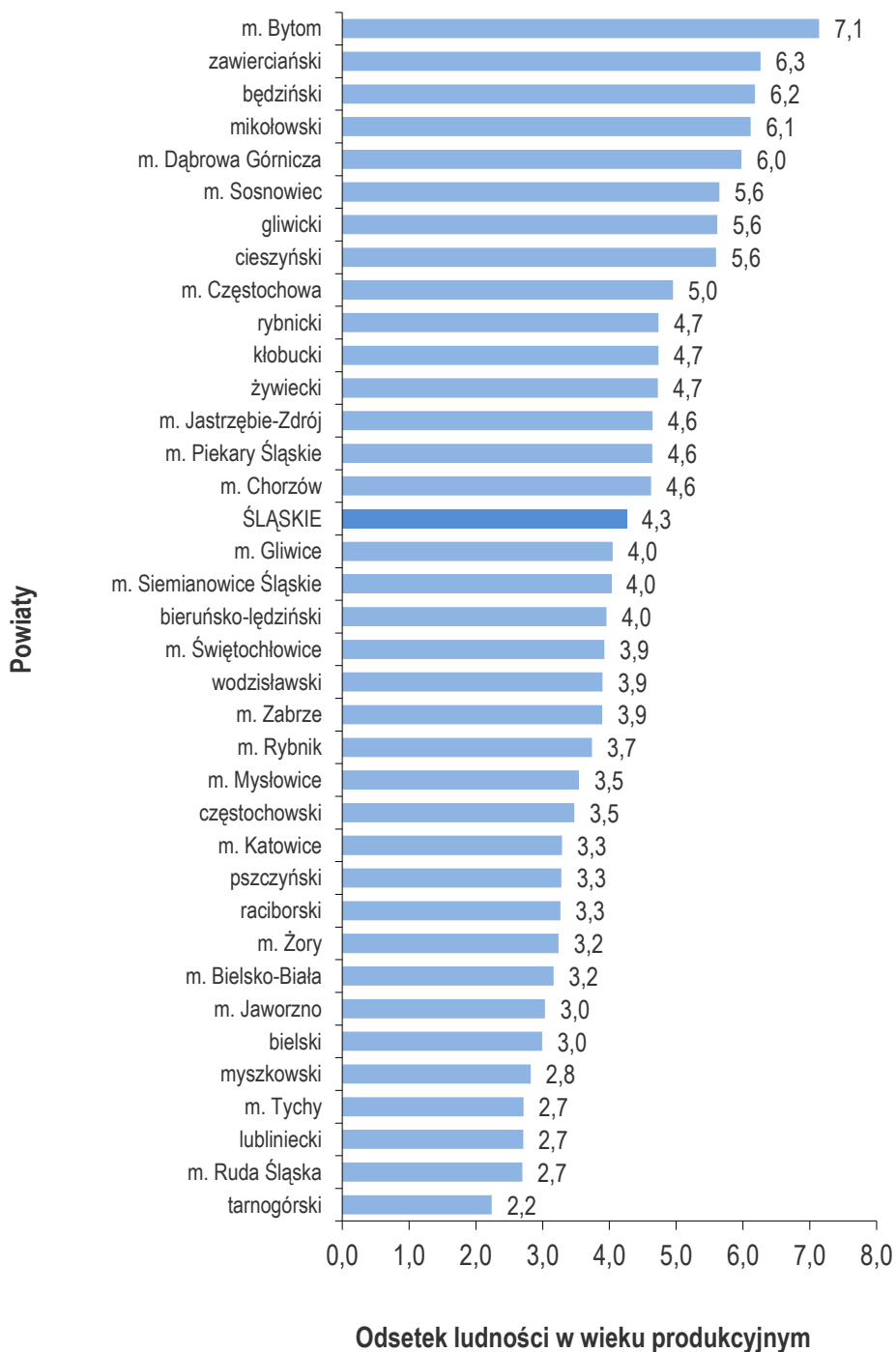
Wykres 20. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2010-2016, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

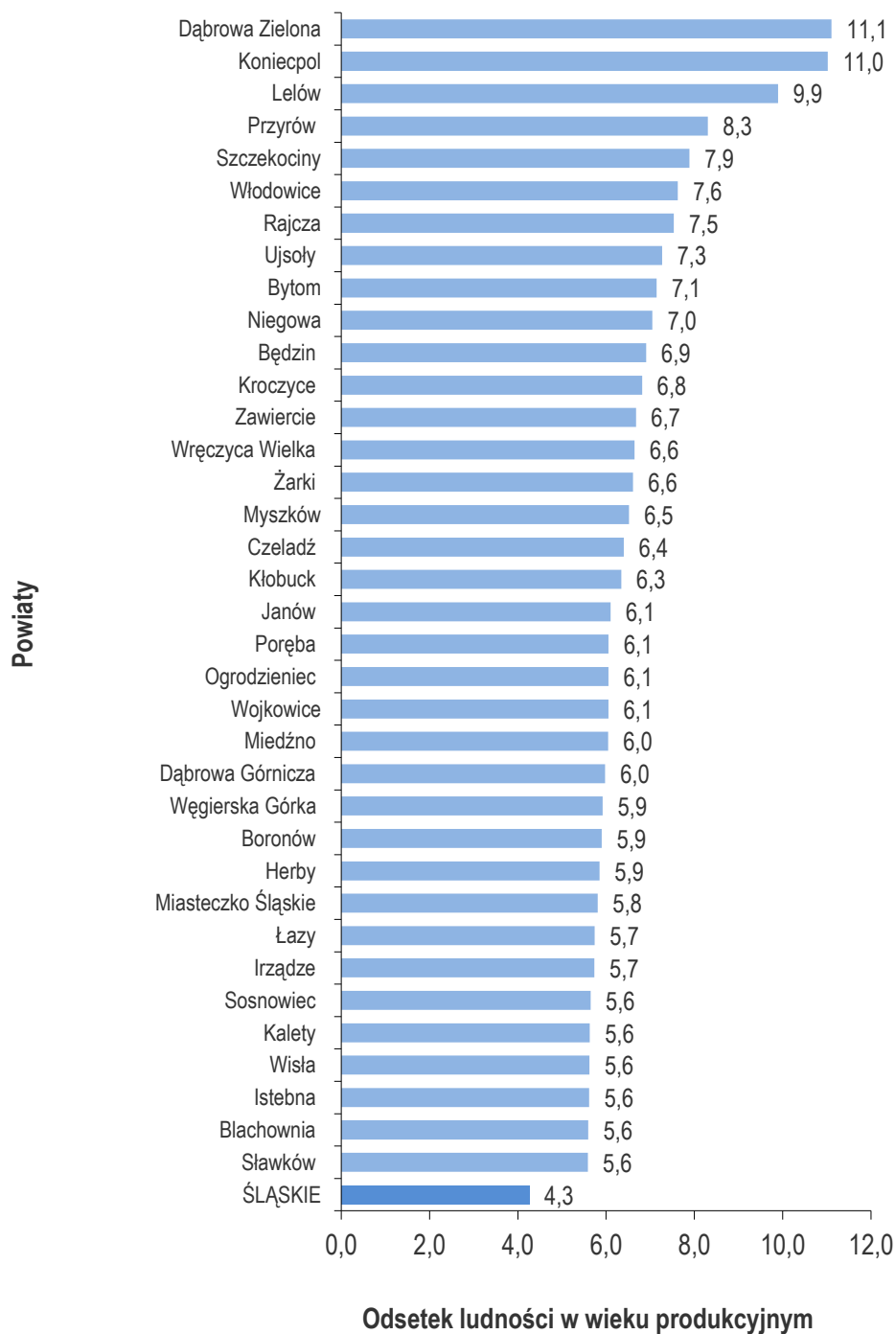
Źródło: Portal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>.

Wykres 21. Udział zarejestrowanych bezrobotnych wśród ludności w wieku produkcyjnym w powiatach województwa śląskiego, stan na koniec 2016 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 22. Gminy o najwyższym udziale zarejestrowanych bezrobotnych wśród ludności w wieku produkcyjnym - województwo śląskie, stan na koniec 2016 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

3.3. Ubóstwo

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa. Oblicza się go dzieląc liczbę ubogich (osób lub gospodarstw domowych) przez odpowiadającą im liczbę jednostek w całej populacji. Pomnożony przez sto określa odsetek ubogich w danej zbiorowości²¹.

Ubóstwo może być określane zarówno w sposób subiektywny, jak i obiektywny. W podejściu obiektywnym gospodarstwa domowe lub osoby uznaje się za ubogie, jeżeli poziom ich wydatków jest niższy od przyjętej granicy ubóstwa²².

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice absolutne lub względne (relatywne). W przypadku granic absolutnych za ubogie uznawane są te gospodarstwa domowe lub osoby, które nie są w stanie zaspokoić potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe. Nie ma przy tym znaczenia na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa²³. Przykładami granic absolutnych są minimum egzystencji oraz ustawowa granica ubóstwa.

Ubóstwo skrajne (zwane także minimum egzystencji lub minimum biologicznym), ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa²⁴.

Z kolei ustawowa granica ubóstwa jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej²⁵. Od 1 października 2015 roku obowiązują kryteria dochodowe wynoszące: 634 zł dla gospodarstw jednoosobowych oraz 514 zł na osobę dla gospodarstw wieloosobowych.

W podejściu względnym ubóstwo określa się jako formę nierówności, nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych warstw społeczeństwa. Za ubogie uznaje się te osoby lub rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych grup ludności²⁶. Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych²⁷.

Śląskie należy do regionów o najniższych wskaźnikach poziomu ubóstwa. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego w roku 2016 w województwie śląskim udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 3,0% (w Polsce 4,9%).

²¹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014*, Warszawa 2015, s. 25.

²² Ibidem, s. 1.

²³ Ibidem, s. 7.

²⁴ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1.

²⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w latach 2013-2014*, Warszawa 2015, s. 24.

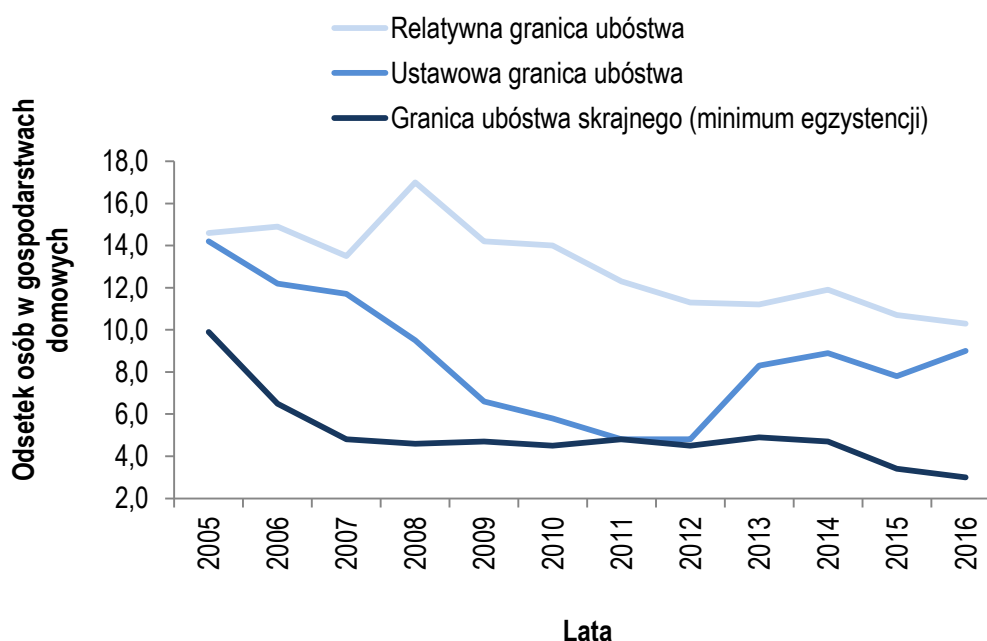
²⁶ Ibidem, s. 7.

²⁷ Ibidem, s. 24.

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł 10,3% (w Polsce 13,9%). Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 9,0% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 12,7%)²⁸.

Analizując poziom zagrożenia ubóstwem skrajnym w województwie śląskim można dostrzec, że w latach 2005-2007 jego wartość gwałtownie spadała, a do 2014 roku utrzymywała się mniej więcej na podobnym poziomie. Począwszy od 2015 roku mamy do czynienia znowu ze spadkiem wskaźnika. Z kolei od 2008 roku systematycznie spada liczba osób w gospodarstwach domowych żyjących poniżej relatywnej granicy ubóstwa. Od 2012 roku i następnie od 2015 roku wzrastała liczba osób, które żyją poniżej poziomu ustawowej granicy ubóstwa, co w dużej mierze wynika z podniesienia w tych latach progów uprawniających do ubiegania się o świadczenia pieniężne z pomocy społecznej.

Wykres 23. Zagrożenie ubóstwem w województwie śląskim w latach 2005-2016 (według przyjętych w danym roku granic ubóstwa*).

* Odsetek osób w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem wg rodzajów granic ubóstwa.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

W przeciwieństwie do poziomu kraju i województw na niższych poziomach podziału terytorialnego istnieje niewiele danych pozwalających na mierzenie poziomu ubóstwa. Głównym źródłem informacji w tym względzie są statystyki pomocy społecznej. Do danych dotyczących ubóstwa, podawanych z dokładnością do poziomu gminy, należy publikowana przez Główny Urząd Statystyczny *liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego*.

²⁸ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2016 r. (opracowanie sygnałne)*, Warszawa, 2017 r., s. 8.

Wysokość owego kryterium określa ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 930), która w art. 8 stanowi, iż:

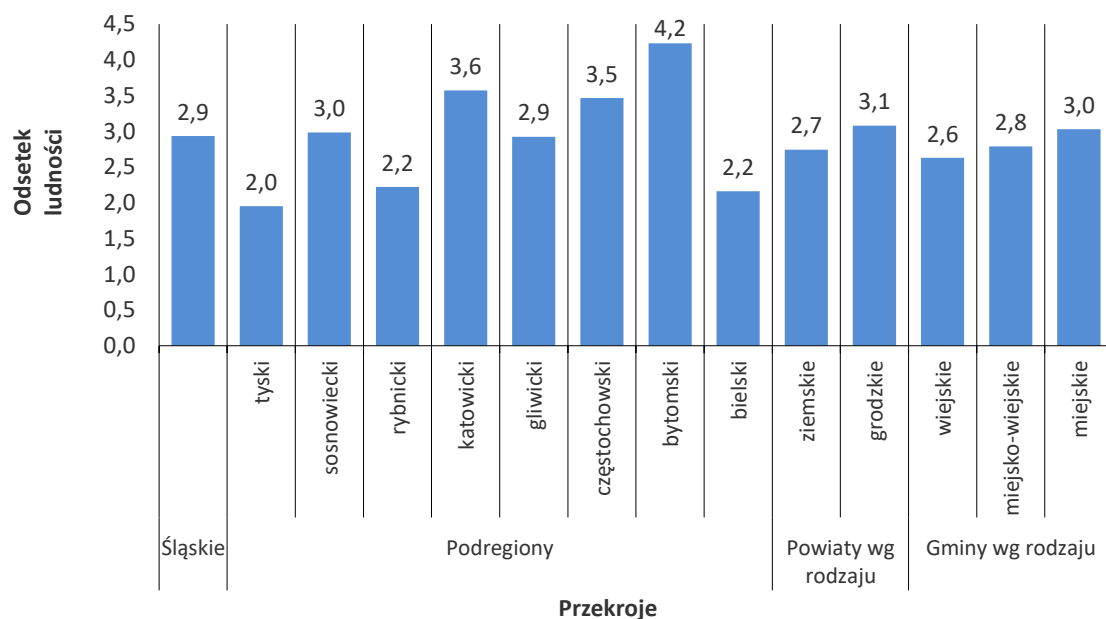
Prawo do świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, z zastrzeżeniem art. 40, art. 41, art. 53a i art. 91, przysługuje:

- 1) *osobie samotnie gospodarującej, której dochód nie przekracza kwoty 624 zł (w 2014 r. było to 542 zł), zwanej dalej "kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej",*
- 2) *osobie w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekracza kwoty 514 zł (w 2014 r. - 456 zł), zwanej dalej "kryterium dochodowym na osobę w rodzinie",*
- 3) *rodzinie, której dochód nie przekracza sumy kwot kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, zwanej dalej "kryterium dochodowym rodziny"*
- 4) *- przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednego z powodów wymienionych w art. 7 pkt 2-15 lub innych okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy społecznej.*

Dlatego też analizowana zmienna, odniesiona do liczby ludności, została na potrzeby niniejszego opracowania nazwana *wskaźnikiem beneficjentów świadczeń pieniężnych (BŚP)*. Obrazuje ona jaki odsetek ogółu ludności stanowią klienci pomocy społecznej żyjący w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej kryterium dochodowego.

Analiza poziomu wskaźnika BŚP wskazuje, że w województwie śląskim, podobnie jak w skali całego kraju, mamy do czynienia z silnym zróżnicowaniem przestrzennym występowania problemu ubóstwa. O ile na całym jego obszarze wskaźnik beneficjentów świadczeń pieniężnych wyniósł w 2016 r. 2,9%, o tyle w poszczególnych podregionach wahał się on w granicach od 2,0% w podregionie tuskim do 4,2% w podregionie bytomskim. W powiatach grodzkich był wyższy niż w ziemskich – 3,1% w stosunku do 2,7%. Rodzaj gminy, a co za tym idzie miejsce zamieszkania (miasto/wieś) tylko nieznacznie różnicował wartości analizowanego wskaźnika - dało się zauważyć słabą tendencję, zgodnie z którą im gmina bardziej „miejska”, tym wskaźnik BŚP wyższy.

Wykres 29. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej, znajdujące się poniżej kryterium dochodowego jako odsetek ogółu ludności w województwie śląskim w 2016 r.

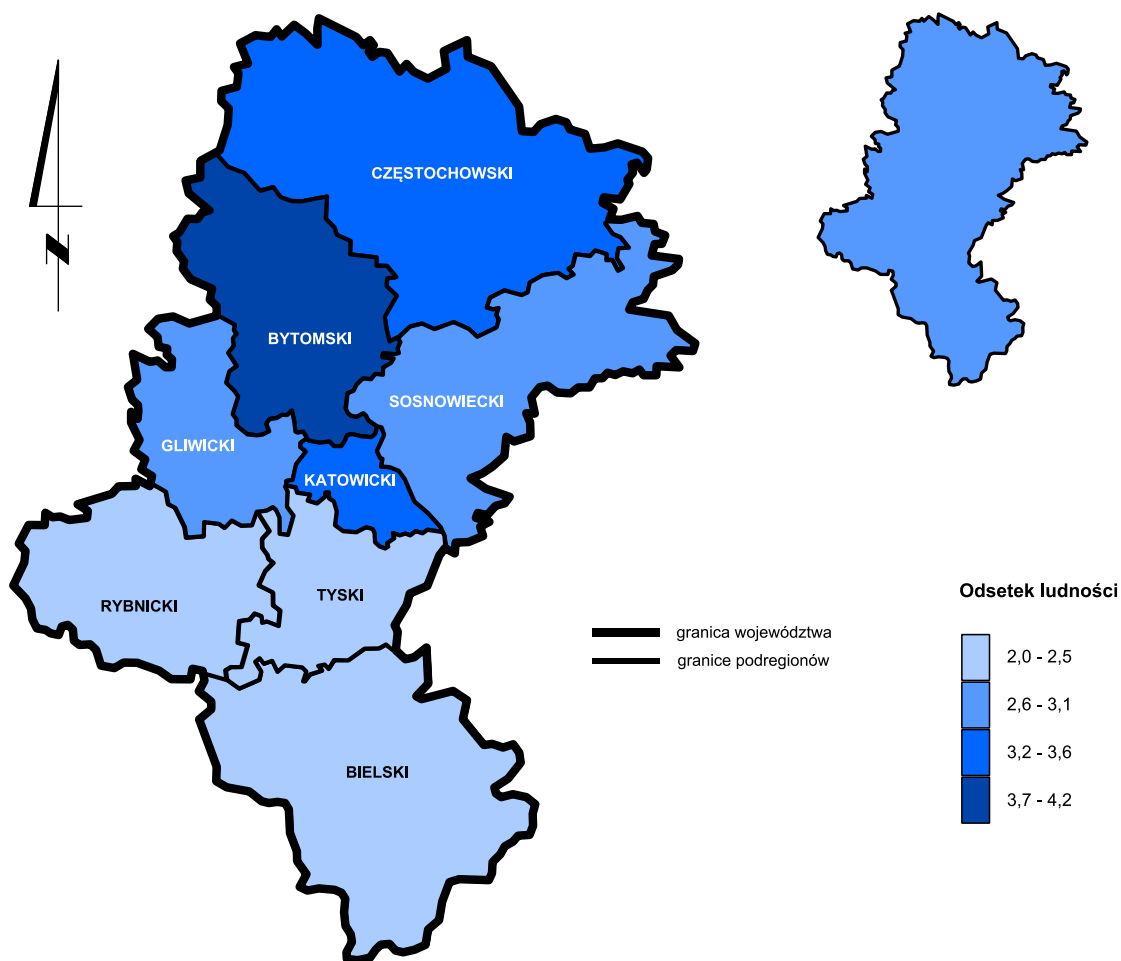
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Poniższa mapa z podziałem województwa śląskiego na podregiony nie tylko potwierdza duże zróżnicowanie poziomu ubóstwa pomiędzy tego rodzaju jednostkami podziału terytorialnego, ale także wskazuje, że dzieli się ono na dwie części: uboższą – północną i bogatszą – południową. Dokładniejsza analiza przestrzenna, uwzględniająca podział na powiaty, pokazuje trzy główne ogniska ubóstwa w województwie śląskim: część północno-wschodnią (powiaty: kłobucki, lubliniecki, częstochowski, myszkowski, zawierciański i będziński), część środkową (powiaty: m. Zabrze, m. Bytom, m. Siemianowice Śląskie, m. Chorzów, m. Świętochłowice oraz m. Ruda Śląska) oraz południowo-wschodnią (powiat żywiecki).

Wśród powiatów województwa śląskiego najwyższy poziom wskaźnika beneficjentów świadczeń pieniężnych zanotowano w powiatach grodzkich: m. Bytom (6,2%), m. Siemianowice Śląskie (6,0%) i m. Chorzów (5,7%). Dla porównania, najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował również w miastach na prawach powiatu: m. Bielsko-Biała (1,3%), m. Żory (1,5%) oraz w powiecie bieruńsko-lędzińskim (1,5%).

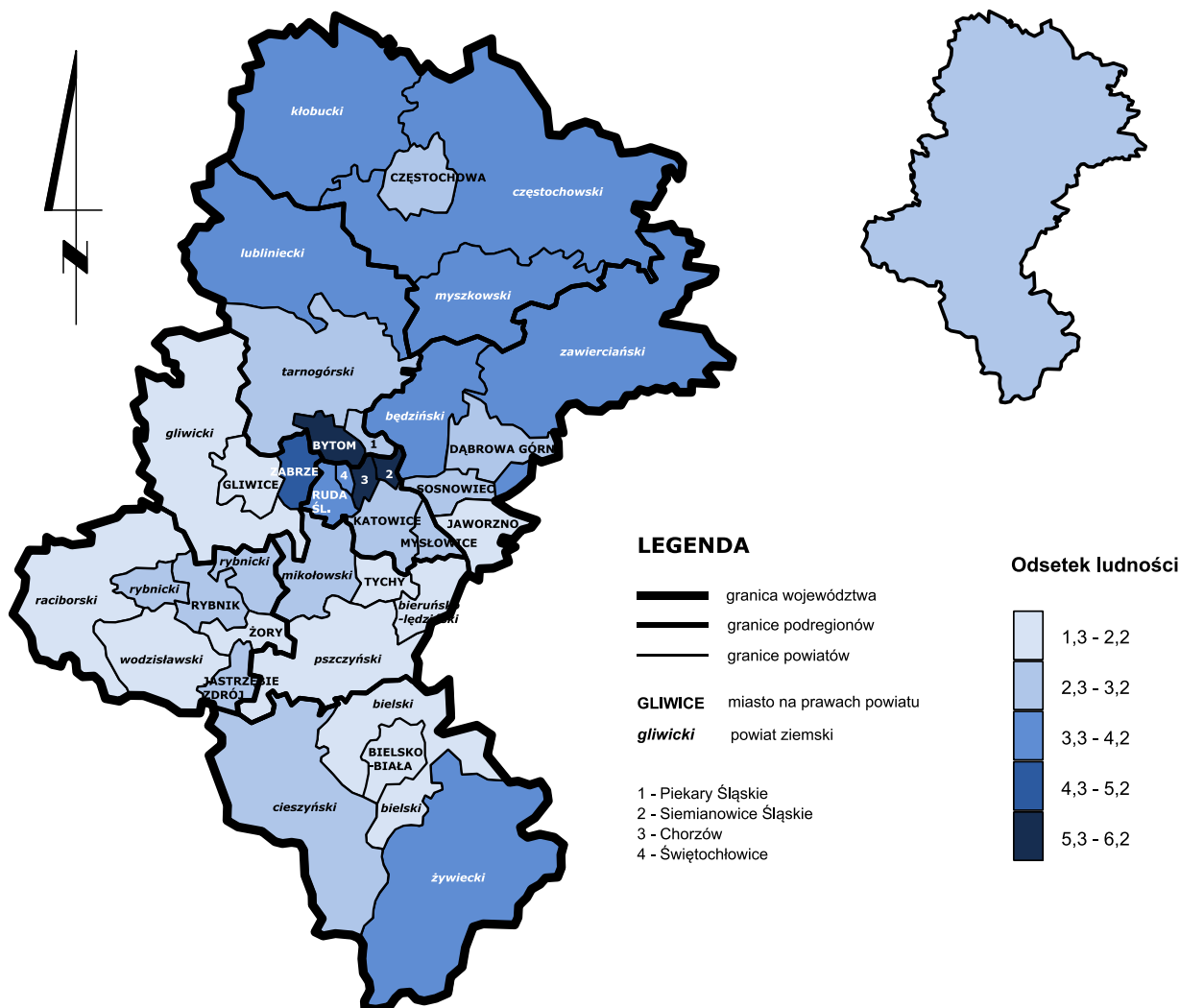
Z kolei na poziomie gmin najwyższe odsetki osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego, zanotowano w stosunkowo małych gminach: Rajcza (7,4%), Ujszoły (6,8%) oraz Koniecpol (6,5%).

Mapa 1. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej, znajdujące się poniżej kryterium dochodowego jako odsetek ogółu ludności podregionów województwa śląskiego w 2016 r.

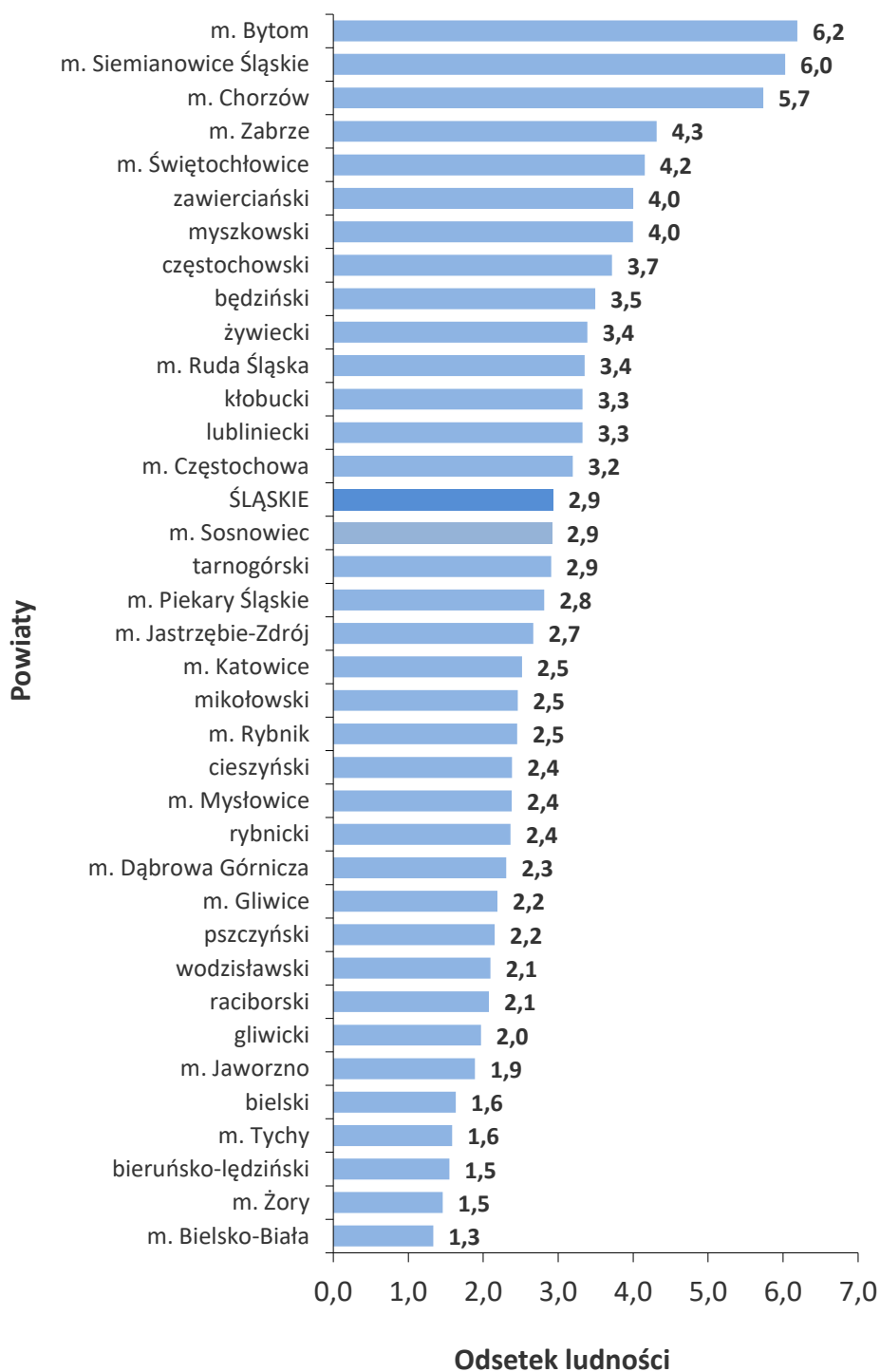
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Mapa 2. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej, znajdujące się poniżej kryterium dochodowego jako odsetek ogółu ludności powiatów województwa śląskiego w 2016 r.

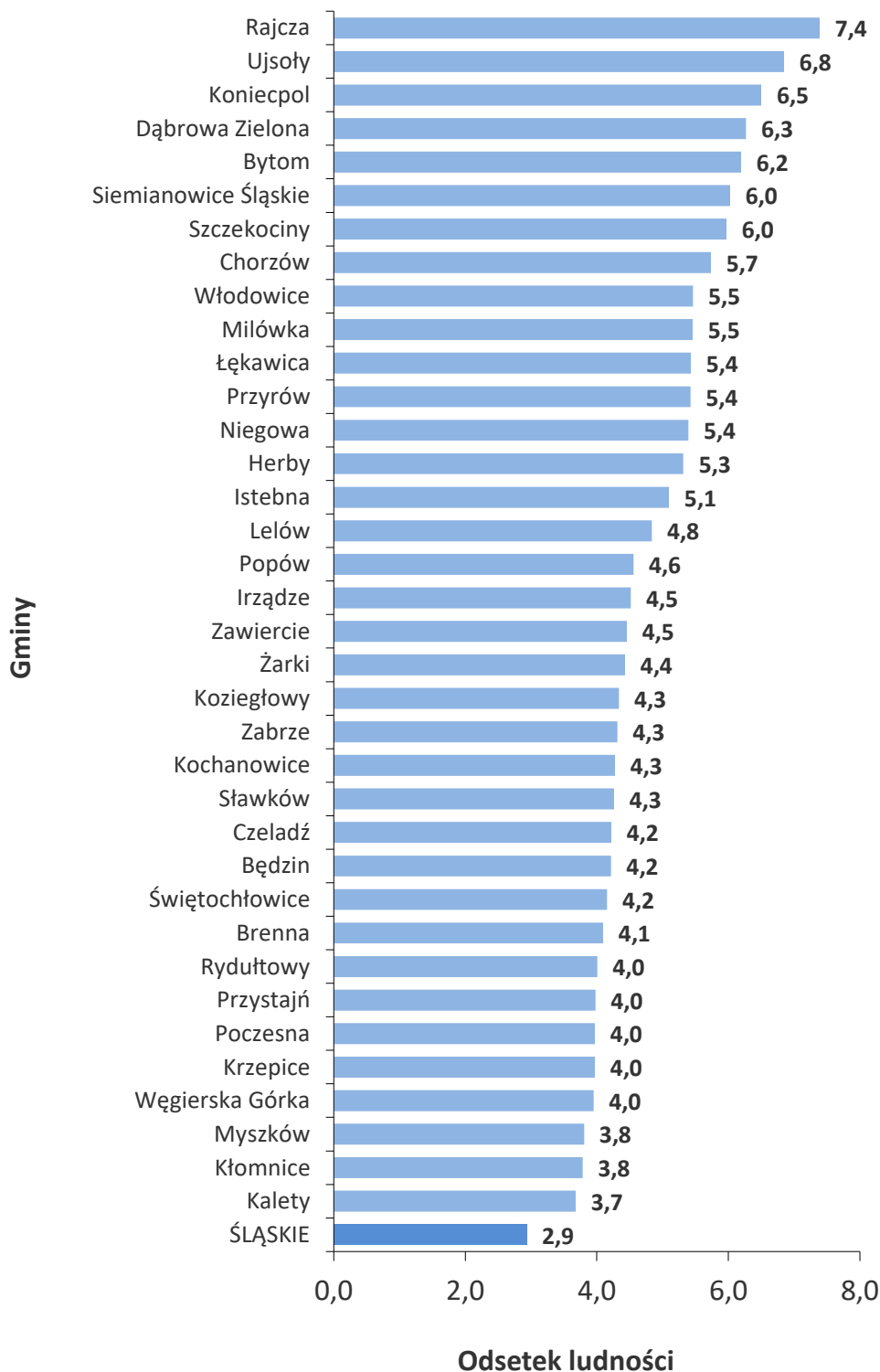
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Wykres 30. Osoby w gospodarstwach domowych korzystające z pomocy społecznej, znajdujące się poniżej kryterium dochodowego jako odsetek ogółu ludności powiatów województwa śląskiego w 2016 r.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Wykres 31. Gminy o najwyższym odsetku ludności w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego - województwo śląskie, 2016 r.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

3.4. Problemy rodzin

Rodzina jest najtrwalszym i najstarszym elementem organizacji społecznej. Stanowi ona małą grupę społeczną, której członkowie połączeni są małżeństwem, więzami pokrewieństwa (czasami adopcji), siecią wzajemnych zależności i stosunków społecznych, prowadzą wspólne gospodarstwo domowe oraz pełnią odpowiedzialne funkcje społeczne. Rodzina to jeden z niewielu znanych antropologii społecznej powszechników kulturowych – w każdym znanym społeczeństwie można znaleźć jakiś jej typ. To w ramach rodziny przychodzą na świat dzieci i to właśnie ona jest pierwszą i podstawową instytucją przekazującą dzieciom najważniejsze treści spuścizny kulturowej oraz zrab systemu norm, wartości i wzorów zachowań szerszej zbiorowości, w ramach której istnieje²⁹.

Z uwagi na fakt, że rodzina jest podstawową strukturą społeczną praktycznie wszystkie problemy dotyczące danej zbiorowości znajdują w niej swoje odbicie. Niniejszy rozdział zostanie jednak poświęcony wyłącznie kwestiom najściślej związanym z funkcjonowaniem rodziny, problemom występującym tylko w tej grupie społecznej oraz skutkom tego rodzaju negatywnych oddziaływań. Tak więc znajdują się w nim zagadnienia dotyczące: bezradności w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, przemocy w rodzinie oraz separacji i rozwodów.

3.4.1. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego

Obraz współczesnej polskiej rodziny może budzić niepokój. Dostrzega się w jej istnieniu coraz więcej zagrożeń. Prowadzą one do dysfunkcyjności rodziny, a tym samym wywołują trudną sytuację życiową dzieci. Na kondycję polskich rodzin istotny wpływ miały zmiany systemu społeczno-ekonomicznego jakie zaszły w ostatnim ćwierćwieczu. Zjawiska, takie jak: bezrobocie, ubóstwo, problemy alkoholowe, przemoc, wydłużony czas pracy rodziców, powodują wzrost liczby rodzin niewydolnych wychowawczo. Cechą wyróżniającą tego rodzaju rodziny jest zaburzenie ogólnie przyjętych norm postępowania rodziców wobec dziecka. Z kolei konsekwencją niewłaściwego funkcjonowania rodziny jest w przypadku dzieci pojawianie się symptomów niedostosowania społecznego³⁰.

Często bezradność rodziny w opiece i wychowaniu dzieci łączy się z innymi dysfunkcjami, takimi jak: uzależnienie od środków psychoaktywnych, przemoc domowa, przestępczość młodocianych, zaburzenia równowagi systemu rodzinnego w sytuacjach kryzysowych, problemy w pełnieniu ról rodzicielskich, małżeńskich oraz zawodowych. Przejawiają się one najczęściej: niedojrzałością emocjonalną, problemami we współżyciu z ludźmi, trudnościami adaptacyjnymi, bezradnością w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz problemami wychowawczymi w środowisku rodzinnym i szkolnym. Dzieci i młodzież pochodząca z tego rodzaju rodzin często przejawia zachowania buntownicze, agresywne, konfliktowe, łamie obowiązujące przepisy prawa, obyczaje, normy i wartości³¹.

²⁹ T. Szlendak, *Rodzina*, w: *Encyklopedia socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000, tom 2, s. 312-313.

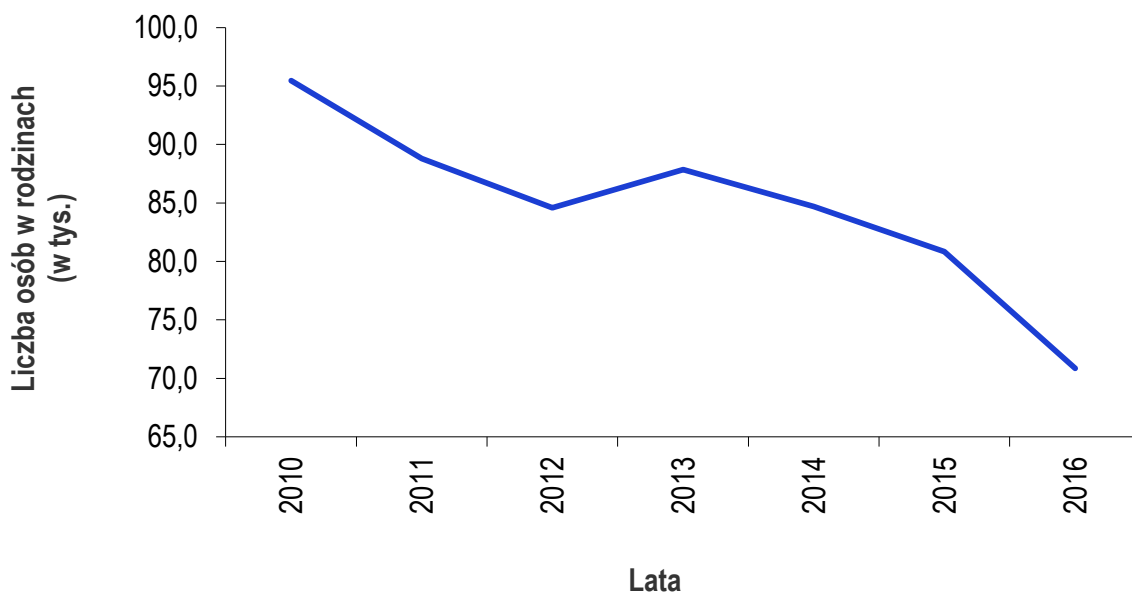
³⁰ Wspólnota Robocza Związków Organizacji Socjalnych, *Standardy w pomocy, Standardy usług dla rodziny z dziećmi*, wersja nr 3 z dnia 12.06.2011 r., s. 2-3.

³¹ *Ibidem*, s. 4

W 2016 r. w województwie śląskim pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego³² objęto 20 832 rodziny liczące ogółem 70 866 osób. Bezradność była trzecią co do częstości przyczyną jej udzielania. Wsparciem z tego tytułu objęto 29,9% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. Generalnie w latach 2010-2016 w analizowanej dziedzinie mieliśmy do czynienia z trendem spadkowym. Przez cały ten okres wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż w kraju, choć różnica ta systematycznie malała.

Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem analizowanego wskaźnika wyraźnie wyróżniały się: podregion katowicki (25,3) oraz bytomski (22,2). Dało się zauważyć wyższą jego wartość w powiatach grodzkich niż ziemskich – odpowiednio 16,7 i 13,9. Generalnie im gmina bardziej „miejska” tym wartość wskaźnika była wyższa. W gminach miejskich wynosiła ona 16,5, w miejsko-wiejskich 13,5, natomiast w wiejskich 12,5. Analiza przestrzenna wskazuje, że najwyższe wartości wskaźnik objętych pomocą z powodu bezradności przyjmował w środkowej części województwa. Wśród powiatów charakteryzujących się najwyższą jego wartością w 2016 roku znalazły się: m. Bytom (35,5), m. Siemianowice Śląskie (31,2) oraz m. Katowice (29,7). Z kolei na poziomie gmin wyróżniały się trzy jednostki samorządu terytorialnego: Goczałkowice-Zdrój (50,8), Ujszoły (44,1) oraz Wisła (41,7).

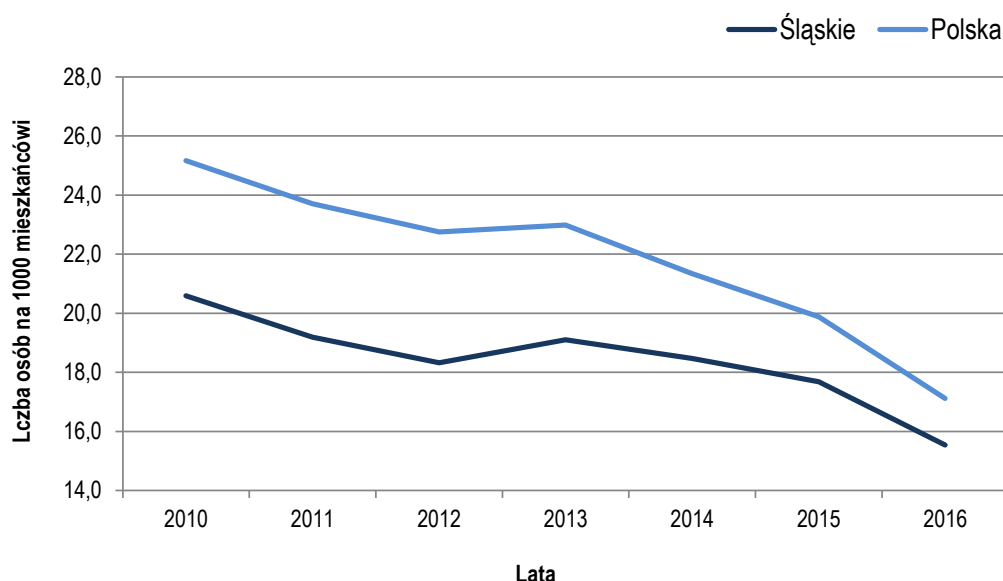
Wykres 32. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016.

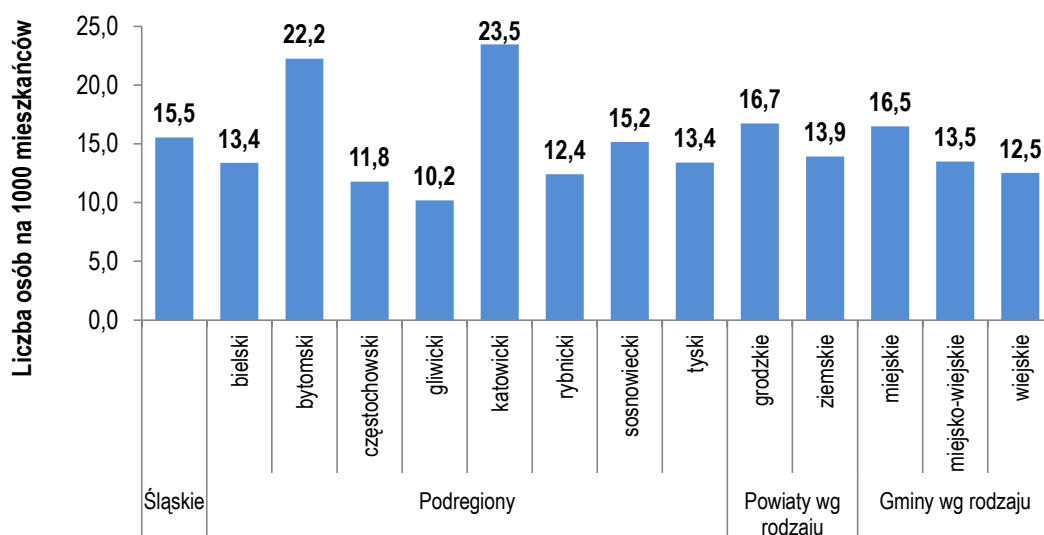
³² W dalszej części opracowania do określenia bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego będziemy używali określenia „bezradność”.

Wykres 33. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców w latach 2010-2016.

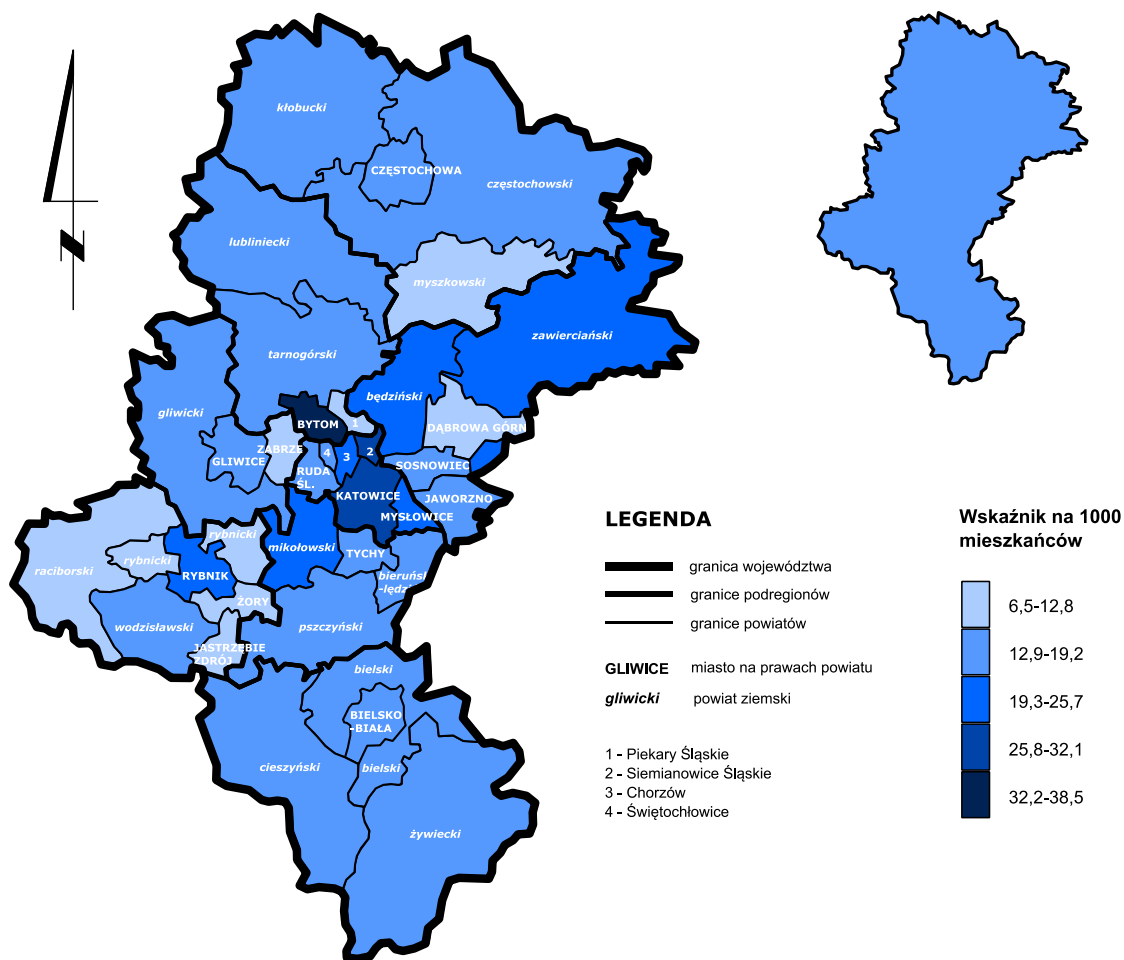
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunek za okres 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 34. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

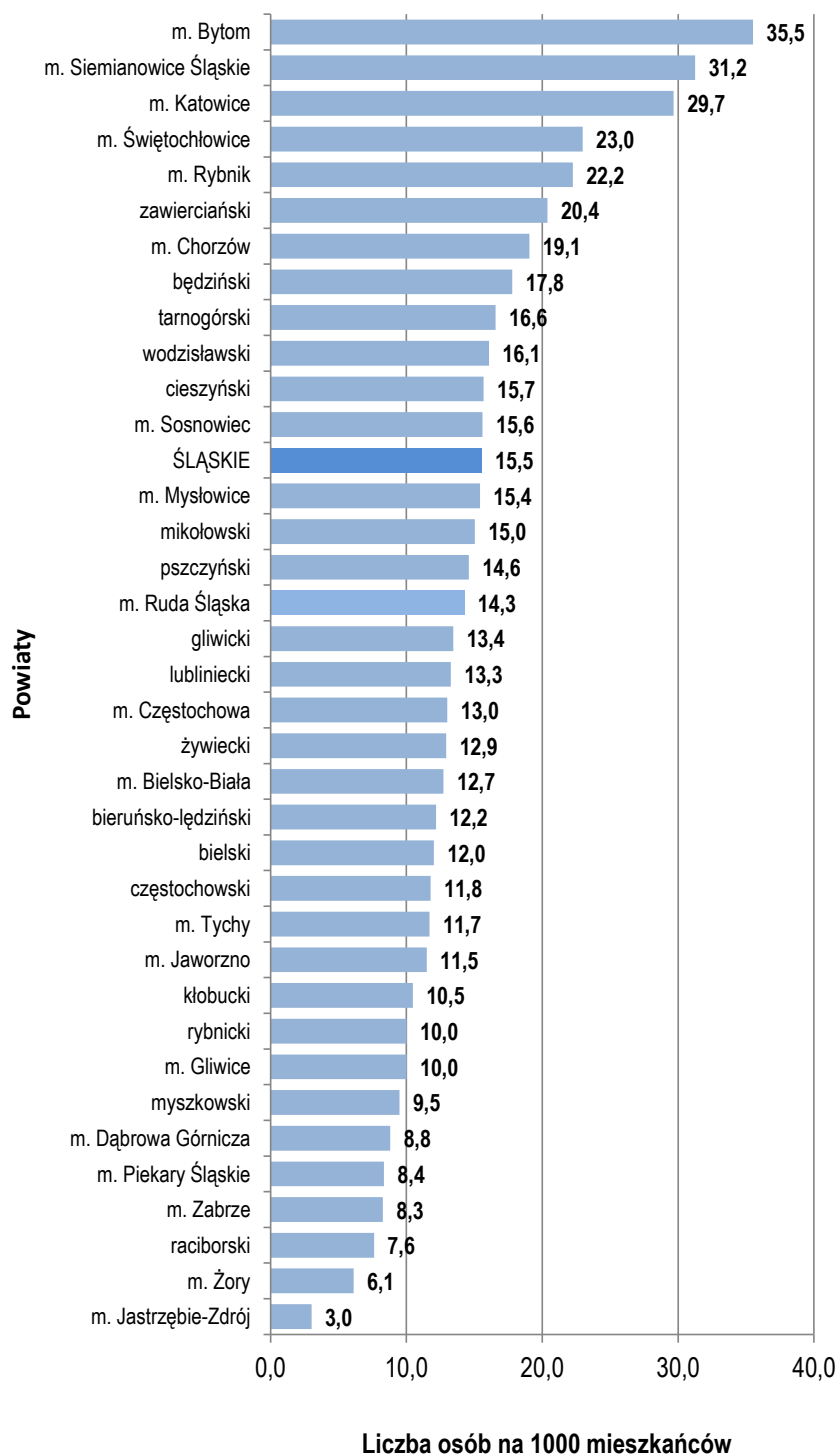
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MPiPS-03, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Mapa 3. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

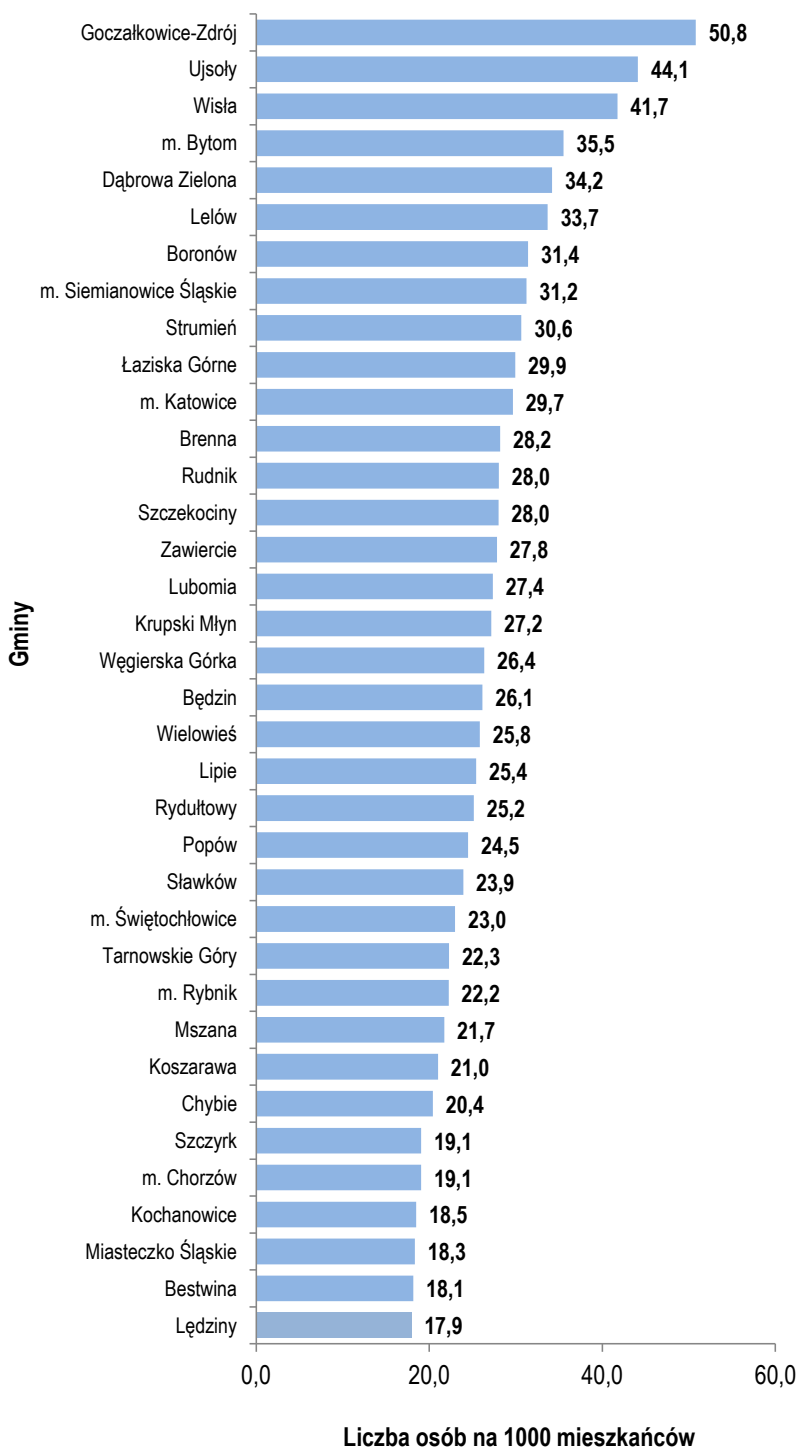
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 35. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego na 1000 mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 36. Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby mieszkańców objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w województwie śląskim w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.4.2. Przemoc w rodzinie

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie definiuje to zjawisko jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w tym także osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą³³.

Osobie dotkniętej przemocą w rodzinie udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie:

- 1) poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego;
- 2) interwencji kryzysowej i wsparcia;
- 3) ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej;
- 4) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie;
- 5) badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie;
- 6) zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania³⁴.

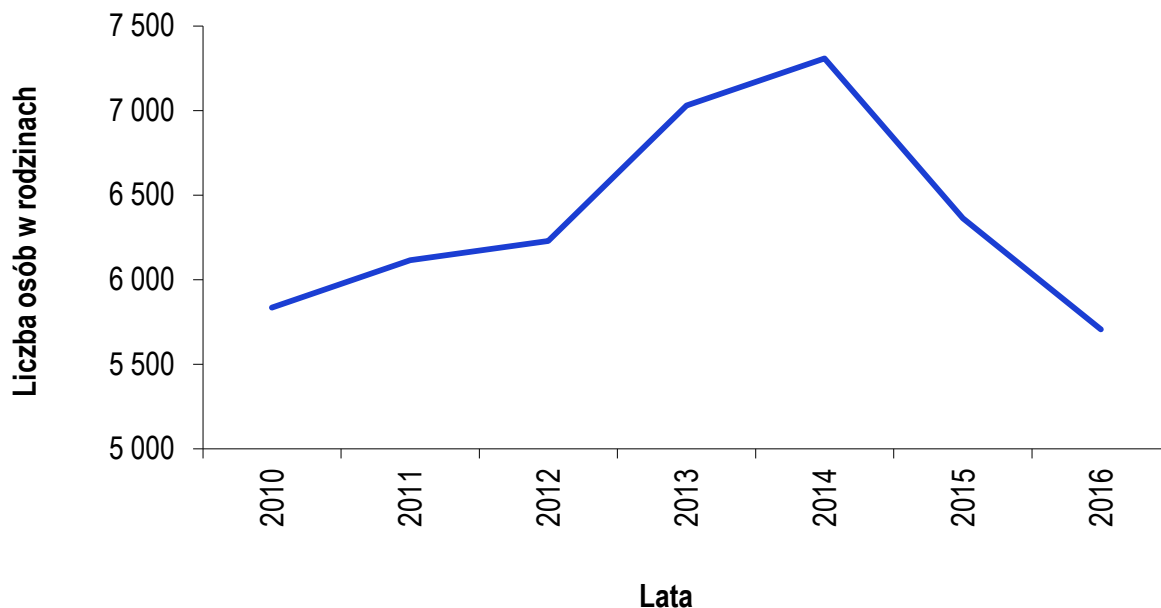
W 2016 r. w województwie śląskim pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie objęto 1 718 rodzin. Liczyły one ogółem 5 706 osób. Wsparciem z tego tytułu objęto 2,4% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. W latach 2010-2014 analizowany wskaźnik wzrastał, a od 2015 roku znacząco spada. Przez ostatnie 7 lat wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim niższy niż w kraju.

Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem analizowanego wskaźnika wyraźnie wyróżniały się: bytomski (2,72) oraz gliwicki (1,47). Jeśli chodzi o rodzaj powiatu, to daje się zauważyć wyższą jego wartość w powiatach ziemskich niż grodzkich – odpowiednio 1,48 i 1,36. Najwyższą wartość wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie osiągnął w gminach miejsko-wiejskich (1,73). Rozkład przestrzenny wskazuje na wyższe jego wartości w południowej i zachodniej części województwa. Wśród powiatów szczególnie pod tym względem wyróżniało się m. Piekary Śląskie (9,28), a następnie gliwicki (3,47) i żywiecki (3,32). Z kolei na poziomie gmin wyróżniającą się jednostką samorządu terytorialnego były Żarki (11,82), Żywiec (10,49) i m. Piekary Śląskie (9,28).

³³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j.: Dz.U. z 2015 roku, poz. 1390), art. 2, ust. 1 i 2.

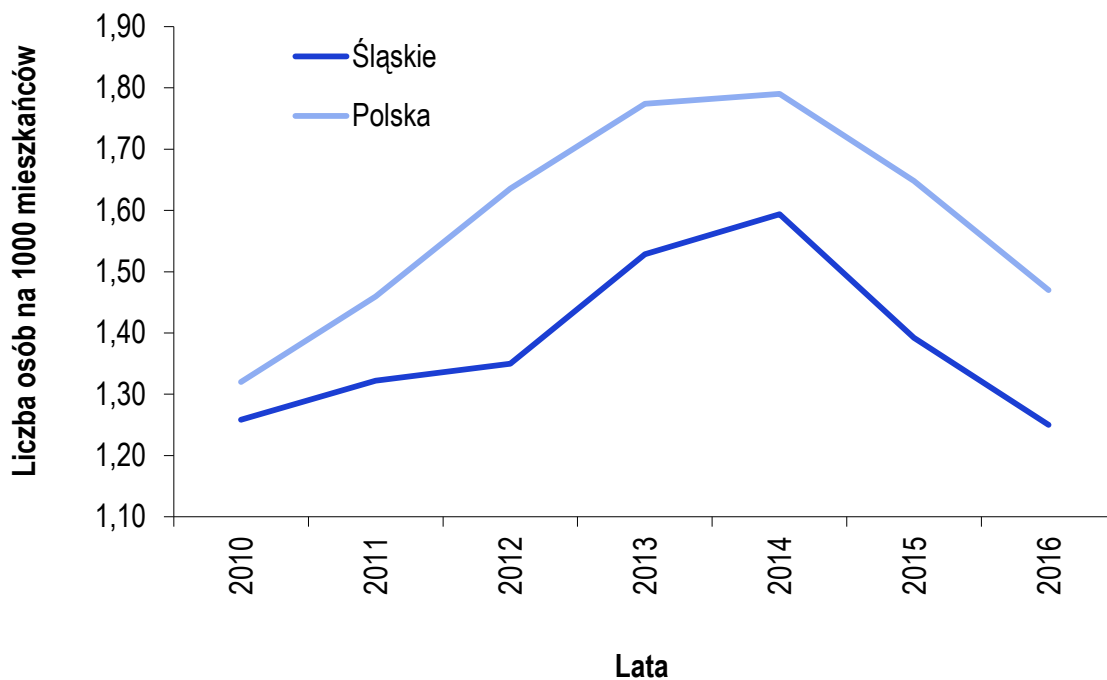
³⁴ Ibidem, art. 3, ust. 1.

Wykres 37. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie w województwie śląskim w latach 2010-2016.

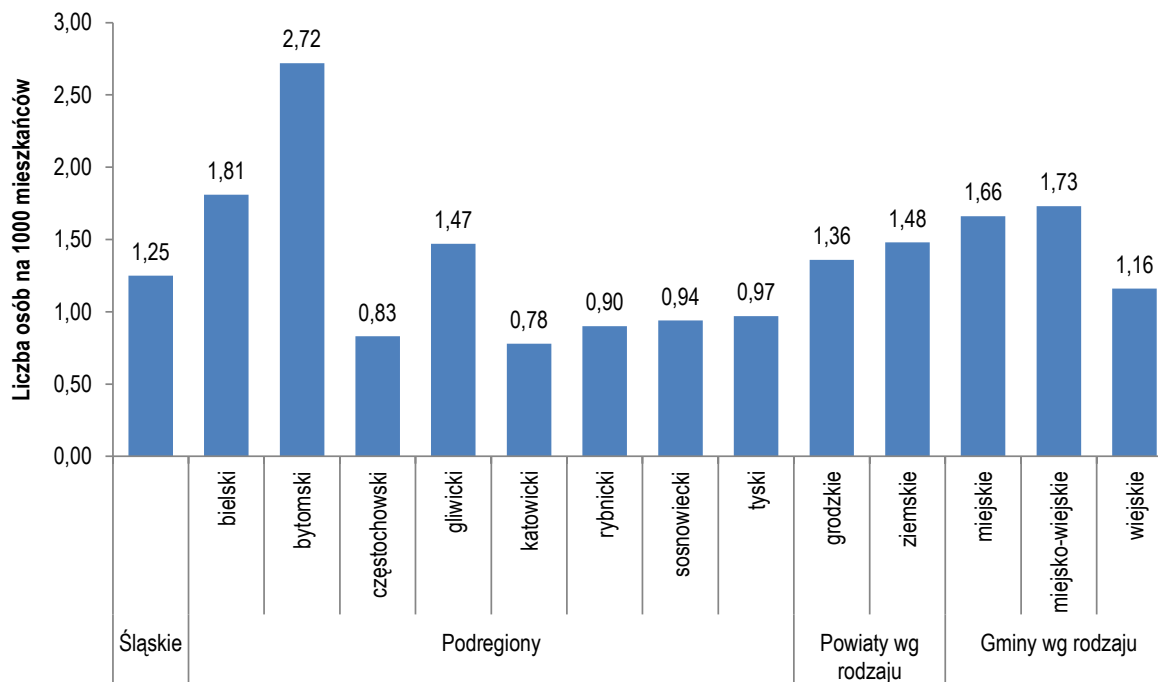
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016.

Wykres 38. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców w latach 2010-2016.

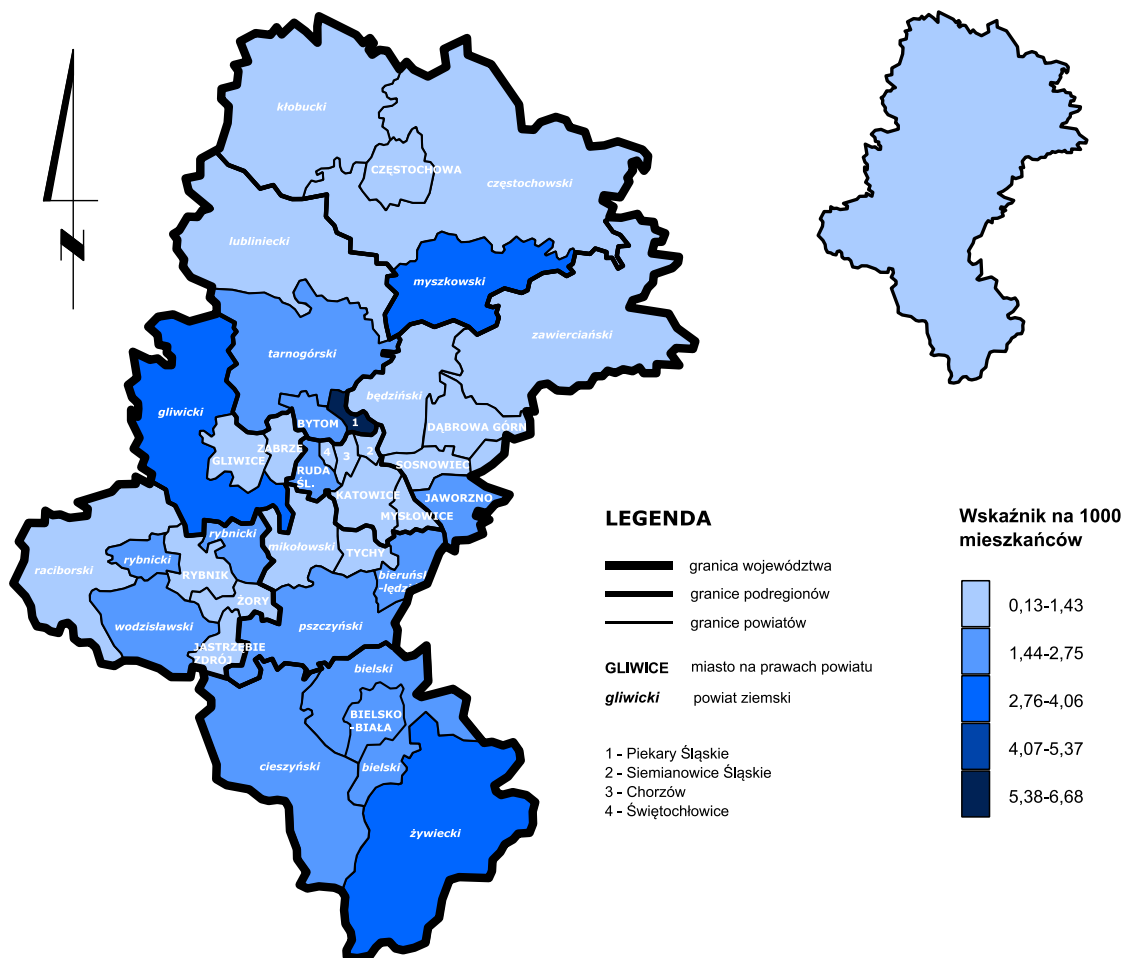
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 39. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

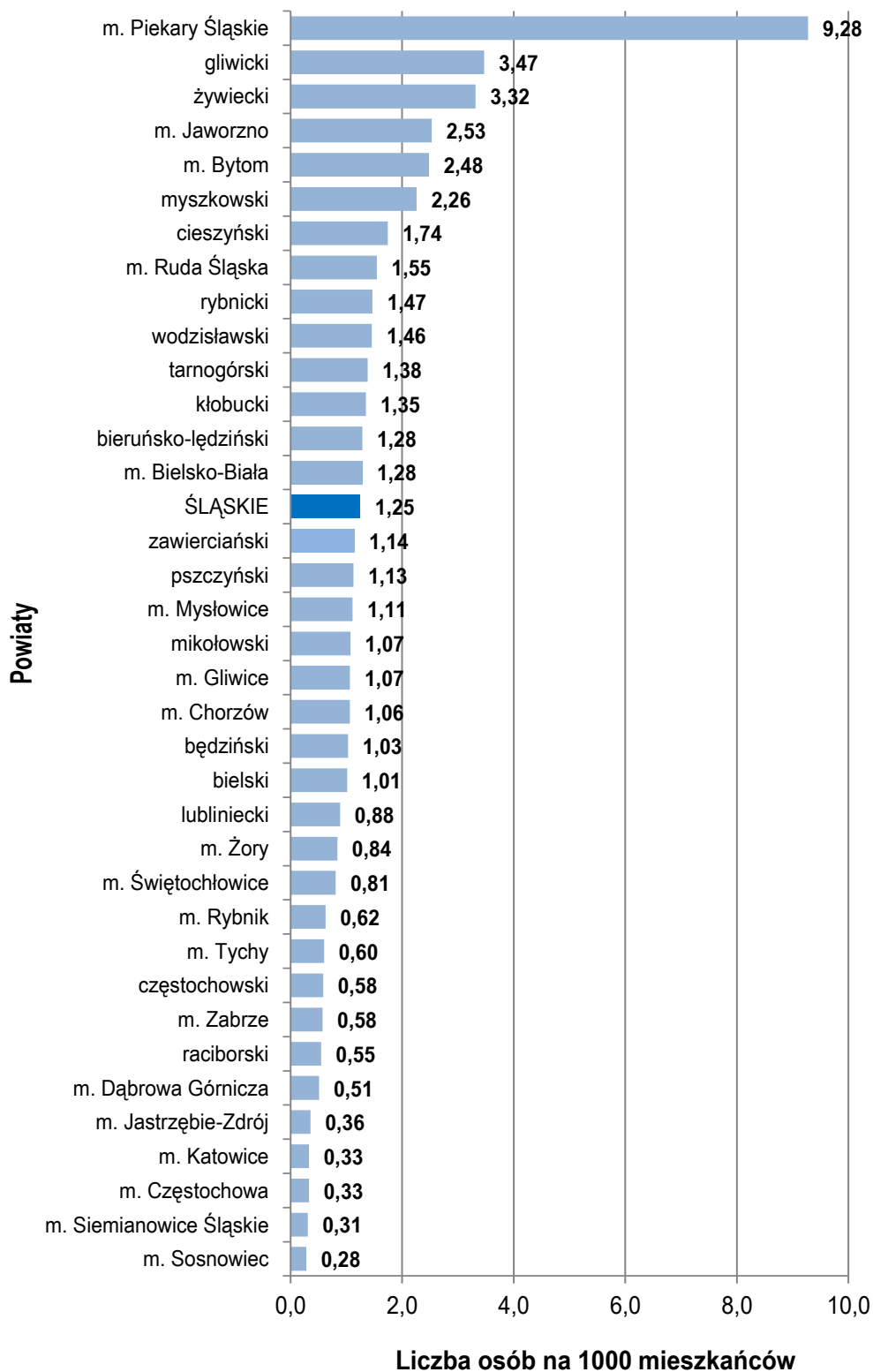
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Mapa 4. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

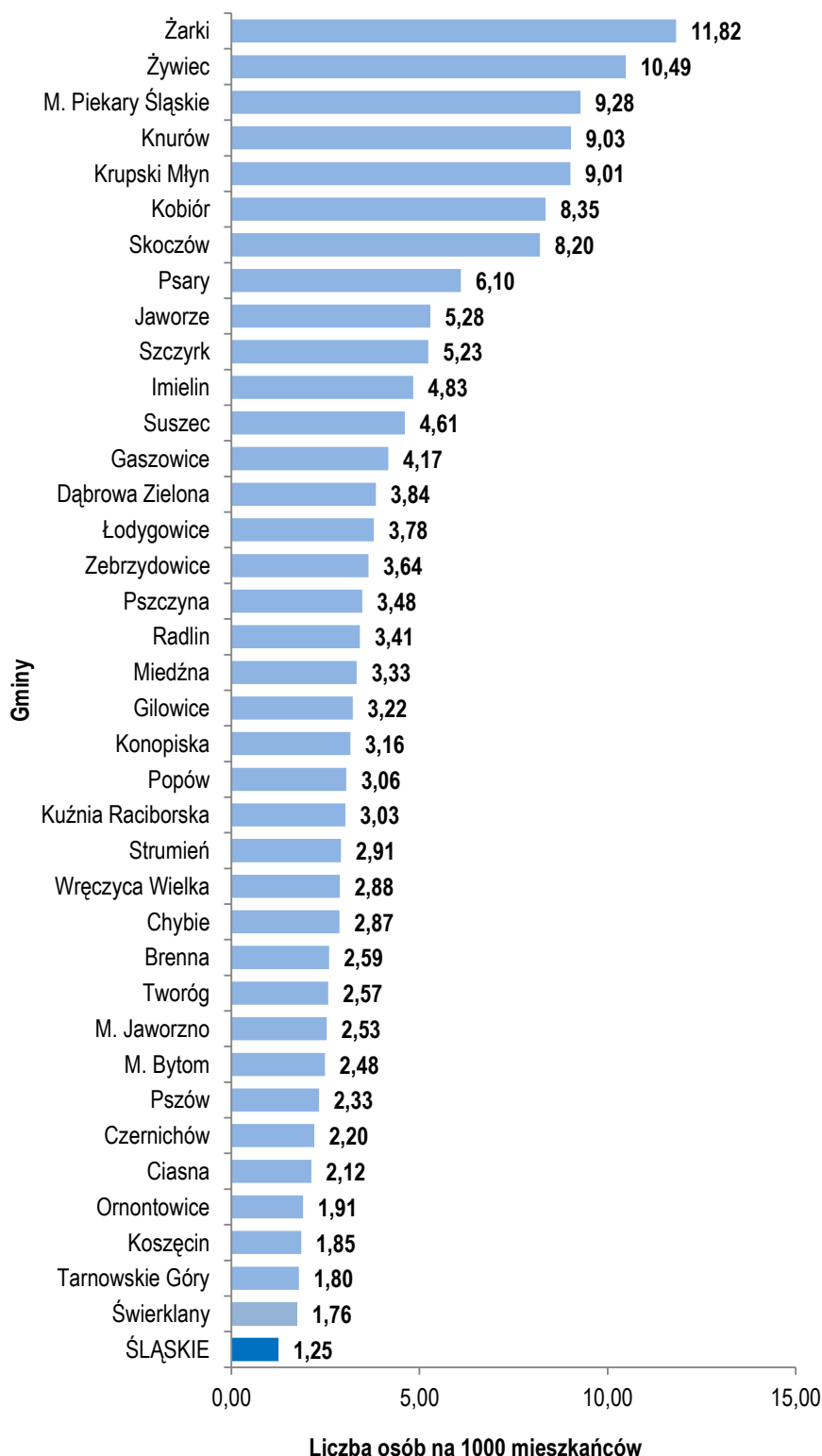
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 40. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 41. Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby mieszkańców objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie - województwo śląskie w 2016 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.4.3. Rozwody i separacje

3.4.3.1. Rozwody

Jeśli między małżonkami nastąpił zupełny i trwały rozkład pożycia, każdy z małżonków może żądać, żeby sąd rozwiązał małżeństwo przez rozwód. Jednak mimo zupełnego i trwałego rozkładu pożycia rozwód nie jest dopuszczalny, jeśli skutek niego miałyby ucierpieć dobro wspólnych małoletnich dzieci małżonków albo jeśli z innych względów orzeczenie rozwodu byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Rozwód nie jest dopuszczalny również wtedy, gdy żąda go małżonek wyłącznie winny rozkładu pożycia, chyba że drugi małżonek wyrazi zgodę na rozwód, albo że odmowa jego zgody na rozwód jest w danych okolicznościach sprzeczna z zasadami współżycia społecznego³⁵.

W 2016 roku w województwie śląskim rozwiązano przez rozwód 8 185 małżeństw. W latach 2006-2014 w zakresie liczby rozwodów można zaobserwować tendencją spadkową. Od 2015 roku liczba ta utrzymuje się na stałym poziomie. Podobne zjawisko obserwujemy w przypadku wskaźnika rozwodów. Wskaźnik ten obrazuje przeciętną liczbę rozwodów na 1 tys. mieszkańców. Warto jednak zauważyć, że sposób wyznaczania wskaźnika rozwodów powoduje, iż na jego wartość, poza rzeczywistą tendencją do rozpadania się małżeństw, mają wpływ takie czynniki, jak struktura wiekowa populacji czy też skłonność do zawierania związków małżeńskich. Tak więc niska wartość wskaźnika rozwodów nie musi być dowodem dobrej kondycji rodziny w danej społeczności. Może po prostu wynikać z niewielkiej liczby istniejących małżeństw. Dużo lepszą, ale trudniejszą do wyznaczenia miarą, jest liczba rozwodów przeliczona na liczbę związków małżeńskich występujących w danej populacji. Niestety brak jest ogólnie dostępnych danych dotyczących faktycznej liczby małżeństw na poziomach niższych niż województwo.

W latach 2005-2016 wartość wskaźnika rozwodów w województwie śląskim była wyższa niż średnia dla całego kraju, choć z roku na rok różnica ta ma tendencję do zmniejszania się. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba rozwodów orzeczonych w województwie śląskim w 2016 roku wyniosła 1,8 i była wyższa od średniej dla kraju (1,7)³⁶. Do głównych przyczyn orzekania rozwodów należały: niezgodność charakterów (4 943 rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (1 821 rozwodów), nadużywanie alkoholu (1 648 rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (1 214 rozwodów), naganny stosunek do członków rodziny (1 090 rozwodów) oraz dłuższa nieobecność (605 rozwodów)³⁷. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2016 roku w województwie śląskim 58,1% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi³⁸.

Do podregionów województwa śląskiego charakteryzujących się w 2016 roku najwyższymi wskaźnikami rozwodów należały: gliwicki (2,04), bytomski (1,98) i sosnowiecki (1,91). Rozwody jako zjawisko demograficzne są ściśle związane z obszarami miejskimi. W powiatach grodzkich analizowany wskaźnik wyniósł 2,01 podczas gdy w ziemskich 1,50. Na poziomie powiatów największymi wartościami wskaźnika rozwodów cechowały się duże miasta posiadające status powiatu grodzkiego: m. Żory (2,69), m. Piekary Śląskie (2,56) i m. Siemianowice Śląskie (2,25).

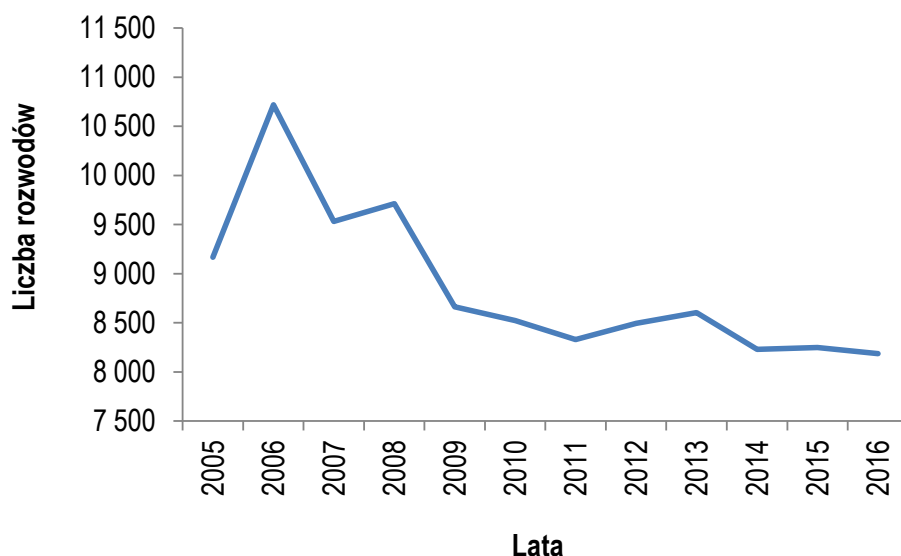
³⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j.: Dz.U. z 2017 r. poz. 682), art. 56.

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

³⁷ Łącznie z innymi przyczynami (dane małżeństwo mogło być rozwiązane z więcej niż jednego powodu).

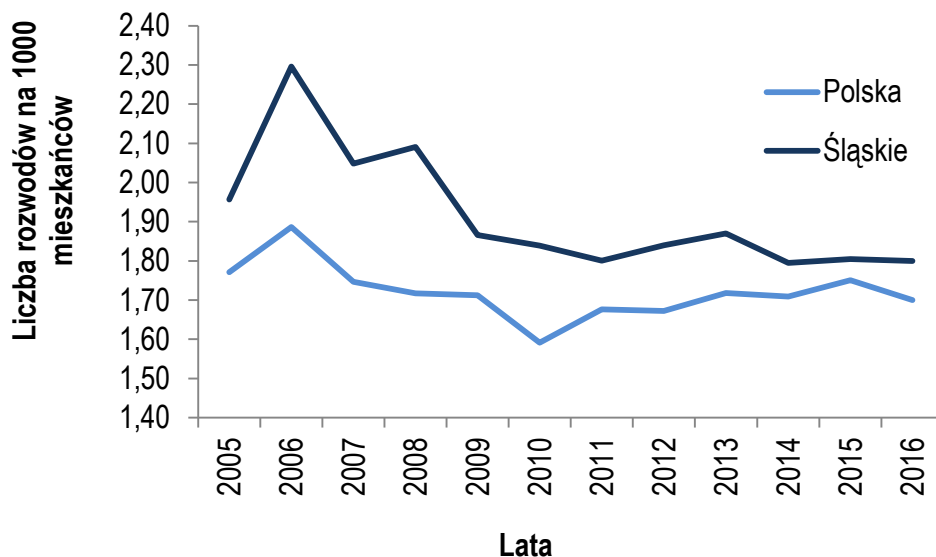
³⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 42. Liczba rozwodów w województwie śląskim w latach 2005-2016.

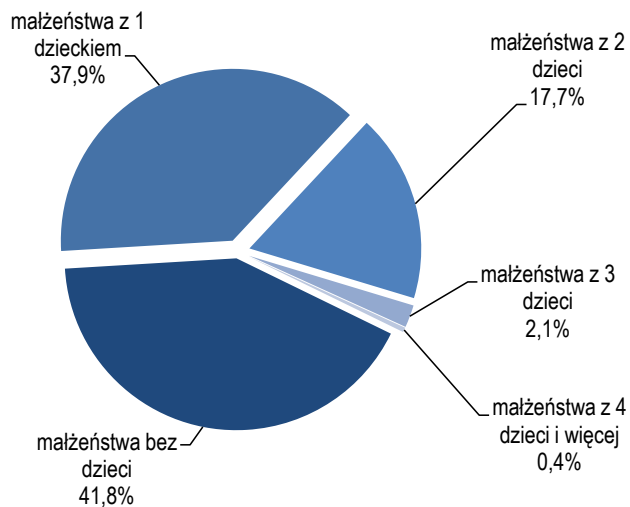
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Wykres 243. Liczba rozwodów na 1000 ludności w latach 2005-2016.

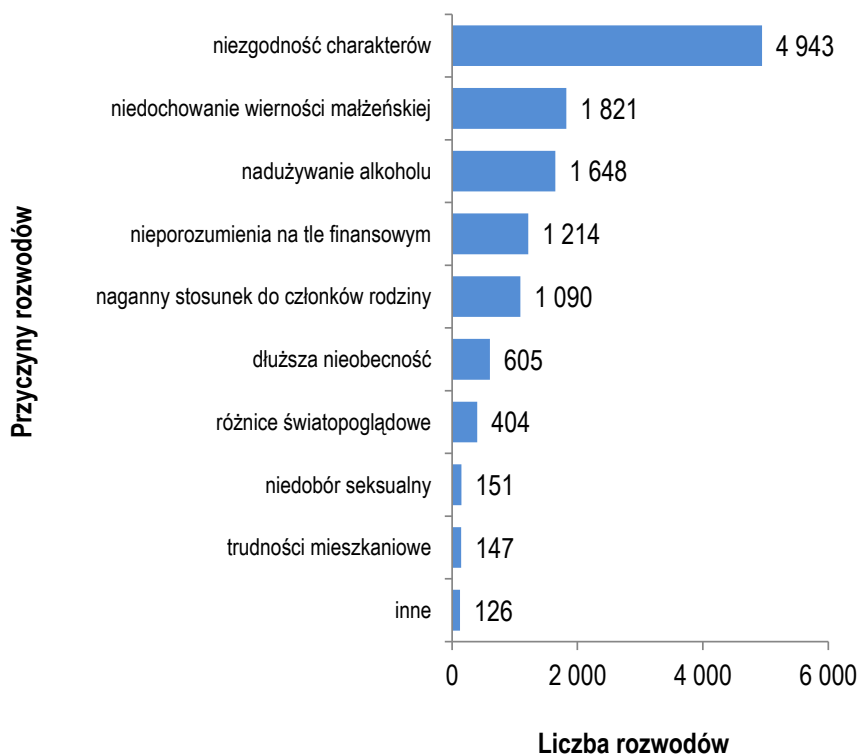
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Wykres 44. Struktura rozwodów w województwie śląskim w 2016 roku wg liczby małoletnich dzieci (N=8 185).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

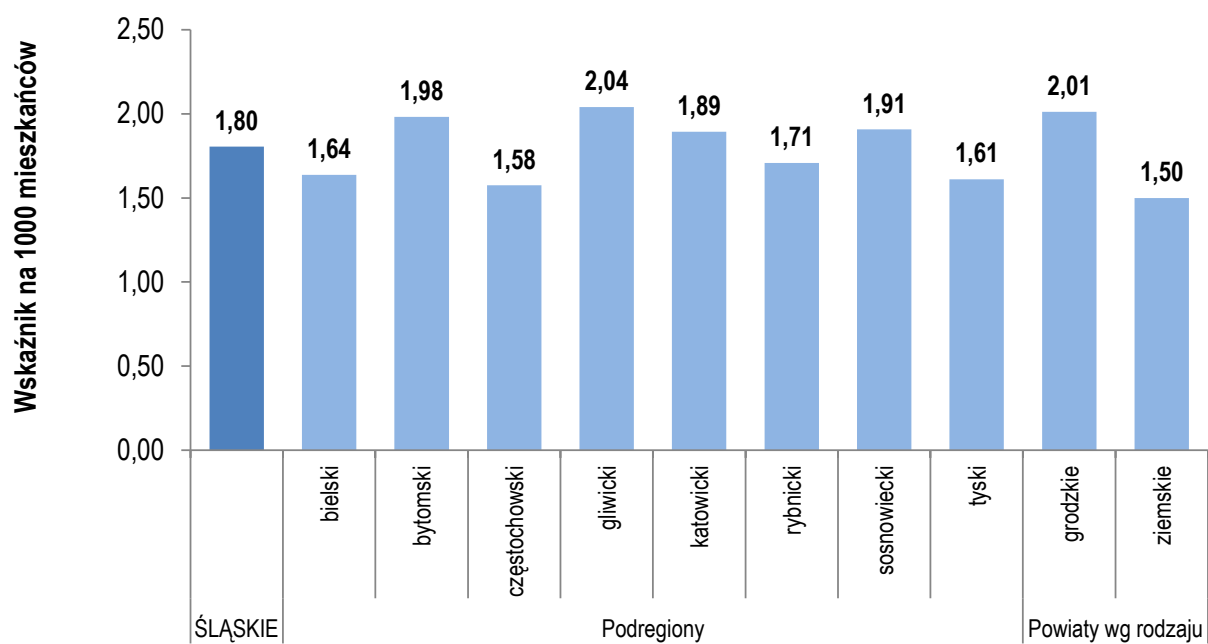
Wykres 45. Rozwody wg przyczyn* w województwie śląskim w 2016 r.

Uwaga: rozwody wg przyczyn nie sumują się do ogólnej liczby rozwodów, gdyż dany związek małżeński mógł zostać rozwiązany z powodu więcej niż jednej przyczyny.

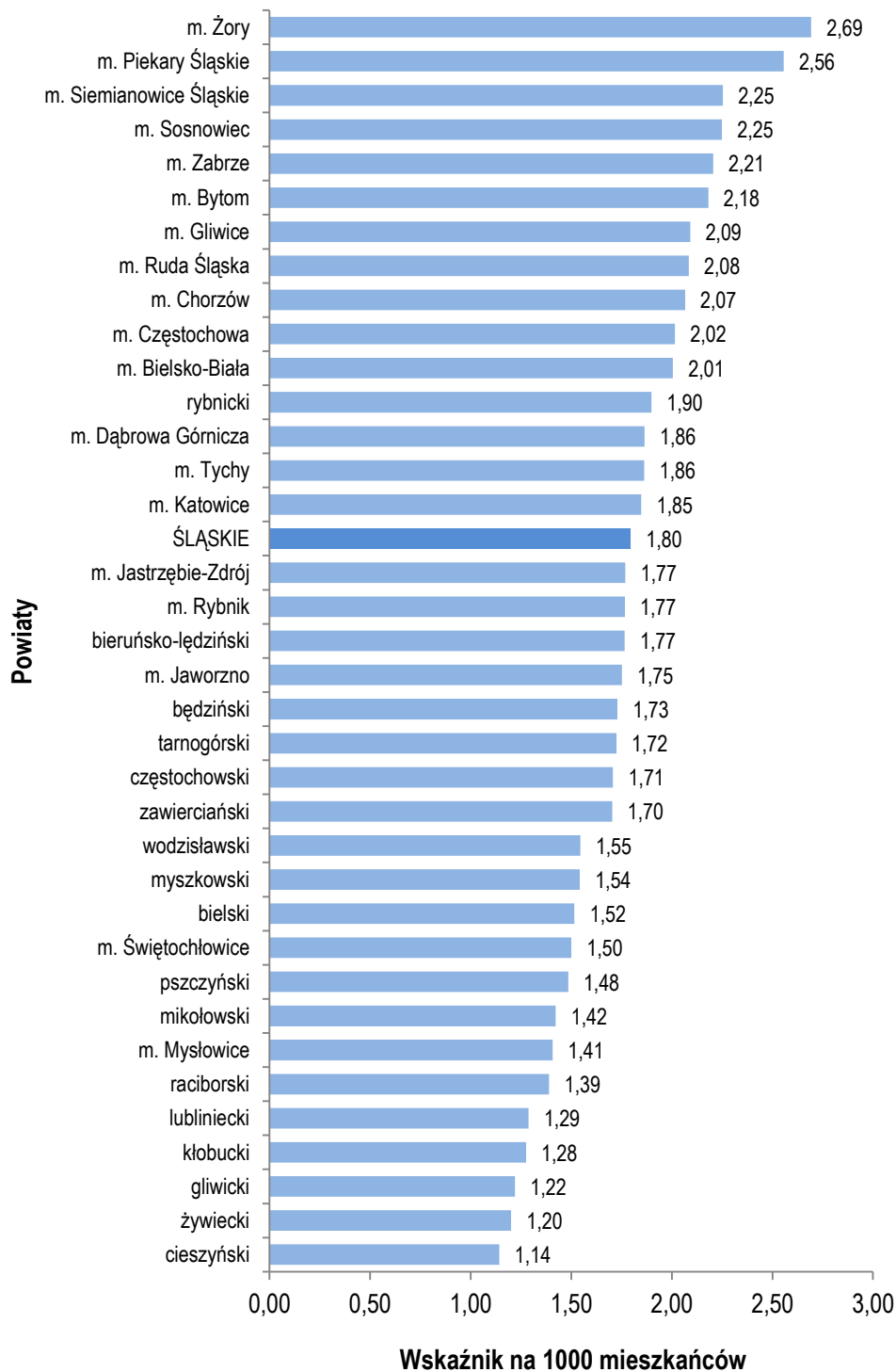
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Wykres 46. Wskaźnik rozwodów na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Wykres 47. Wskaźnik rozwodów na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

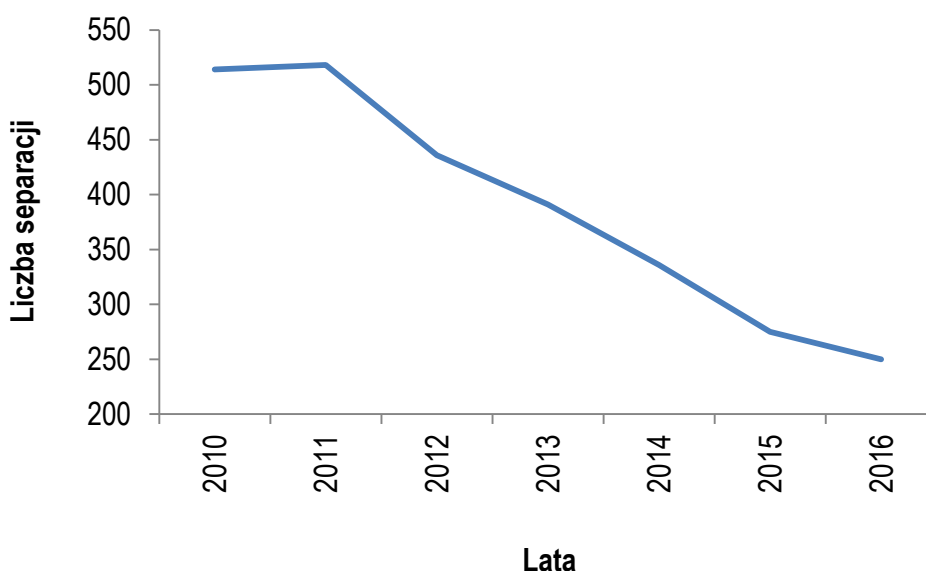
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

3.4.3.2. Separacje

Separacja prawna to uchylenie wspólnoty małżeńskiej bez prawa wstępowania w nowy związek małżeński przez którąkolwiek ze stron. Orzeczenia o separacji dokonuje odpowiedni sąd w formie przypisanej prawem. W odróżnieniu od rozwodu separacja nie ma charakteru ostatecznego rozwiązania małżeństwa - na zgodne żądanie małżonków sąd orzeka zniesienie separacji³⁹.

W 2016 roku w województwie śląskim orzeczono 250 separacji (w 2014 roku było ich 275). Wskaźnik liczby separacji na 10 tys. mieszkańców kształtował się na poziomie 0,55 (w całej Polsce 0,42). Od 2011 roku w województwie śląskim mamy do czynienia z systematycznym spadkiem liczby separacji, przy czym, podobnie jak w przypadku rozwodów, wskaźnik natężenia tego zjawiska utrzymuje się na poziomie wyższym od średniej dla całego kraju.

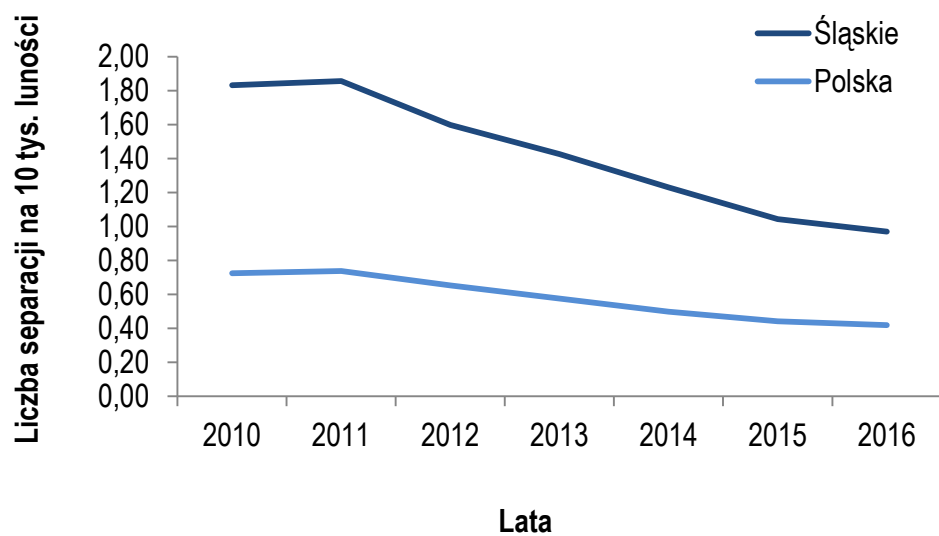
Wykres 48. Liczba separacji w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

³⁹ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/metainformacje/sloownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/722,pojecie.html?pdf=1> [odczyt 05.09.2016 r.].

Wykres 49. Liczba separacji na 10 tys. ludności w latach 2010-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

3.5. Niesamodzielność

Wrodzona lub nabyta niepełnosprawność oraz sędziwy wiek prowadzą często do niesamodzielności czyli sytuacji, w której dana osoba nie jest w stanie sama wykonywać czynności dnia codziennego i wymaga w tym względzie pomocy osób trzecich. Nie istnieje jedna, całościowa baza danych osób zależnych stąd też bardzo trudno oszacować ich liczbę. Pewien obraz w tym względzie mogą dać statystyki dotyczące liczby osób niepełnosprawnych oraz osób w zaawansowanym wieku. Przy ich interpretacji należy wziąć pod uwagę to, że nie każdą osobą niepełnosprawną cechuje niesamodzielność, ale także fakt, że zjawisko niepełnosprawności jest silnie skorelowane z wiekiem – wraz z jego wzrostem rośnie prawdopodobieństwo występowania niepełnej sprawności.

Wyniki badania „Aktywność opiekuńcza mieszkańców województwa śląskiego”⁴⁰, przeprowadzonego w II połowie 2013 r. wskazują, że udział osób zależnych wśród ogółu respondentów wyniósł w województwie śląskim 5% oraz, że 12% gospodarstw domowych miało w swoim składzie co najmniej jedną osobę zależną. Wskaźnik ten był najwyższy na terenach wiejskich (13%), w małych gminach liczących do 5 tys. mieszkańców (19%), w podregionach: tuskim (19%), bytomskim (17%) oraz bielskim (13%).

Wśród osób zależnych częściej można było spotkać kobiety niż mężczyzn. Ich udziały wyniosły odpowiednio 62% i 38%. Biorąc pod uwagę kryterium wieku stwierdzono, że najliczniejszą frakcją w ramach analizowanej kategorii stanowiły osoby posiadające 65 lat i więcej (62%). Znacznie mniejsze udziały zanotowali przedstawiciele kategorii wiekowych 0-17 lat (12%) oraz 18-44 lat (8%).

3.5.1. Niepełnosprawność

Niepełnosprawność staje się współcześnie jedną z kluczowych kwestii społecznych. Wynika to z tego, że jako społeczeństwo żyjemy coraz dłużej, a dłuższe życie nieuchronnie wiąże się z pogorszeniem sprawności. Problem niepełnosprawności nie dotyczy jednak wyłącznie osób starszych. Wskutek wad wrodzonych, przewlekłych chorób, wypadków oraz urazów może on wystąpić również wśród osób młodych, a nawet małych dzieci⁴¹.

Nie istnieje jedna, powszechnie uznawana definicja niepełnosprawności. Określenie stosowane przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) przyjmuje, że *do kategorii osób niepełnosprawnych zaliczają się osoby, z długotrwałą obniżoną sprawnością fizyczną, umysłową, intelektualną lub sensoryczną, która w interakcji z różnymi barierami może ograniczać ich pełne i efektywne uczestnictwo w życiu społecznym na równych zasadach z innymi obywatelami*. W Polsce stosowane są co najmniej dwie

⁴⁰ Badanie prowadzono od sierpnia do listopada 2013 r. metodą bezpośrednich wywiadów kwestionariuszowych (PAPI). Zastosowano w nim próbę 1110 pełnoletnich osób mieszkających na terenie województwa śląskiego, uzyskaną na podstawie doboru losowego prostego.

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, *Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.*, Warszawa 2011, s. 69.

definicje osób niepełnosprawnych. Pierwsza wynika z przepisów prawa i dotyczy prawnej podstawy kwalifikacji do grupy osób niepełnosprawnych. Natomiast druga, znacznie szersza, stosowana jest w statystyce GUS. Definicja statystyczna obejmuje nie tylko osoby niepełnosprawne prawnie, ale również takie, które choć nie posiadają orzeczenia o niepełnosprawności, to jednak deklarują występowanie ograniczeń w wykonywaniu wybranych czynności. Jest to tzw. niepełnosprawność biologiczna. Używane w badaniach statystycznych dwa niezależne pytania dotyczące niepełnosprawności prawnej i biologicznej pozwalają na prezentację danych o zbiorowości osób niepełnosprawnych w rozbiciu na trzy podstawowe grupy, tj. osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie, niepełnosprawnych tylko prawnie oraz niepełnosprawnych tylko biologicznie⁴².

Sytuację w zakresie określenia liczby i struktury osób niepełnosprawnych dodatkowo komplikuje fakt, że w Polsce niepełnosprawność prawna jest orzekana dla różnych celów i przez różne instytucje. Obecnie obowiązują dwa rodzaje orzecznictwa regulowane odrębnymi ustawami. Pierwszym z nich jest orzecznictwo dla celów rentowych prowadzone przez ZUS, drugim natomiast orzecznictwo dla celów pozarentowych prowadzone przez zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności. Posiadanie aktualnego orzeczenia wydanego przez ww. organy kwalifikuje daną osobę do grupy niepełnosprawnych prawnie i daje podstawę do ubiegania się i korzystania ze specjalnej pomocy, ułatwień czy przywilejów (np. renty z tytułu niezdolności do pracy, zasiłku pielęgnacyjnego, turnusów rehabilitacyjnych, zniżek na przejazdy)⁴³.

Według danych pochodzących z ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 31 marca 2011 roku w województwie śląskim zamieszkiwało 552 138 osób niepełnosprawnych. Stanowili oni 11,9% ogółu ludności województwa. Pod względem liczby niepełnosprawnych mieszkańców śląskie zajmowało pierwsze miejsce wśród województw (osoby te stanowiły 11,8% wszystkich niepełnosprawnych w Polsce), natomiast pod względem częstotliwości występowania niepełnosprawności region znalazł się na 11. miejscu w kraju. Wskaźnik liczby osób niepełnosprawnych na 1000 ludności wynosił 119. Dla porównania dla całej Polski było to 122, a w województwie o najwyższej wartości (lubuskim) 167⁴⁴.

Najwięcej osób niepełnosprawnych mieszkało w powiatach: m. Katowice (39 994 osoby), m. Częstochowa (35 603 osoby) oraz m. Sosnowiec (33 294 osoby). Z kolei największym udziałem osób należących do analizowanej kategorii cechowały się powiaty: m. Sosnowiec (15,4%), m. Chorzów (15,1%) oraz m. Częstochowa (15,0%)⁴⁵.

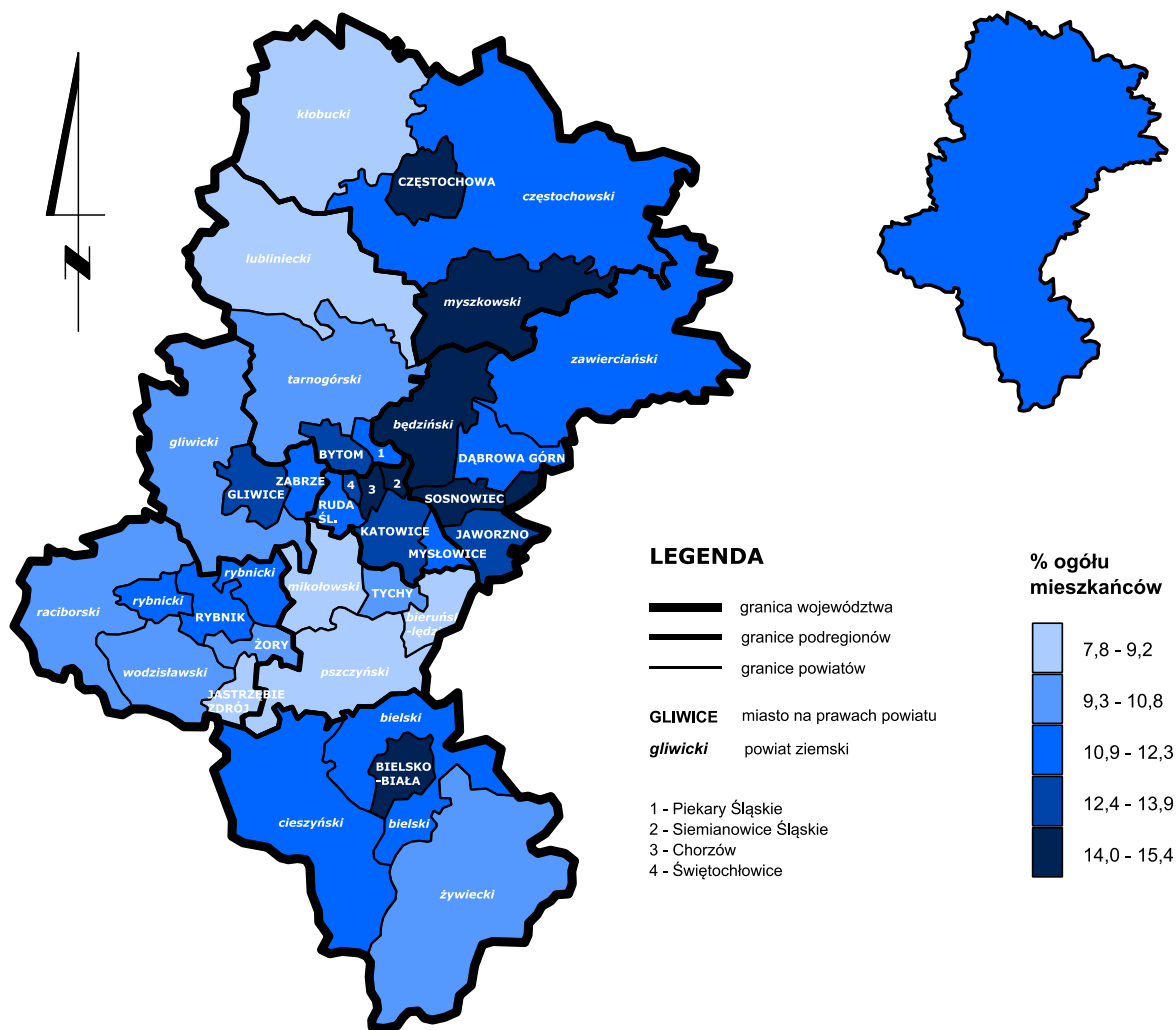
⁴² Główny Urząd Statystyczny, *Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r.*, Warszawa 2011, s. 69.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Główny Urząd Statystyczny, Wyniki spisu NSP 2011, *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część I. Ludność*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_14998_PLK_HTML.htm [odczyt 26.02.2014 r.]

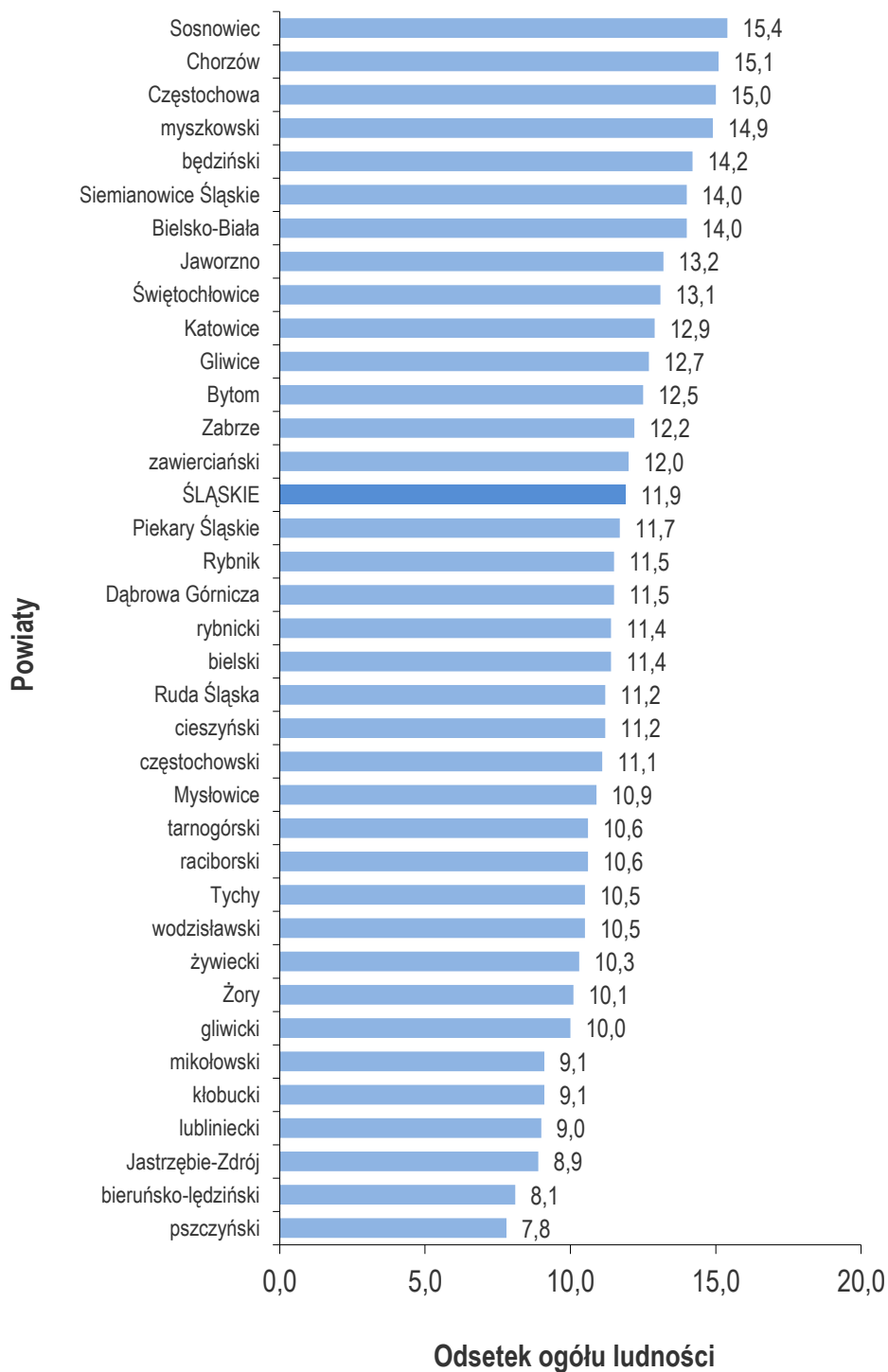
⁴⁵ Główny Urząd Statystyczny, Wyniki spisu NSP 2011, *Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna. Część I. Ludność*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_14998_PLK_HTML.htm [odczyt 26.02.2014 r.]; Główny Urząd Statystyczny, Wyniki spisu NSP 2011, *Ludność w gminach. Stan w dniu 31 marca 2011 r.*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_13169_PLK_HTML.htm [odczyt 26.02.2014 r.]

Mapa 5. Osoby niepełnosprawne jako odsetek ogółu ludności powiatów w województwie śląskim w 2011 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, <http://www.stat.gov.pl>.

Wykres 50. Osoby niepełnosprawne jako odsetek ogółu ludności powiatów w województwie śląskim w 2011 roku.

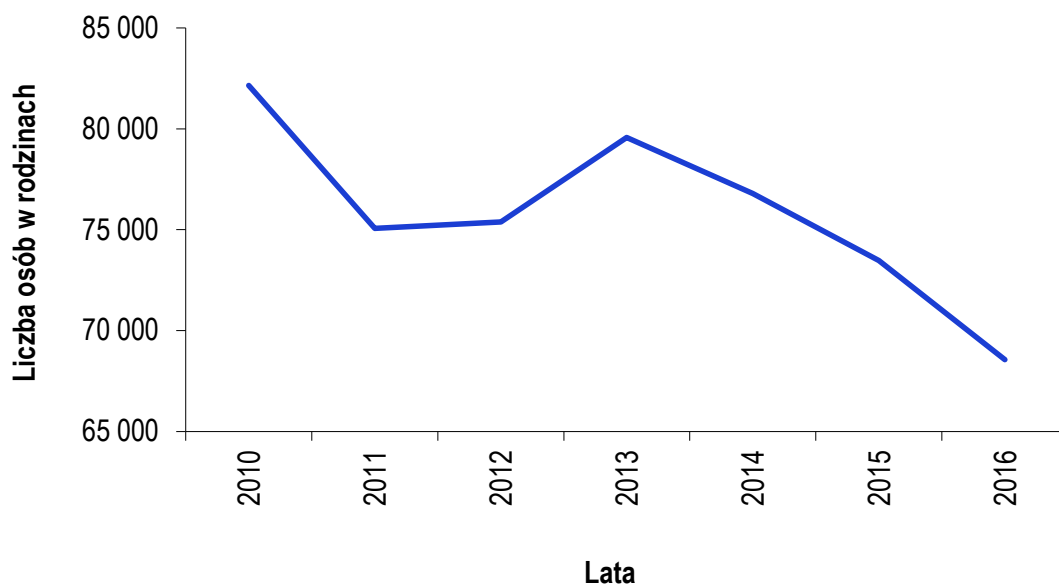

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, <http://www.stat.gov.pl>.

Niepełnosprawność stanowi stosunkowo często przyczynę korzystania z pomocy społecznej. W 2016 r. zajmowała 5 miejsce zaraz po: ubóstwie, bezrobociu, „bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego” oraz „długotrwałej lub ciężkiej chorobie”. Z powodu niepełnosprawności pomocą objęto w tym czasie 36 464 rodzin liczących ogółem 68 567 osób. Osoby w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności stanowiły 28,9% ogółu beneficjentów tej formy wsparcia, a zarazem 1,5% ogółu mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2010-2016 w analizowanej dziedzinie zanotowano silne wahania poziomu, choć generalnie tendencja była malejąca. Przez ostatnie 7 lat wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim znacząco niższy niż w kraju.

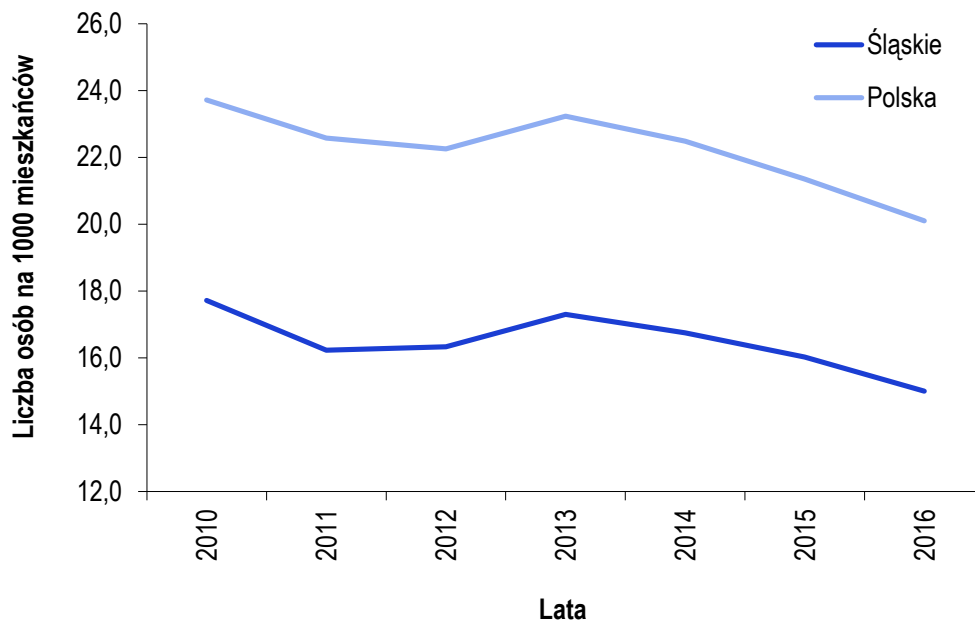
Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem analizowanego wskaźnika wyróżniały się: bytomski (19,1), katowicki (18,5) oraz częstochowski (17,3). Jeśli chodzi o rodzaj powiatu, to daje się zauważyć wyższą jego wartość w powiatach grodzkich w stosunku do ziemskich – odpowiednio 16,0 i 14,8. Najwyższą wartość wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności osiągnął w gminach miejsko-wiejskich (19,0), następnie w miejskich (15,2) i wiejskich (13,5). Wśród powiatów szczególnie pod tym względem wyróżniały się powiat tarnogórski (36,2), a następnie miasto Siemianowice Śląskie (26,4) i m. Bytom (26,1). Z kolei na poziomie gmin wyróżniającą się jednostką samorządu terytorialnego były Pszczyzna (53,0). Kolejne najwyższe wartości zanotowano w gminach: Skoczów (44,8) i Łodygowice (39,4).

Wykres 51. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności w województwie śląskim w latach 2010-2016.

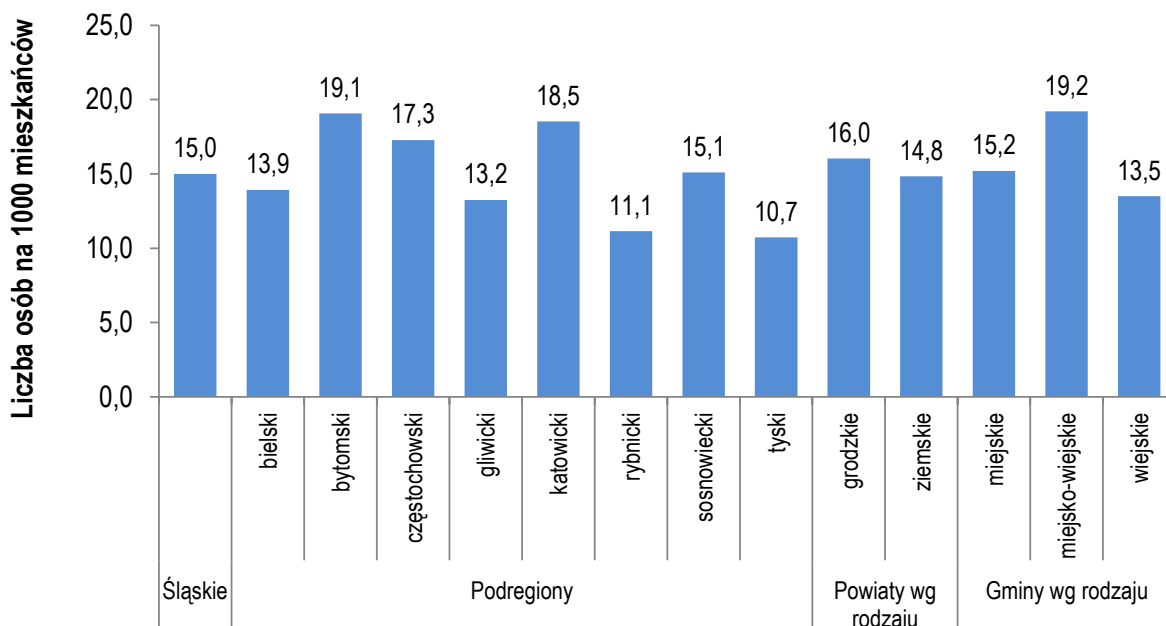
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016.

Wykres 52. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców w latach 2010-2016.

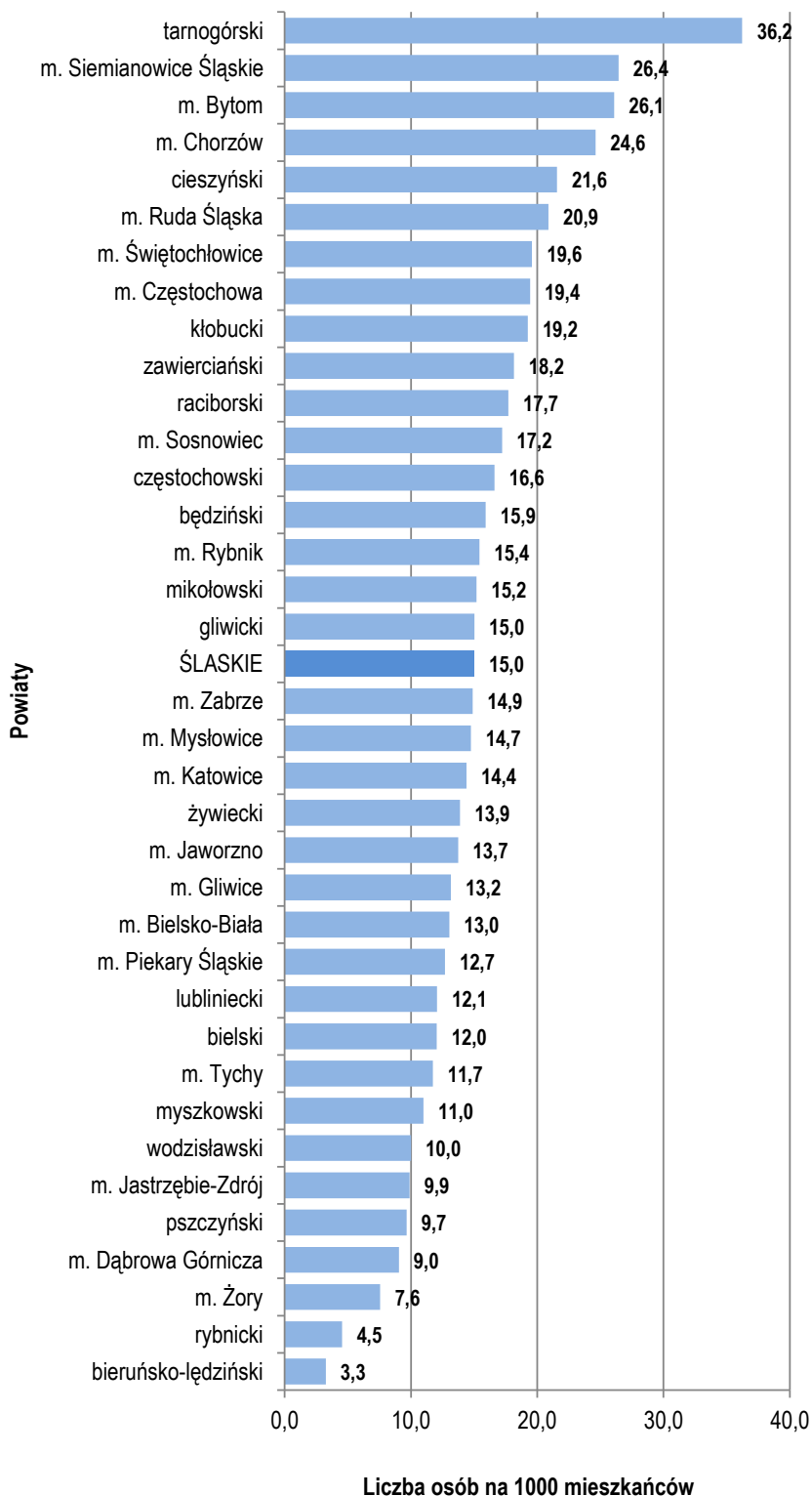
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 53. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

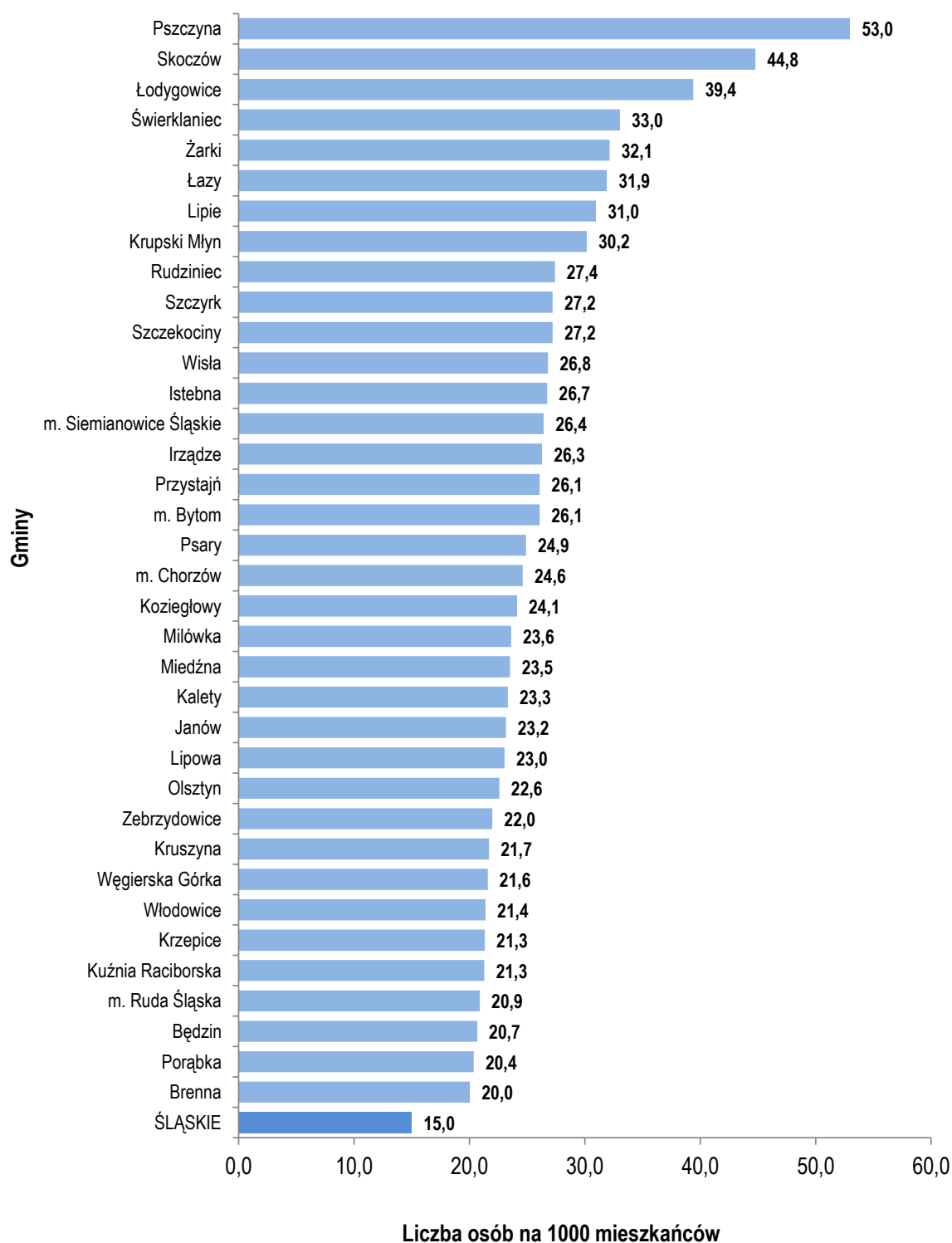
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 54. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03, meldunki za okres I-XII 2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 55. Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby mieszkańców objętych pomocą społeczną z powodu niepełnosprawności - województwo śląskie w 2016 roku.

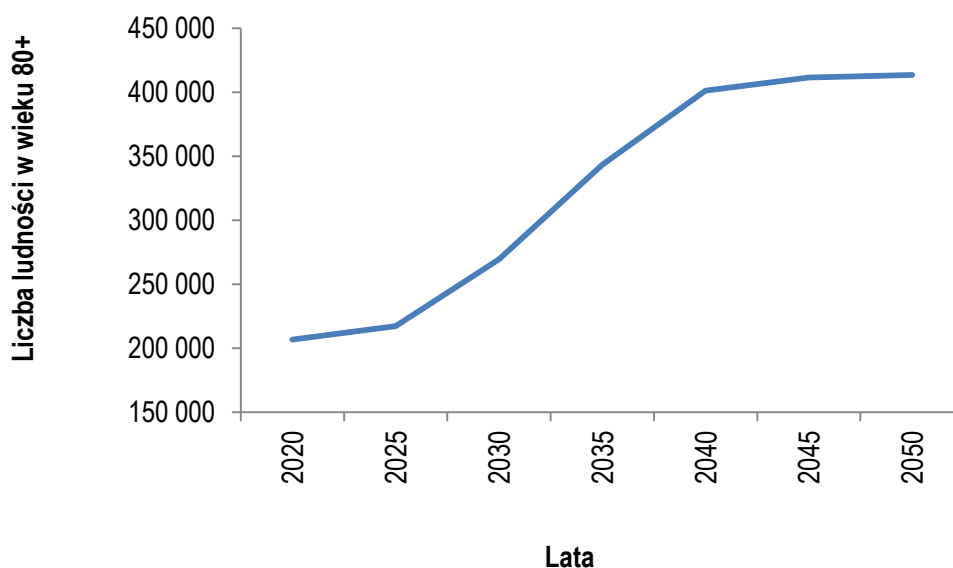
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.5.2. Zaawansowany wiek

W ujęciu statystycznym poziom samodzielności jest ściśle związany z wiekiem. Jako wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające 80 i więcej lat⁴⁶. Na koniec 2016 roku w województwie śląskim takich osób było 185 090. Stanowiły one 4,1% ogółu ludności (w Polsce tak samo). Od wielu już lat w analizowanej dziedzinie mamy do czynienia z tendencją wzrostową. Podobnie będzie w przyszłości. Prognoza do roku 2050 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 11,2%, natomiast w całej Polsce 10,4%⁴⁷.

Najwyższym udziałem najstarszych seniorów charakteryzowały się podregiony: częstochowski (4,7%) oraz gliwicki (4,4), a następnie bytomski, katowicki i sosnowiecki (po 4,2%). Wśród powiatów były to: bieruńsko-lędziański (11,2), rybnicki (7,5) i m. Częstochowa (5,1), natomiast wśród gmin: Irządze (6,2%), Lipie (5,8) oraz Dąbrowa Zielona (5,7%). W powiatach ziemskich wskaźnik ten był nieznacznie wyższy niż w grodzkich (odpowiednio 4,2% i 3,9%), natomiast w przypadku rodzajów gmin najwyższym jego poziomem cechowały się gminy miejskie (4,1), następnie miejsko-wiejskie (3,9) i wiejskie (3,8).

Wykres 56. Prognoza liczby mieszkańców województwa śląskiego w wieku 80+ w latach 2020-2050.

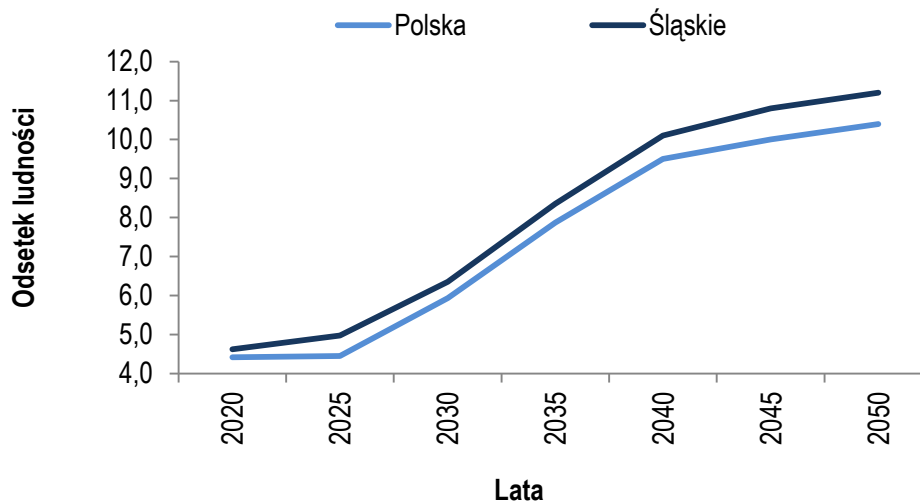

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

⁴⁶ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, w: *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

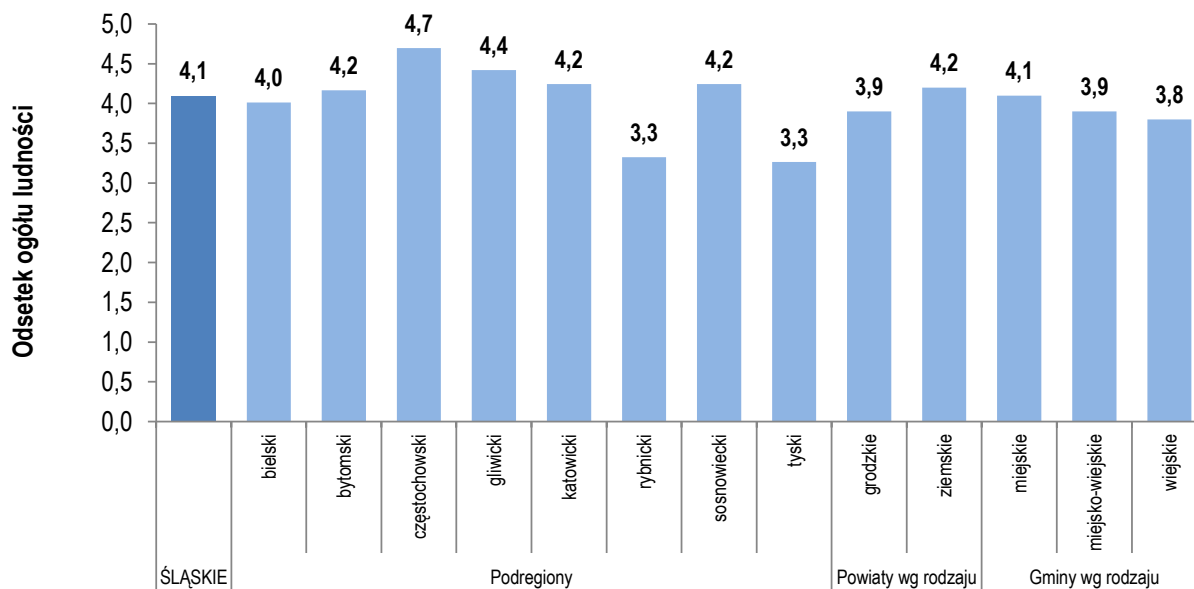
⁴⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl> [odczyt 22.06.2018 r.].

Wykres 57. Prognoza mieszkańców województwa śląskiego i Polski w wieku 80 lat i więcej - w latach 2020-2050.

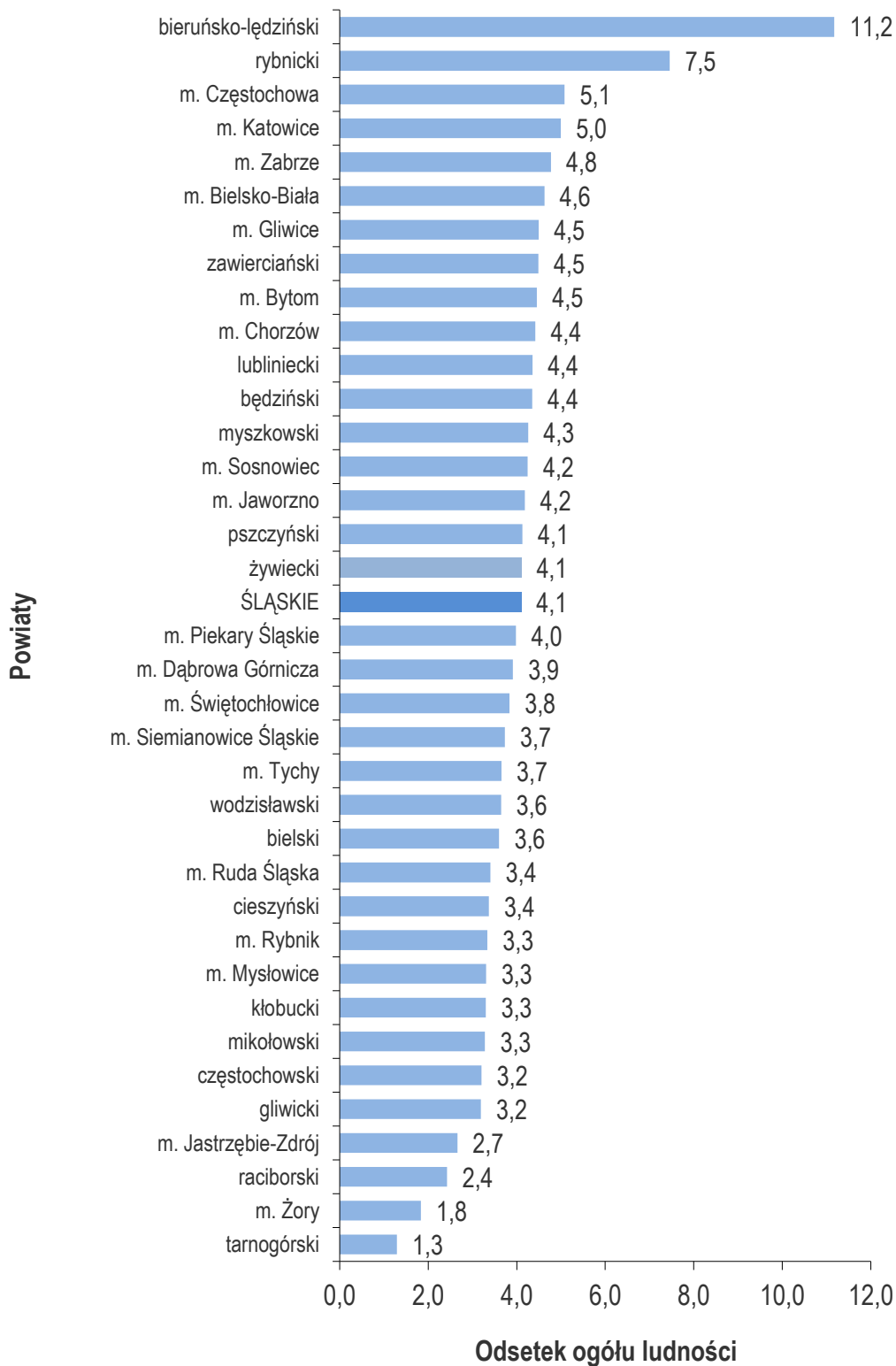
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 58. Osoby w wieku 80 lat i więcej jako odsetek ogółu mieszkańców - województwo śląskie, 2016 rok.

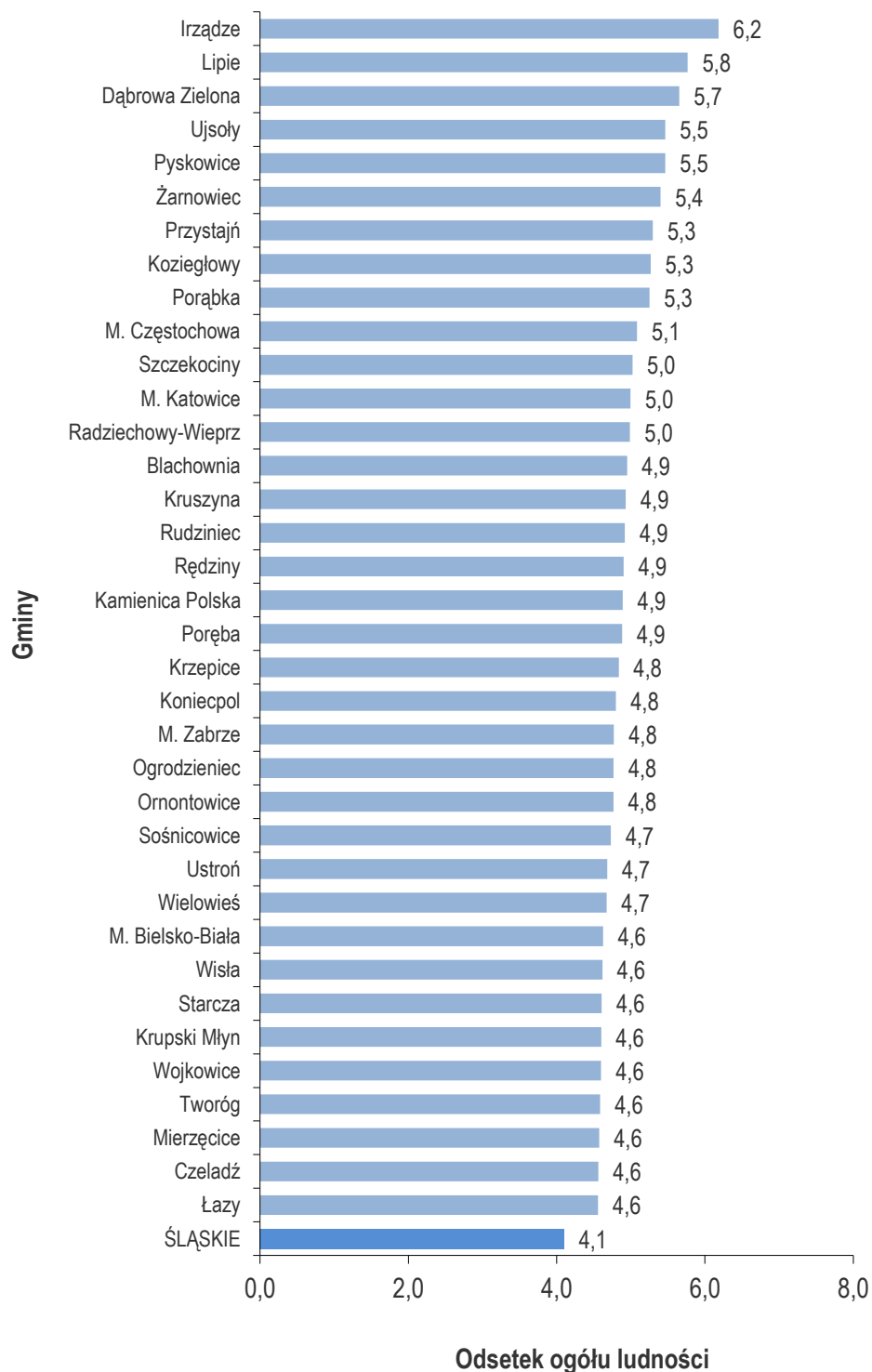
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 59. Osoby w wieku 80 i więcej lat jako odsetek ogółu mieszkańców powiatów - województwo śląskie, 2016 rok.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Wykres 25. Gminy o najwyższym odsetku mieszkańców w wieku 80 i więcej lat - województwo śląskie, 2016 rok.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

3.6. Uzależnienia

Człowiek może uzależnić się od wszystkiego, co jest w stanie „zagłuszyć” jego umysł - zarówno od środków chemicznych, jak i od różnych czynności. Czynniki uzależniające można umownie podzielić na chemiczne i niechemiczne. Do uzależnień chemicznych zaliczane są: alkoholizm, lekomania, narkomania i nikotyzm. Z kolei do niechemicznych zalicza się wszelkie inne nałogowe zachowania, m.in.: patologiczny hazard, uzależnienie od jedzenia, pracy, komputera i gier komputerowych, Internetu, telefonu komórkowego, zakupów czy uzależnienie od seksu⁴⁸. W niniejszym opracowaniu skupiono się głównie na dwóch typach uzależnień, które powodują największe problemy społeczne: alkoholizmie i narkomanii.

3.6.1. Alkoholizm

Alkoholizm można zdefiniować, jako „chroniczne, rozwijające się i mogące prowadzić do zgonu schorzenie biogenetyczne i psychospołeczne, charakteryzujące się narastającą tolerancją i fizjologicznym uzależnieniem przejawiającym się utratą kontroli nad piciem, różnymi zmianami osobowościowymi i konsekwencjami społecznymi”⁴⁹. „Problemy alkoholowe” jednostek mogą występować w bardzo wielu różnych formach objawiających się w rozmaitych kombinacjach symptomów fizycznych, psychicznych i społecznych. Osoby z „problemami alkoholowymi” dzieli się zwykle na dwie podstawowe kategorie: 1) osoby pijące nadmiernie, tj. spożywające znaczne ilości napojów alkoholowych, co pociąga za sobą konsekwencje zdrowotne i/lub zakłócenia w społecznym funkcjonowaniu; 2) osoby uzależnione, tj. takie, u których rejestruje się symptomy zespołu uzależnienia⁵⁰.

W latach 2005-2013 w zakresie spożycia alkoholu na poziomie kraju mieliśmy do czynienia z trendem wzrostowym. Przeciętne jego spożycie (w litrach 100% etanolu) na 1 mieszkańca wahało się od 8,0 w 2005 roku po 9,7 w roku 2013. Od 2014 roku wartość ta utrzymuje się na nie zmienionym poziomie - 9,4⁵¹.

W 2016 roku spożycie w litrach na 1 mieszkańca wynosiło 3,2 l - w przypadku wyrobów spirytusowych (100% alkoholu), 5,8 l - w przypadku wina i miodów pitnych oraz 99,5 l - w przypadku piwa. W tym samym roku struktura spożycia napojów alkoholowych w przeliczeniu na 100% alkohol przedstawiała się następująco: 34,2% stanowiły wyroby spirytusowe, 7,4% - wino i miody pitne oraz 58,4% - piwo.

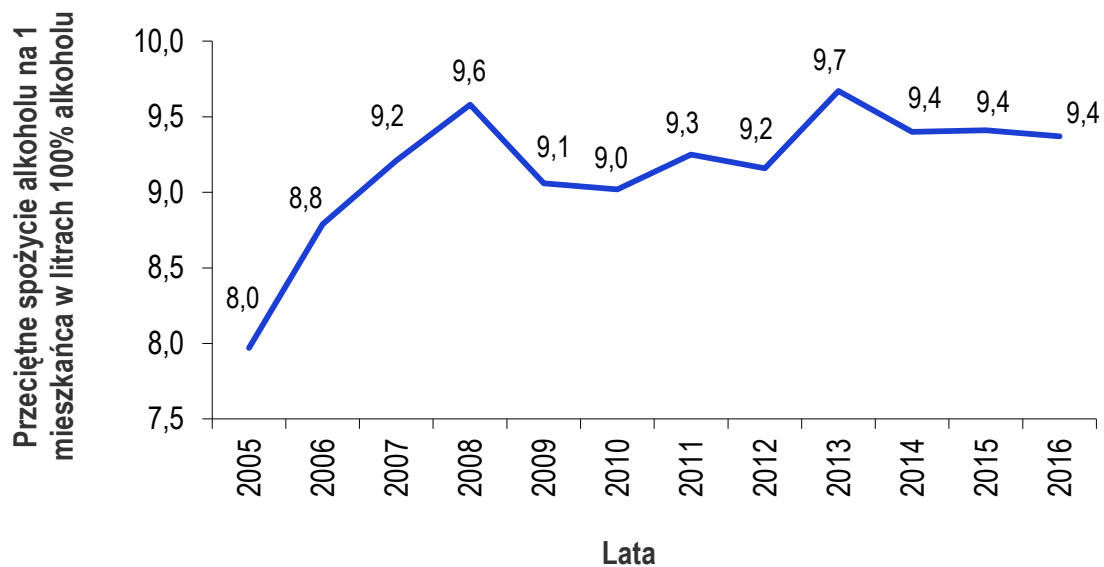
⁴⁸ *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i nie chemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 36.

⁴⁹ K. F. Frieske, *Alkoholizm*, w: *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa, 1998 r., tom 1, s. 21.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki> [odczyt 27.10.2016 r.].

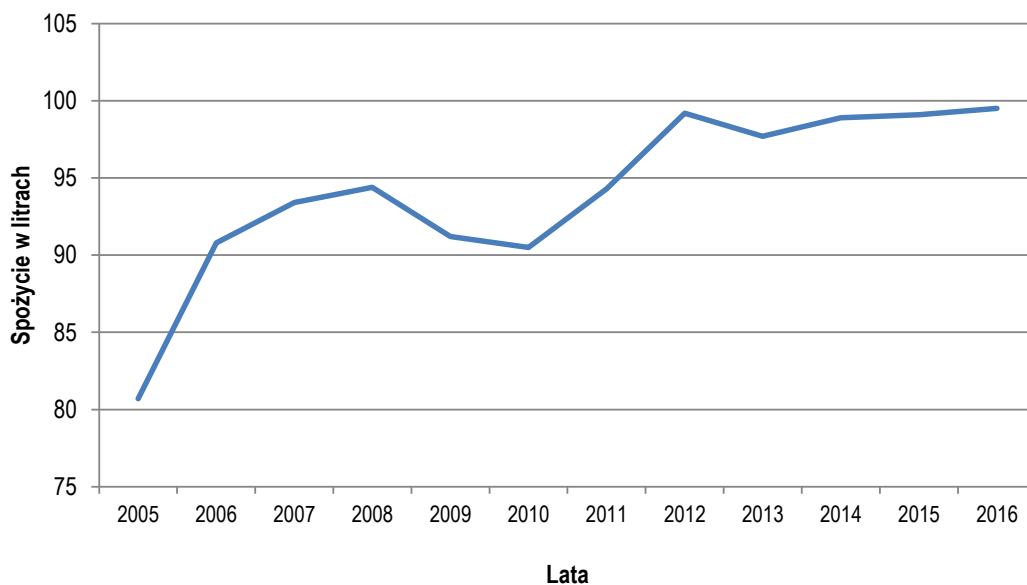
Wykres 61. Przeciętne spożycie alkoholu na 1 mieszkańca w Polsce w latach 2005-2016 (w litrach 100% alkoholu*).

* Przyjęto założenie, iż w jednym litrze piwa zawartych jest 5,5% alkoholu, a w jednym litrze wina (miodu pitnego) 12% alkoholu.

Źródło: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>.

Wykres 62. Spożycie piwa (w l) na 1 mieszkańca Polski w latach 2005-2016.

Źródło: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki>.

Wyniki wielu badań pokazują, że względne ryzyko doświadczenia problemów zdrowotnych związanych z alkoholem rośnie wraz ze wzrostem jego konsumpcji. Ryzyko to zaczyna rosnać wykładniczo, gdy dzienna konsumpcja napojów alkoholowych u mężczyzn przekracza poziom 40 gramów czystego etanolu, zaś u kobiet – 20 gramów. Odpowiada to w dużym przybliżeniu 16 litrom rocznego spożycia alkoholu w przypadku mężczyzn i 9 litrom w przypadku kobiet⁵².

Wyniki badania „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania”⁵³ - przeprowadzonego przez Fundację Centrum Badania Opinii Społecznej na przełomie lat 2014 i 2015 na reprezentatywnej próbie mieszkańców Polski – wskazują, że według tak przyjętych kryteriów do nadmiernie pijących zaliczało się 5,2% populacji w wieku 15-64 lat⁵⁴. Dane te należy traktować jako dolną granicę, gdyż z reguły w próbach badawczych osoby nadmiernie pijące są niedoreprezentowane⁵⁵. Biorąc pod uwagę liczbę ludności województwa śląskiego w wieku 15-64 lat można oszacować liczbę nadmiernie pijących jego mieszkańców na ponad 164 tys. osób. Nadmiernie pijących częściej można było spotkać wśród mężczyzn niż wśród kobiet. Nadużywaniu alkoholu sprzyja w sensie statystycznym następujący zestaw cech: wiek 25-44 lata, stan cywilny „rozwidziony”, zamieszkiwanie w wielkim mieście (pow. 500 tys. mieszkańców), status bezrobotnego, szczególnie wysokie lub szczególnie niskie dochody na osobę w gospodarstwie domowym⁵⁶.

Jednym z negatywnych skutków nadużywania alkoholu są problemy ze zdobyciem i/lub utrzymaniem pracy. To z kolei zwiększa ryzyko znalezienia się osób nadmiernie pijących oraz członków ich rodzin w sferze ubóstwa oraz rodzi konieczność wsparcia przez system pomocy społecznej. W województwie śląskim w 2016 r. wsparciem z powodu alkoholizmu objęto 7 566 rodzin liczących łącznie 13 258 osób.

Pomoc społeczną z powodu alkoholizmu udziela się stosunkowo rzadko. W 2016 roku alkoholizm był siódmą co do częstości przyczyną udzielania pomocy społecznej. Zaledwie 5,6% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej stanowili członkowie rodzin objętych wsparciem z tego powodu. Generalnie w latach 2010-2016 w analizowanej dziedzinie mamy do czynienia z trendem spadkowym. Ponadto należy zauważyć, że przez cały ten okres wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim znacznie niższy niż w kraju.

Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem analizowanego wskaźnika wyróżniał się podregion bytomski (4,28). Wysokie jego wartości zanotowano także w podregionie gliwickim (3,36). Wyższą jego wartość daje się zauważyć w powiatach grodzkich w porównaniu z ziemskimi – odpowiednio 3,06 i 2,96, choć najwyższe jego wartości zanotowano w gminach miejskich

⁵² Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, *Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2015, s. 238.

⁵³ Badanie „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania”, zrealizowano na ogólnopolskiej próbie gospodarstw domowych, wśród osób w wieku 15+, przy zastosowaniu metody bezpośredniego wywiadu ankietarskiego (face-to-face) wspomaganego komputerowo (CAPI); zrealizowano efektywnie 1379 wywiadów.

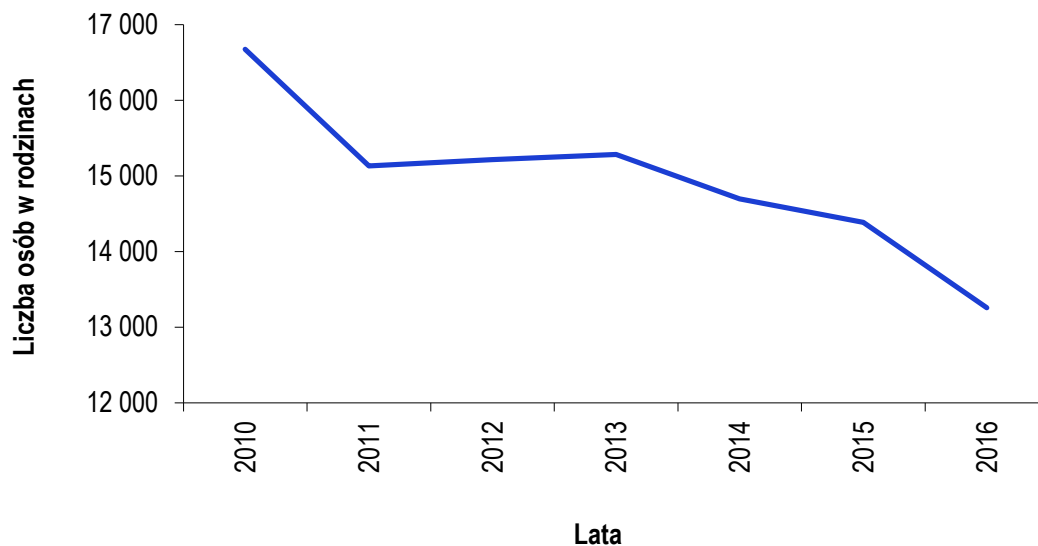
⁵⁴ Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, *Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2015, s. 198.

⁵⁵ K. F. Frieske, *Alkoholizm*, w: *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa, 1998 r., tom 1, s. 23.

⁵⁶ Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, *Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2015, s. 198.

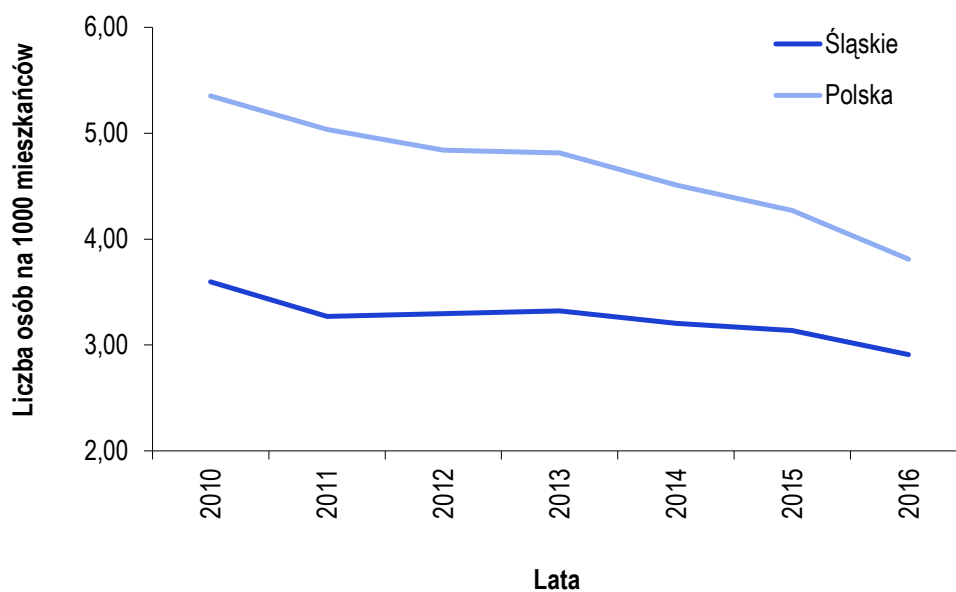
(3,69). Wśród powiatów charakteryzujących się najwyższą jego wartością w 2016 roku znalazły się: m. Piekary Śląskie (9,36), gliwicki (5,71) i zawierciański (5,0%). Z kolei na poziomie gmin wyróżniają się: Świerklaniec (13,27), Krzepice (10,72) i Szczyrk (10,64).

Wykres 63. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w województwie śląskim w latach 2010-2016.

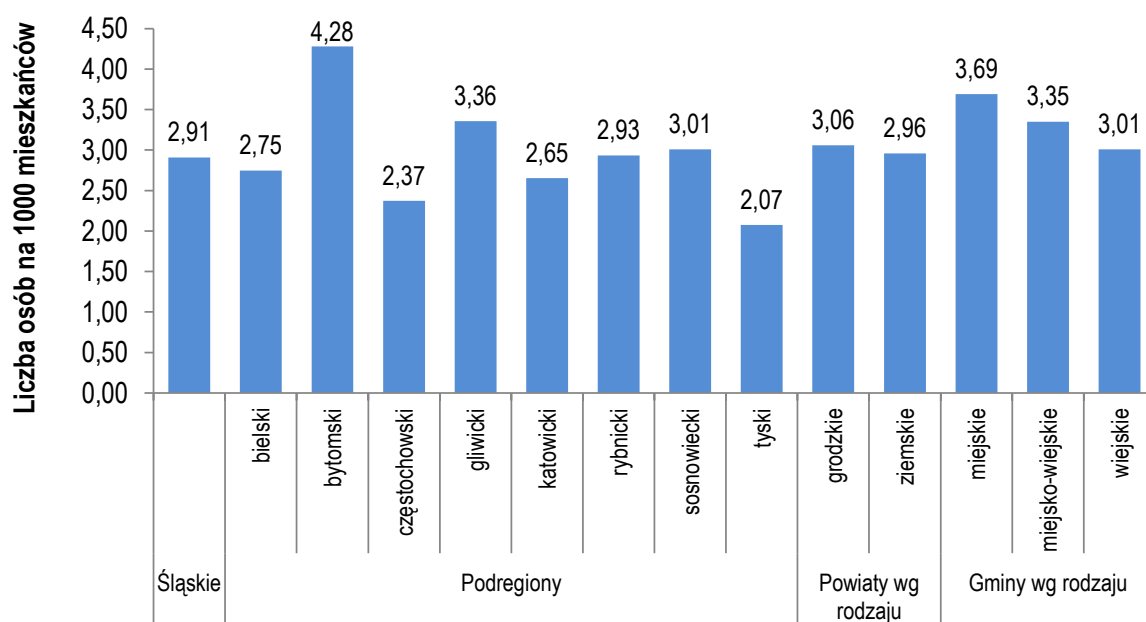
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016.

Wykres 64. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców w latach 2010-2016.

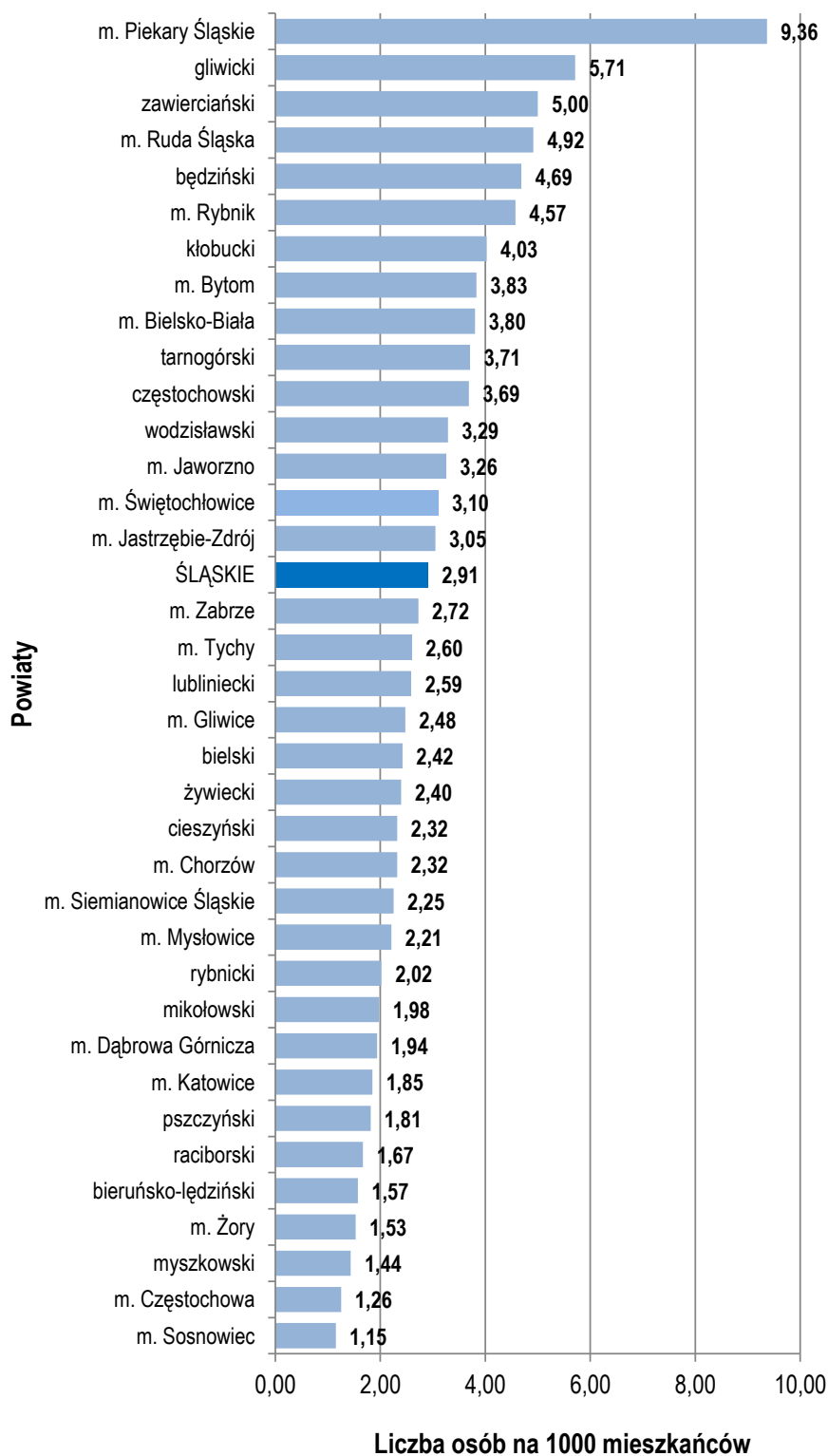
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 65. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

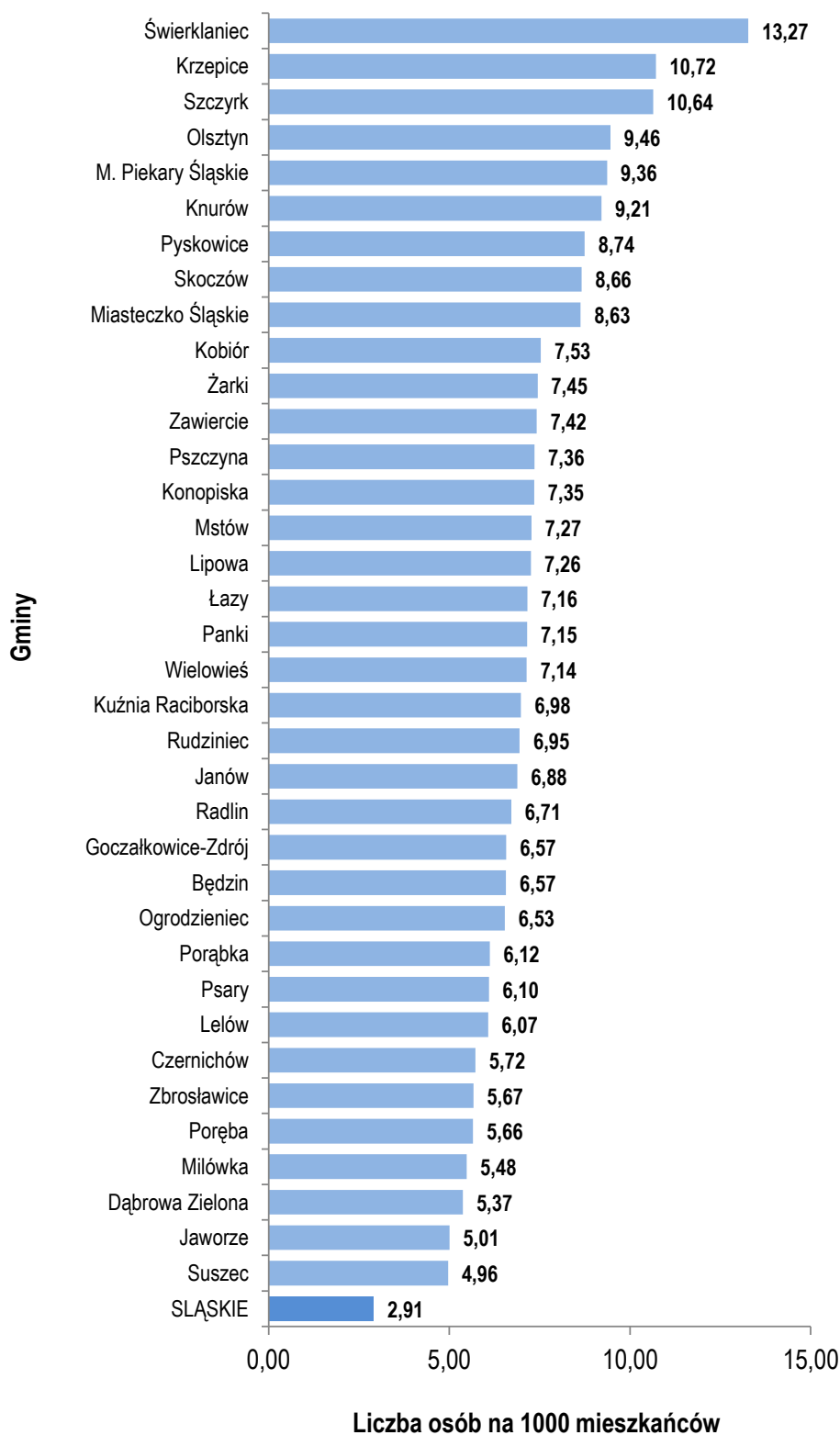
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MPiPS-03, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 66. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców wg powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MPIPS-03, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 67. Gminy o najwyższych wskaźnikach liczby mieszkańców objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu - województwo śląskie w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MPIPS-03, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.6.2. Narkomania

Narkomania oznacza nadużywanie środków psychoaktywnych, do jakich zaliczane są naturalne lub syntetyczne substancje, które - wprowadzone w określonej dawce do organizmu ludzkiego – oddziałują na ośrodkowy układ nerwowy, powodując m.in. zmiany świadomości, percepcji, nastroju⁵⁷.

Wskaźnik używania narkotyków w społeczeństwie jest jednym z pięciu kluczowych wskaźników Europejskiego Centrum Monitorowania Narkotyków i Narkomanii (EMCDDA). Polskie badania dotyczące rozpowszechnienia, postaw i zachowań oparte są na metodologii EMCDDA oraz Pompidou Group. Są one przeprowadzane w populacji generalnej za pomocą wywiadów kwestionariuszowych na próbie losowej mieszkańców w wieku 15-64 lat⁵⁸.

Oszacowanie liczby problemowych użytkowników narkotyków jest zadaniem niezwykle trudnym. Nie można go dokonać bezpośrednio, bowiem w próbie populacji ogólnej trudno spotkać tego rodzaju osoby, nawet gdy owa próba jest bardzo liczna. Rozpowszechnienie problemowego używania narkotyków jest zbyt nikłe, a ponadto ten fenomen zalicza się do zjawisk ukrytych. Ze względu na społeczne potępienie oraz status prawny problemowi użytkownicy narkotyków zwykle unikają ujawnienia swojego problemu. Dokonanie oszacowań wymaga sięgnięcia po metody pośrednie⁵⁹.

Najnowsze szacunki uzyskane w ramach badania „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania” przeprowadzonego na przełomie lat 2014 i 2015 wskazują, że w Polsce, wśród osób w wieku 15-64 lat, liczba problemowych użytkowników opioidów mieści się w przedziale 10 900-18 400 osób, natomiast w przypadku użytkowników pozostałych narkotyków mieści się w przedziale 61 500-109 400 osób⁶⁰. Przeniesienie tych wyników na poziom województwa śląskiego daje przedziały o liczebności 1 300-2 200 oraz 7 300-13 000. Narkotyki zażywają częściej: mężczyźni, osoby w wieku 25–34 lat, osoby niezamężne, wychowane w mieście powyżej 500 tysięcy mieszkańców, uczniowie i studenci oraz osoby z wyższym wykształceniem. Czynnikiem chroniącym w przypadku narkomanii jest aktywny udział w praktykach religijnych. Aktualnych użytkowników narkotyków spotyka się ponad 14 razy rzadziej wśród osób wierzących i praktykujących niż wśród niewierzących.

⁵⁷ J. Zamecka, *Narkomania*, w: *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa, 1998 r., tom 2, s. 285.

⁵⁸ Krajowe Biuro Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=105094> [odczyt 11.10.2016 r.].

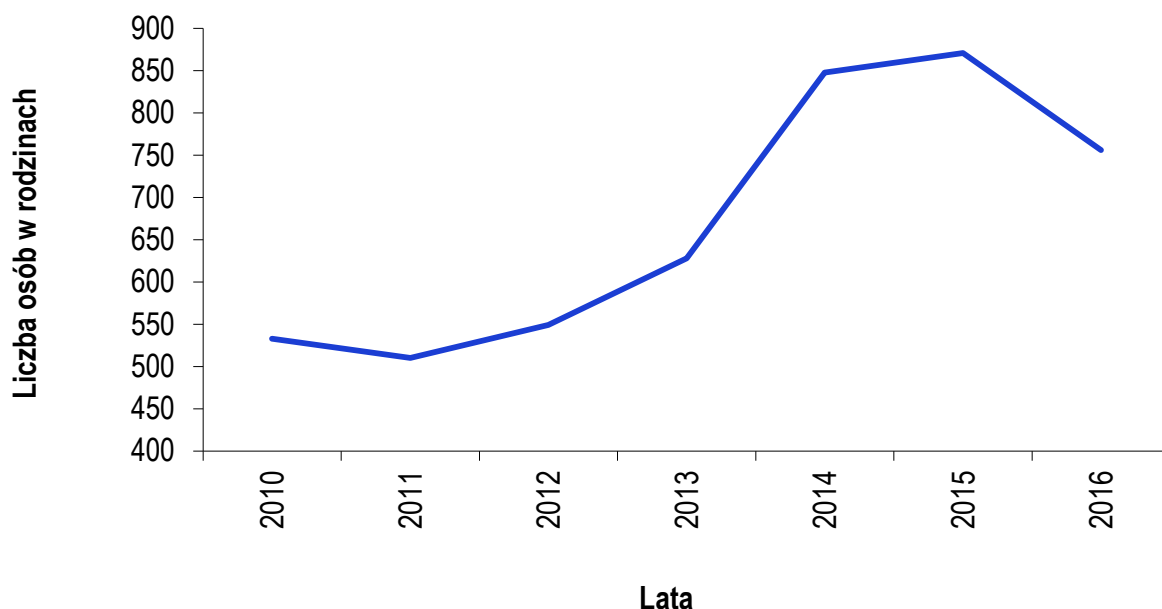
⁵⁹ W badaniu „Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania” zastosowano metodę punktu odniesienia (benchmark method). Należy ona do szerszej klasy metod multiplikacyjnych (multiplier method) i polega na określeniu w drodze badań terenowych proporcji osób posiadających cechę, co do której zbierane są dane statystyczne (np. podjęcie leczenia). Proporcja ta służy do wyliczenia wskaźnika oszacowanie, który – po przemnożeniu przez liczbę pochodzącą ze statystyk – daje estymowaną wielkość. W celu rozszerzenia próby oraz uniknięcia identyfikowania problemowych użytkowników narkotyków w próbie, w badaniu ankietowym zbierano dane o problemowych użytkownikach narkotyków znanych osobiście respondentom. Zbierano informacje o podejmowaniu leczenia ambulatoryjnego i stacjonarnego przez osoby wskazywane przez respondentów, a także o płci i wieku każdej z tych osób oraz o używaniu opioidów, amfetaminy, a także o iniekcyjnym używaniu narkotyków. Punktami odniesienia (benchmarks) w tym oszacowaniu były liczby osób leczonych stacjonarnie oraz ambulatoryjnie w 2013 r. z powodu nadużywania narkotyków lub uzależnienia od nich, pochodzące ze statystyk lecznictwa.

⁶⁰ Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, *Oszacowanie rozpowszechnienia wybranych uzależnień behawioralnych oraz analiza korelacji pomiędzy występowaniem uzależnień behawioralnych a używaniem substancji psychoaktywnych*, Warszawa 2015, s. 268.

Uzależnienie od narkotyków, podobnie jak ma to miejsce w przypadku alkoholu, powoduje ogromne problemy w funkcjonowaniu społecznym zarówno osób uzależnionych, jak też członków ich rodzin. W przewyciężeniu trudnej sytuacji życiowej rodziny takie mogą liczyć na wsparcie systemu pomocy społecznej. W 2016 roku, podobnie zresztą jak w latach poprzednich, narkomania była bardzo rzadką przyczyną udzielania tej formy wsparcia. Załedwie 0,3% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej stanowili członkowie rodzin objętych wsparciem z tego powodu. W latach 2010-2015 w analizowanej dziedzinie mieliśmy do czynienia z silnym trendem wzrostowym. W 2016 roku zarówno w Polsce jak i w województwie śląskim nastąpił spadek powyższego wskaźnika, który wyniósł odpowiednio 1,76 i 1,66.

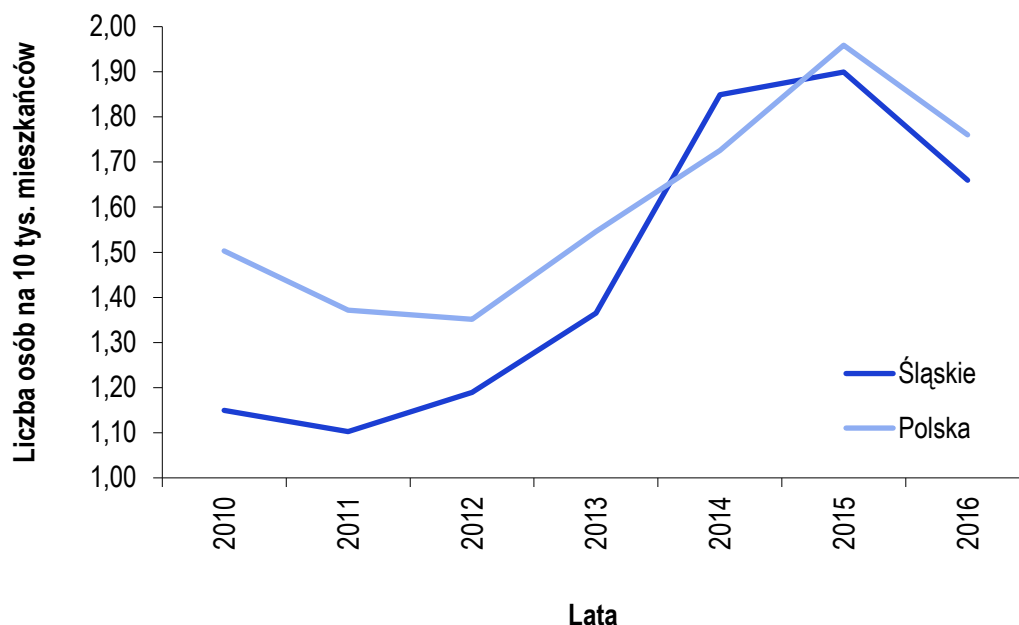
W 2016 r. spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem analizowanego wskaźnika wyróżniał się podregion rybnicki (2,50) i bytomski (2,06). W powiatach grodzkich wartość wskaźnika objętych pomocą z powodu narkomanii była znacznie wyższa w porównaniu z ziemskimi – odpowiednio 1,86 i 1,35. Wśród powiatów charakteryzujących się najwyższą jego wartością znalazły się: m. Rybnik (4,38), zawierciański (3,84) i wodzisławski (3,23).

Wykres 68. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2010-2016.

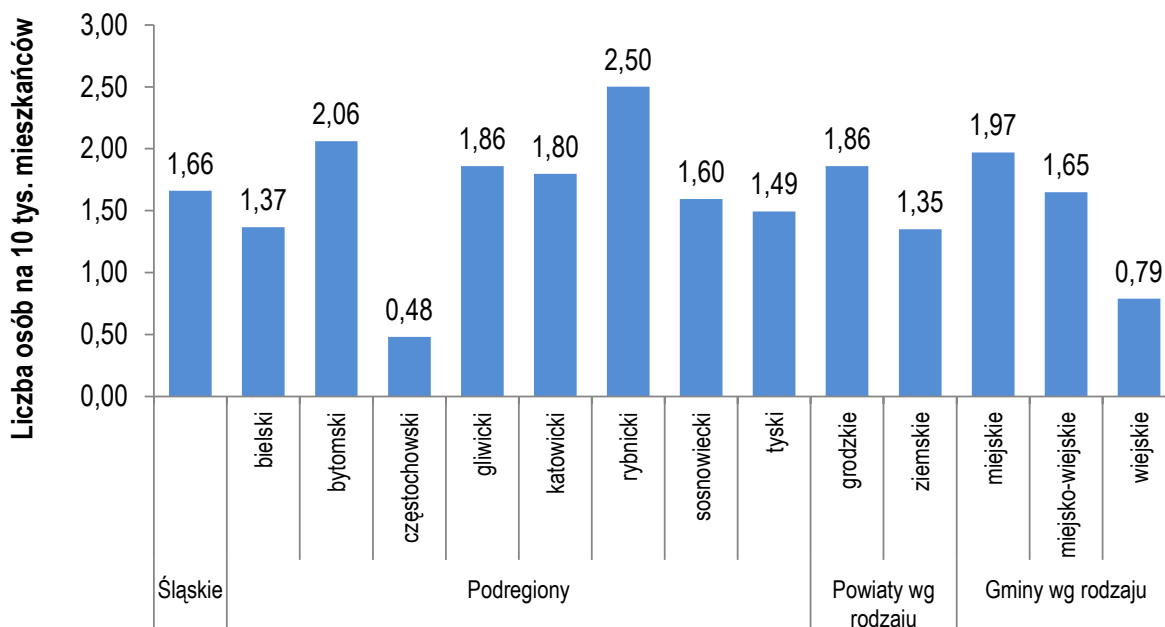
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016.

Wykres 69. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców w latach 2010-2016.

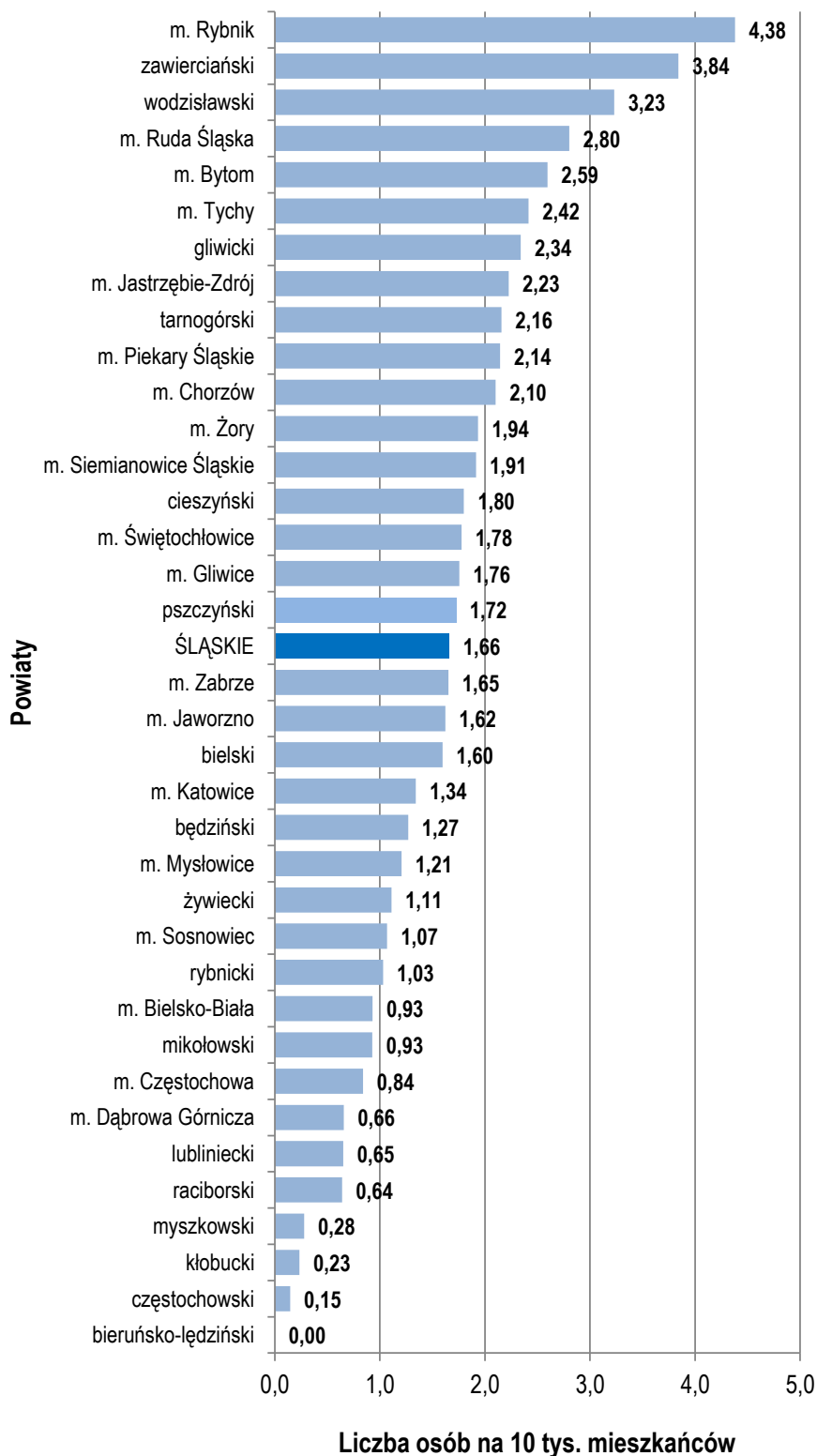
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 70. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 71. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii na 10 tys. mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie MPiPS-03, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.7. Bezdomność

Bezdomność może być rozpatrywana jako problem społeczny, element sytuacji życiowej konkretnej osoby, zjawisko społeczne, ale także jako przejaw patologii społecznej lub indywidualnej⁶¹. Istnieje wiele definicji osoby bezdomnej. W niniejszym opracowaniu przyjęto definicję ujętą w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Według niej *bezdomny to osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowana na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym i zameldowana na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania*⁶².

Od początku lat 90. XX wieku w Polsce podejmowano wiele prób diagnozowania zarówno skali, jak i przyczyn bezdomności. Z uwagi na różnorodność definicji problemu, jak i brak sprawnego systemu ewidencjonowania osób bezdomnych przebywających w różnego typu placówkach pomocowych oraz systemu rejestrowania usług i świadczeń przyznawanych bezdomnym ulicznym, nie jest to zadanie łatwe. Próby określenia skali problemu podejmuje między innymi Główny Urząd Statystyczny (w ramach Narodowego Spisu Powszechnego) oraz Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (organizując ogólnopolskie badania liczby osób bezdomnych). O ile jednak względnie łatwo ustalić skalę zjawiska w odniesieniu do osób przebywających w placówkach, o tyle problematycznym jest dotarcie do bezdomnych zajmujących miejsca niemieszkalne⁶³.

Według danych Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej liczba osób bezdomnych zdiagnozowanych w trakcie ogólnopolskiego badania w nocy z 21 na 22 stycznia 2015 r. wynosiła w województwie śląskim 4 415 osób. Dla porównania podczas poprzedniego badania (przeprowadzonego w nocy z 7 na 8 lutego 2013 r.) takich osób było 3 805, co daje wzrost o 16,0%. Wśród osób bezdomnych uwzględnionych podczas liczenia w 2015 r. było 3 575 mężczyzn (81,0%), 625 kobiet (14,2%) oraz 215 dzieci (4,9%). Liczba osób przebywających w tym czasie w placówkach instytucjonalnych wyniosła 3 765 (85,3%), natomiast poza placówkami instytucjonalnymi 650 osób (14,7%). W 2013 r. śląskie było województwem o największej liczbie osób bezdomnych. Dwa lata później znalazło się na drugiej pozycji, zaraz za województwem mazowieckim, w którym doliczono się 4 626 tego rodzaju osób. W ujęciu względnym (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) województwo śląskie uplasowało się na 8 miejscu z wartością wskaźnika zbliżoną do średniej krajowej⁶⁴.

Osoby bezdomne stanowią wewnątrznie zróżnicowane zbiorowości m.in. pod względem cech demograficznych, zakresu doświadczanych problemów i sposobów radzenia sobie z nimi. Bezdomni

⁶¹ M. Porowski, *Bezdomność*, w: *Encyklopedia Socjologii*, Warszawa, 1998 r., tom 1, s. 60.

⁶² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 930 z późn. zm.), art. 6 ust. 8.

⁶³ Izabela Kaźmierczak-Kaluźna, *Bezdomność jako forma wykluczenia społecznego w świetle wybranych aktów prawnych oraz dokumentów strategicznych i programowych*, w: *Opuscula Sociologica*, nr 2 [12] 2015, s. 23.

⁶⁴ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2012 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych i badania socjodemograficznego*, Warszawa 2015, s. 9.

najczęściej borykają się z wieloma trudnościami w różnych sferach życia: socjalno-bytowej, mieszkaniowej, rodzinnej, zdrowotnej, psychologicznej, zawodowej i społecznej⁶⁵. Wyniki różnorodnych badań ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych pozwalają na stworzenie pewnego obrazu zbiorowości osób bezdomnych. Według niego:

- osoby bezdomne to głównie mężczyźni (około 80%);
- dominuje przedział wiekowy między 40. a 60. rokiem życia, przy czym odnotowuje się wyraźną tendencję starzenia się zbiorowości (w niektórych rejonach główny przedział wiekowy to 51–60 lat);
- około 80% osób bezdomnych żyje samotnie (w tym osoby rozwiedzione, owdowiałe, w separacji);
- średni okres pozostawania w bezdomności dla mężczyzn wynosi około 7 lat, dla kobiet około 5 lat, z tendencją rosnącą;
- aglomeracje i duże miasta to główne miejsca przebywania osób bezdomnych;
- większość osób bezdomnych ma wykształcenie zasadnicze zawodowe lub niższe;
- osoby bezdomne zwykle pozostają bierne zawodowo i/lub bezrobotne, a osoby pracujące nie posiadają najczęściej umowy o pracę;
- około 60% ludzi bezdomnych przebywa w różnego rodzaju placówkach instytucjonalnych⁶⁶;
- reszta osób żyje w miejscach niemieszkalnych (dworce, kanały, zsypy itp.), zamieszkuje tymczasowo, bez meldunku i nie z własnej woli, u znajomych lub rodziny, duża część tych osób przebywa na działkach i w altankach;
- głównym źródłem dochodu osób bezdomnych są świadczenia socjalne, w tym z pomocy społecznej;
- przyczyny problemu bezdomności mają cztery główne źródła – indywidualne (m.in. uzależnienia, niepełnosprawność, zaburzenia psychiczne), społeczne (m.in. konflikty rodzinne, przemoc domowa, problemy w relacjach), instytucjonalne (opuszczanie instytucji) oraz strukturalne (ubóstwo, bezrobocie, problemy mieszkaniowe)⁶⁷.

Osoby bezdomne z racji swojej szczególnie trudnej sytuacji życiowej wymagają wsparcia systemu pomocy społecznej. Jest ono udzielane m.in. poprzez: przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne oraz udzielenie schronienia przez przyznanie tymczasowego miejsca w noclegowni albo schronisku. Osoby takie mogą również otrzymywać inne rodzaje pomocy przewidziane dla osób spełniających kryterium dochodowe, w tym: posiłek oraz niezbędne ubranie. Ponadto do zadań pomocy społecznej należy organizowanie pogrzebów osób bezdomnych⁶⁸. W ramach procesu usamodzielniania osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu jej

⁶⁵ Podręcznik. *Model Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności*, red. Rafał Stenka, Piotr Olech, Łukasz Browarczyk, Gdańsk 2014, s. 117.

⁶⁶ Wyniki liczenia zorganizowanego przez MRPIPS wskazują na wyższą wartość, natomiast należy mieć na względzie fakt, że przeprowadzone było ono w zimie czyli okresie, w którym osoby bezdomne częściej niż podczas innych pór roku korzystają ze schronienia w placówkach instytucjonalnych.

⁶⁷ Podręcznik. *Model Gminny Standard Wychodzenia z Bezdomności*, red. Rafał Stenka, Piotr Olech, Łukasz Browarczyk, Gdańsk 2014, s. 314-315.

⁶⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.), art. 17 ust. 1 pkt 3, 7, 15, art. 48a ust. 1.

w rozwiązywaniu problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne⁶⁹.

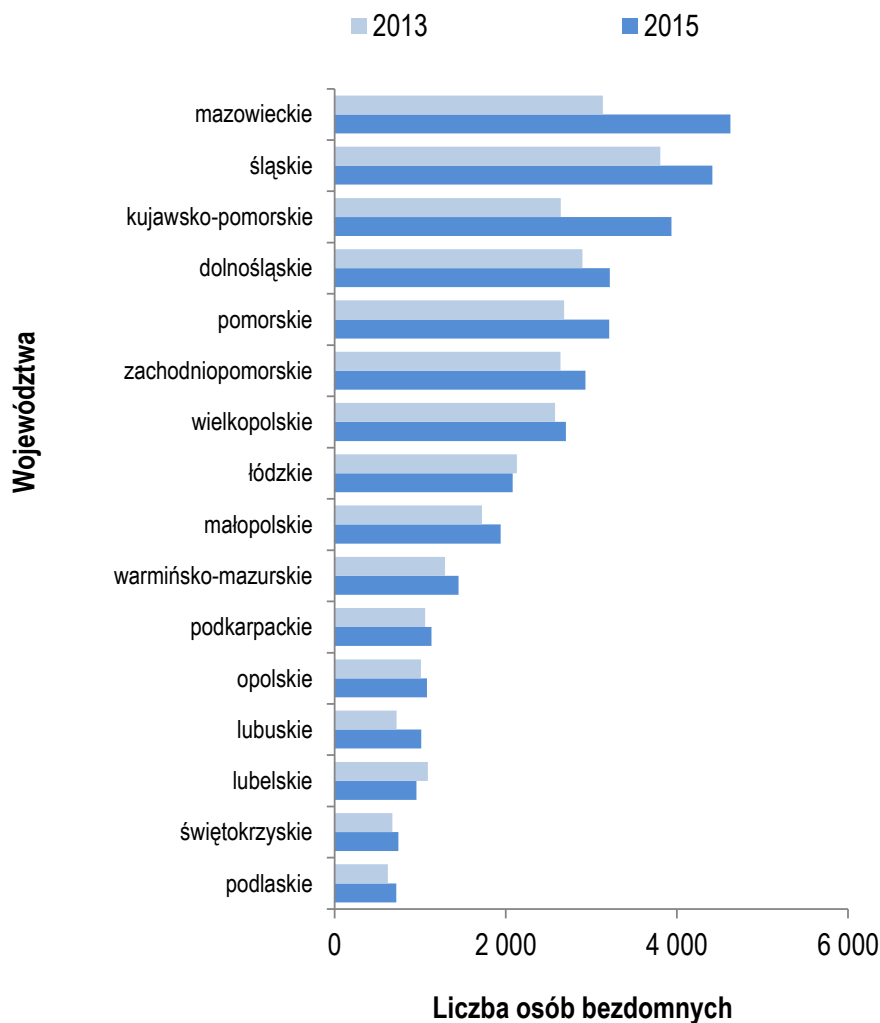
W województwie śląskim w 2016 r. pomocą społeczną z powodu bezdomności objęto 6 233 rodziny liczące łącznie 7 166 osób⁷⁰. Członkowie rodzin objętych pomocą z tego tytułu stanowili 3,0% ogółu osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej. W latach 2011-2015 mieliśmy do czynienia z silnym trendem wzrostowym w zakresie liczby klientów, którym udzielono wsparcia z tytułu bezdomności. W 2016 roku powyższa tendencja uległa odwróceniu. Warto wspomnieć, że w latach 2010-2016 wskaźnik objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców był w województwie śląskim zdecydowanie wyższy niż w kraju.

Spośród podregionów województwa śląskiego najwyższym poziomem wyżej wymienionego wskaźnika wyróżniały się podregiony katowicki (2,11) i gliwicki (2,10). Bezdomność to zjawisko charakterystyczne dla miast. Obrazuje to poniższa mapa, ale także różnice w natężeniu zjawiska w różnych rodzajach gmin i powiatów. W powiatach grodzkich (będących dużymi miastami) jego wartość wynosiła 1,99, podczas gdy w ziemskich 0,90. Jeszcze lepiej tę zależność widać w przypadku poszczególnych rodzajów gmin. W gminach miejskich wskaźnik objętych pomocą społeczną z tytułu bezdomności w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyniósł 1,51, w gminach miejsko-wiejskich 0,97, natomiast w wiejskich zaledwie 0,46. Wśród powiatów charakteryzujących się najwyższą wartością analizowanego wskaźnika znalazły się: m. Rybnik (2,61), m. Częstochowa (2,59) oraz m. Gliwice (2,51). Do gmin o największej liczbie osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu bezdomności należały: m. Katowice (744 osoby) i m. Częstochowa (585 osób). Powyżej 400 osób zanotowano także w Gliwicach, Sosnowcu i Zabrze.

⁶⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j.: Dz. U. z 2017 r. poz. 1769 z późn. zm.) art. 49 ust. 1 i 8.

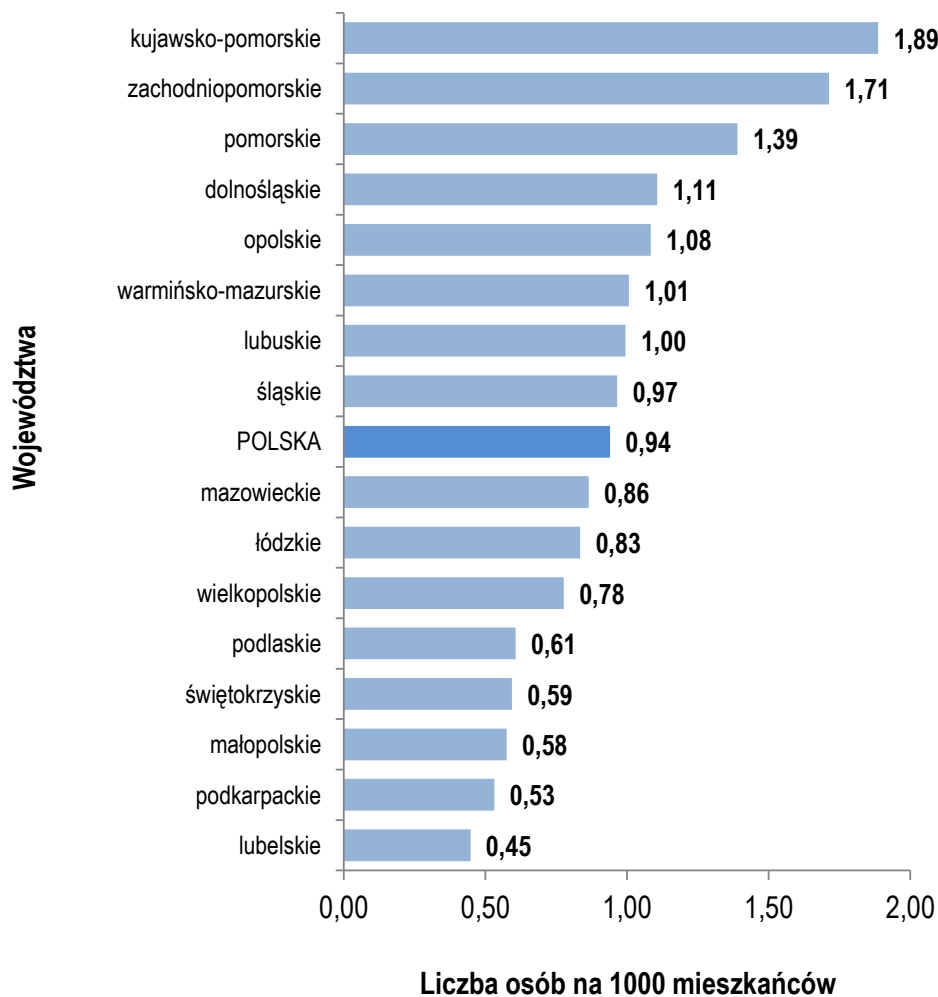
⁷⁰ Do osób bezdomnych zaliczane są także osoby przebywające w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Wykres 7226. Liczba osób bezdomnych zidentyfikowanych w trakcie ogólnopolskich badań przeprowadzonych w nocy 7/8 lutego 2013 r. oraz w nocy 21/22 stycznia 2015 r.

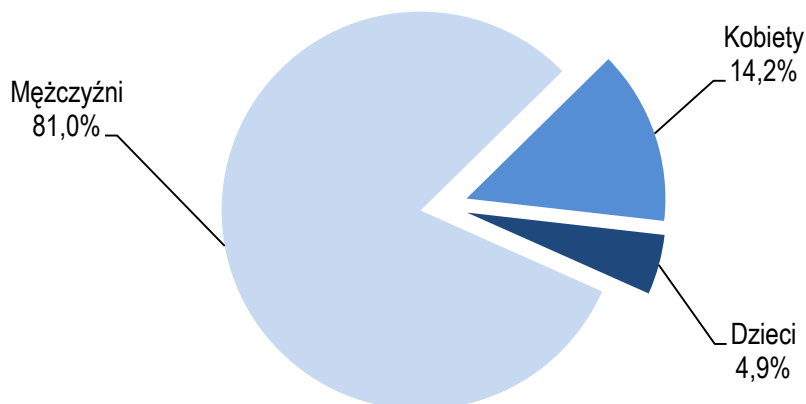
Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2012 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych i badania socjodemograficznego*, Warszawa 2013, s. 9, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9.

Wykres 73. Liczba osób bezdomnych zdiagnozowanych w trakcie ogólnopolskich badań przeprowadzonych w nocy 21/22 stycznia 2015 r. na 1000 mieszkańców województw.

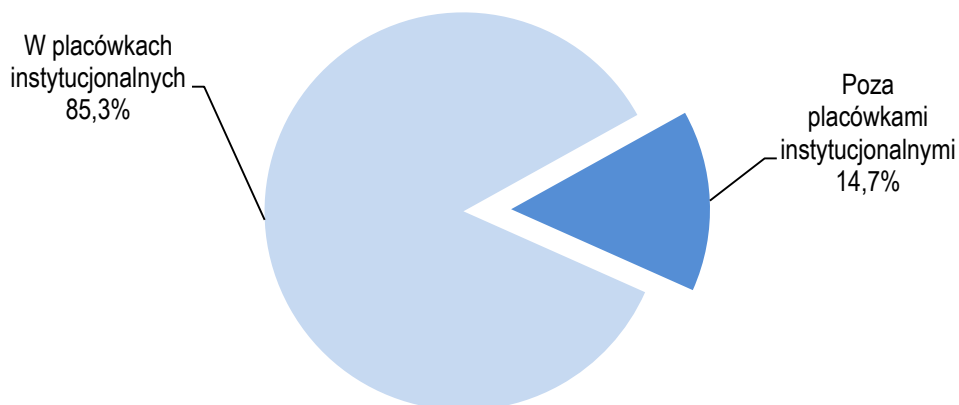
Źródło: 1) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 74. Struktura ze względu na płeć osób bezdomnych zdiagnozowanych w województwie śląskim w trakcie ogólnopolskich badań przeprowadzonych w nocy 21/22 stycznia 2015 r. (N=4 415)

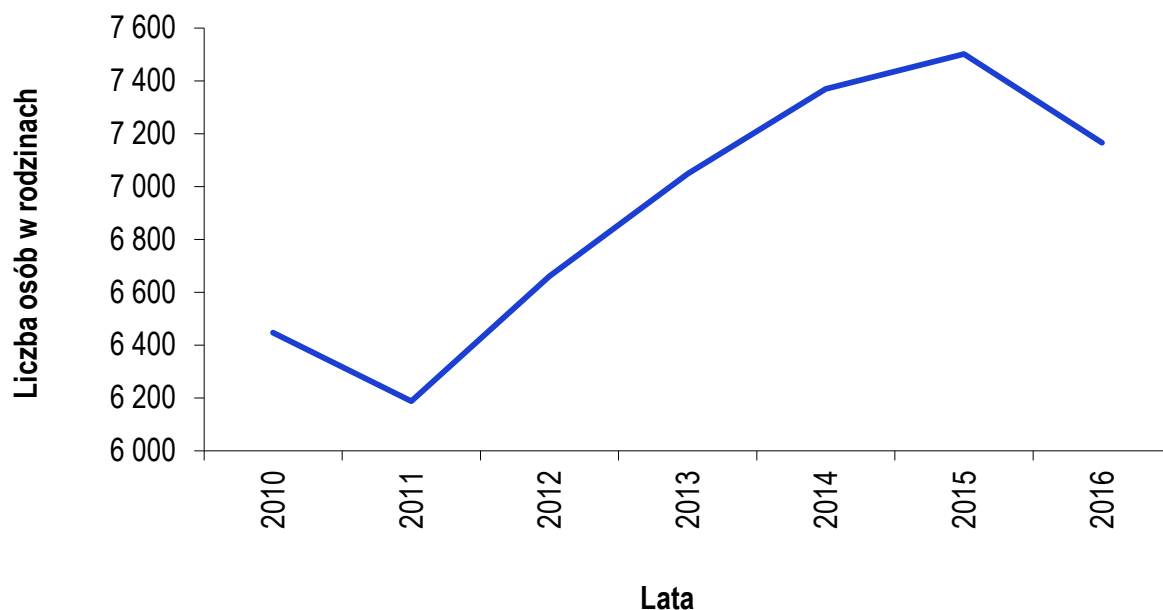
Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9.

Wykres 75. Struktura ze względu na miejsce przebywania osób bezdomnych zdiagnozowanych w województwie śląskim w trakcie ogólnopolskich badań przeprowadzonych w nocy 21/22 stycznia 2015 r. (N=4 415)

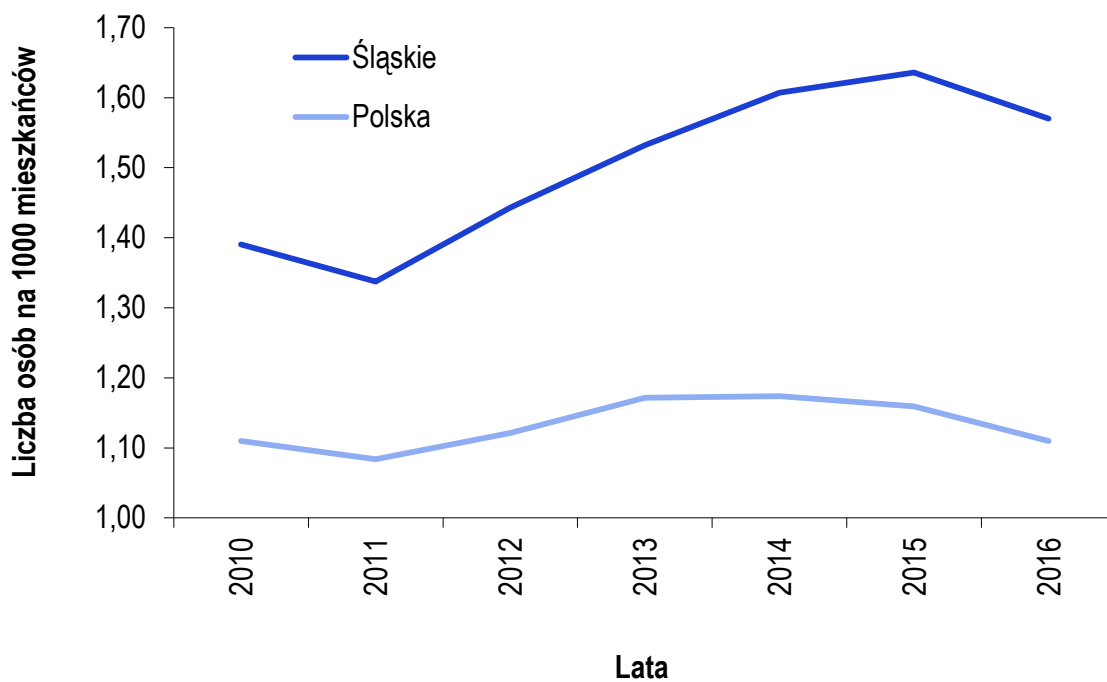
Źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9.

Wykres 76. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w województwie śląskim w latach 2010-2016.

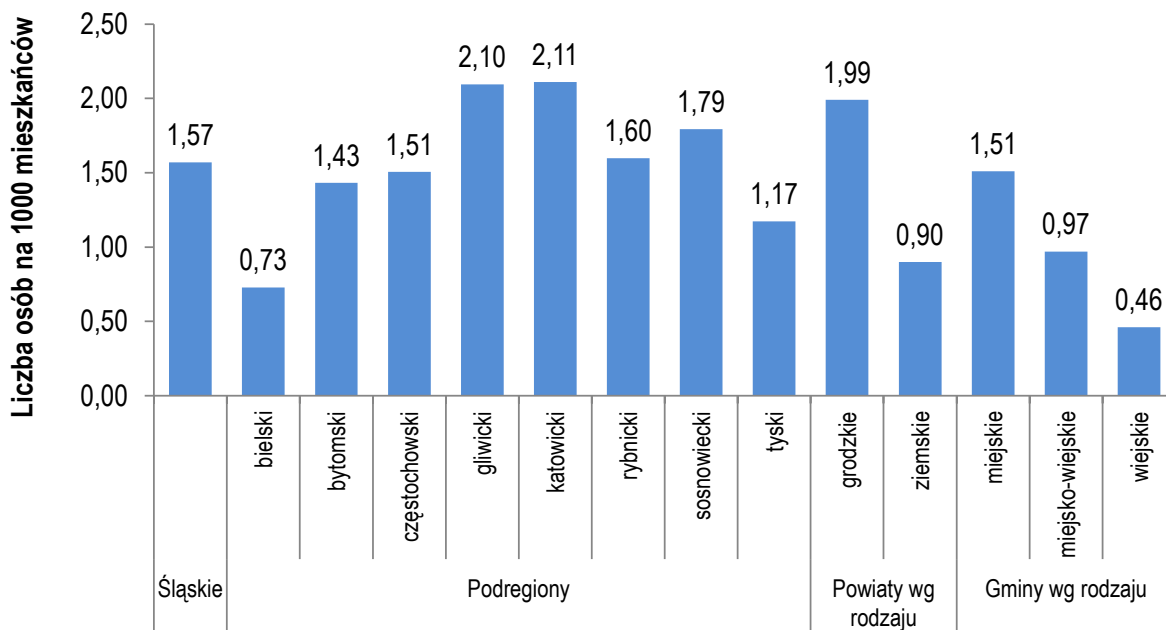
Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016.

Wykres 77. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców w latach 2010-2016.

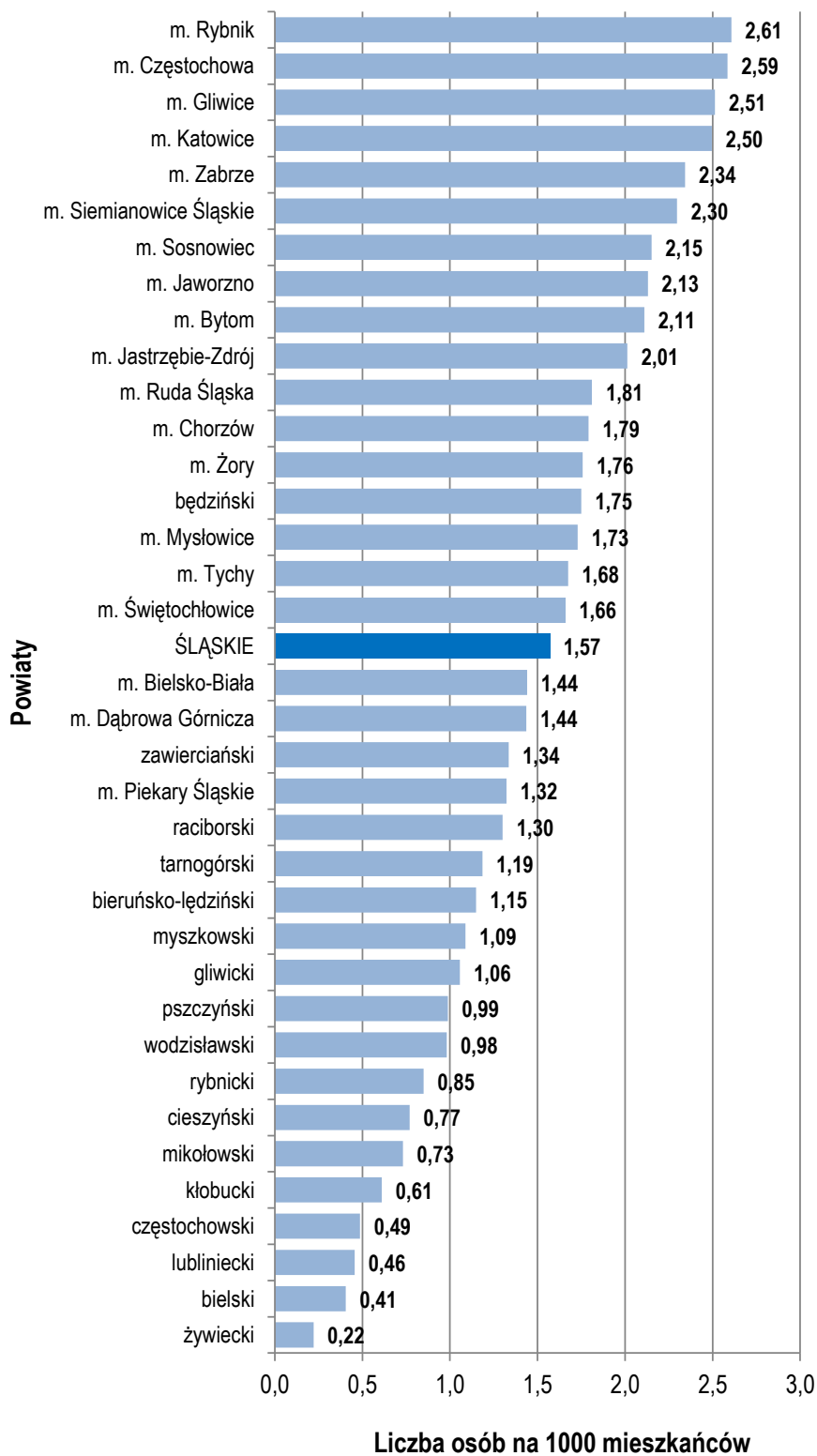
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 78. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

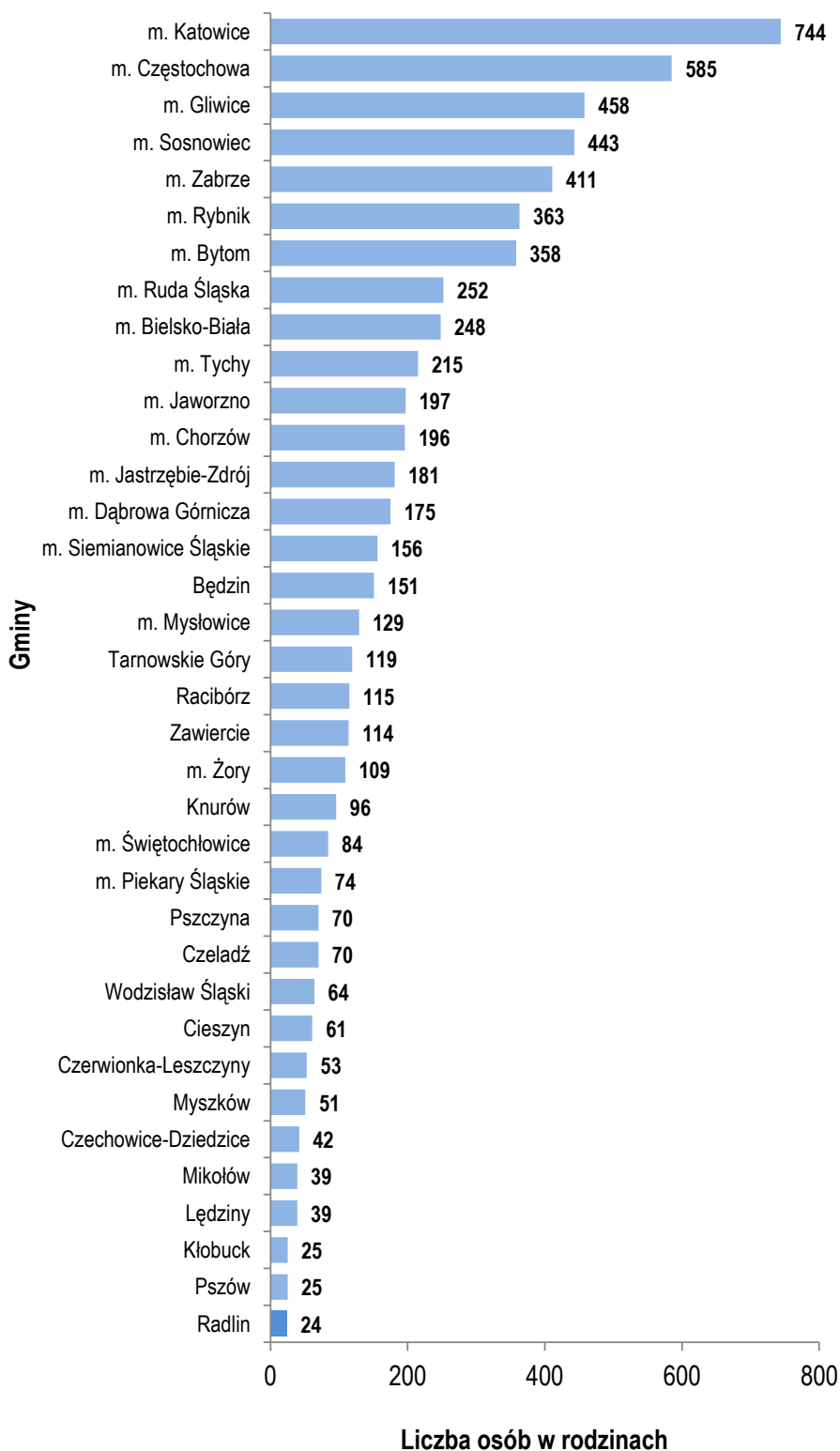
Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za okres I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 79. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności na 1000 mieszkańców powiatów województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: 1) Statystyczna Aplikacja Centralna, sprawozdanie *MPiPS-03*, meldunek za I-XII 2016 roku; 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

Wykres 80. Gminy o najwyższej liczbie osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności - województwo śląskie w 2016 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 meldunek za I-XII 2016 roku, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.

3.8. Przestępczość

Określenie „przestępczość” oznacza wszystkie czyny określone przez prawo jako przestępstwa (zachowania niezgodne z normami prawnymi), popełnione w danym kraju lub na danym terenie w określonym czasie⁷¹. Ścisłe ustalenie rozmiarów przestępczości jest niemożliwe z uwagi na nie znaną liczbę przestępstw nie ujawnionych bądź nie zgłoszonych⁷².

Statystyka publiczna do zobrazowania zjawiska przestępczości posługuje się liczbą przestępstw stwierdzonych czyli zdarzeń, co do których w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że są przestępstwami. Z kolei przestępstwo jest to - zgodnie z Kodeksem karnym z 1997 roku - zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub z oskarżenia prywatnego, natomiast zgodnie z Kodeksem karnym skarbowym - jest to przestępstwo skarbowe⁷³. Od 2013 r. dane o przestępstwach stwierdzonych obliczane są z wyłączeniem informacji statystycznych o śledztwach i dochodzeniach własnych prokuratora i powierzonych do prowadzenia uprawnionym organom innym niż Policja, dlatego też nie są w pełni porównywalne z informacjami pochodzącymi z lat ubiegłych⁷⁴.

W województwie śląskim w latach 2013-2016 w zakresie liczby przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych mieliśmy do czynienia z tendencją spadkową. O ile w 2013 r. takich zdarzeń było 160 970, o tyle w 2016 r. - 105 799. Tendencja ta jest zgodna z trendem dla całego kraju, jednakże wskaźniki przestępczości w województwie śląskim przez cały analizowany okres cechowały się wyższym poziomem w porównaniu do ogólnopolskich. W 2016 r. wśród podregionów województwa śląskiego najwyższymi wartościami wskaźnika przestępstw cechowały się podregiony: katowicki (29,9) i gliwicki (25,3). Biorąc pod uwagę rodzaj powiatu można zauważyć, że dużo wyższym poziomem analizowanego zjawiska charakteryzowały się powiaty grodzkie (27,0) w porównaniu z ziemskimi (20,1). Wśród powiatów najwyższe wartości wskaźnika przestępczości zanotowano w: bieruńsko-lędzińskim (57,3), m. Bielsko-Biała (38,1) i m. Katowice (37,1).

W 2016 roku wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa: o charakterze kryminalnym (61,8%), przeciwko mieniu (52,0%) i o charakterze gospodarczym (26,3%). Zdecydowanie mniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa drogowe (8,0%), przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności (3,9%), przeciwko rodzinie i opiece (3,1%) oraz życiu i zdrowiu (2,7%). Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2016 roku wyniósł 70,6% (w Polsce 66,5%) i był wyższy niż rok wcześniej o 2,2 punktu proc.

Spadek poziomu wskaźnika przestępczości może wynikać z różnych czynników, w tym w szczególności: faktycznego zmniejszenia się liczby popełnianych przestępstw, bierności społeczeństwa, które nie zgłasza organom ścigania zauważonych przestępstw, bądź też niższej skuteczności organów ścigania, które nie wykrywają popełnianych czynów. Dlatego też analizę danych o poziomie popełnianych przestępstw warto uzupełnić informacjami nt. poczucia bezpieczeństwa

⁷¹ *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/przestepczosc;3963635.html> [dostęp 13.10.2016 r.].

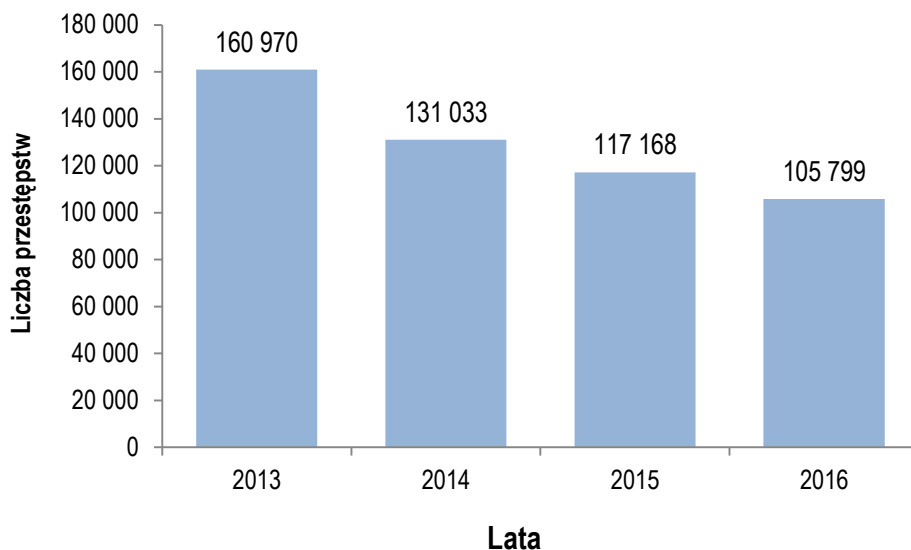
⁷² *Ibidem* [dostęp 13.10.2016 r.].

⁷³ Główny Urząd Statystyczny, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> [dostęp 13.10.2016 r.].

⁷⁴ *Ibidem* [dostęp 13.10.2016 r.].

obywateli. Badania takie od wielu już lat prowadzi Centrum Badania Opinii Społecznej. Zgodnie z nimi w latach 2013-2015 znacznie spadł odsetek osób, które obawiały się tego, że mogły zostać ofiarą przestępstwa⁷⁵. Warto jednak odnotować, że w roku 2016 w tej dziedzinie nastąpiła znacząca poprawa nastrojów społecznych. Może to wynikać z pewnego opóźnienia reakcji społeczeństwa na faktyczną poprawę sytuacji, jednak by potwierdzić tą hipotezę potrzebny jest dalszy monitoring poziomu przestępczości oraz poczucia bezpieczeństwa obywateli.

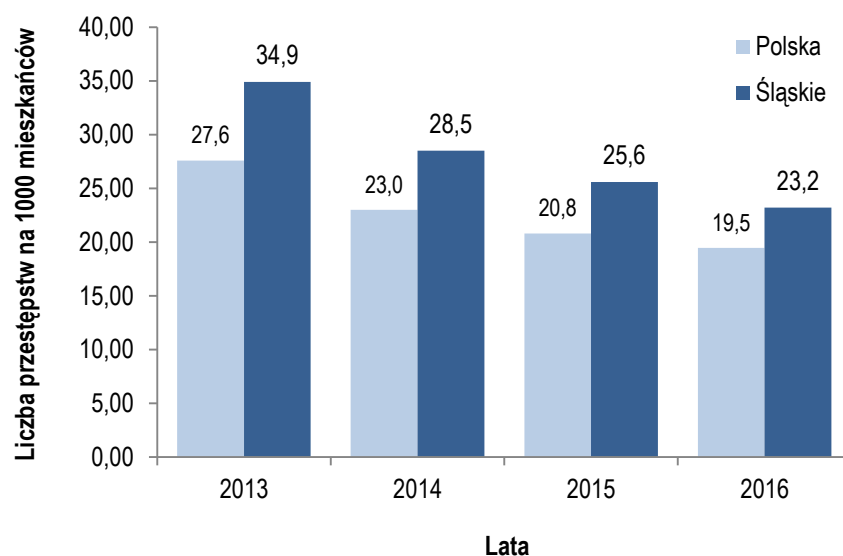
Wykres 81. Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w województwie śląskim w latach 2013-2016.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

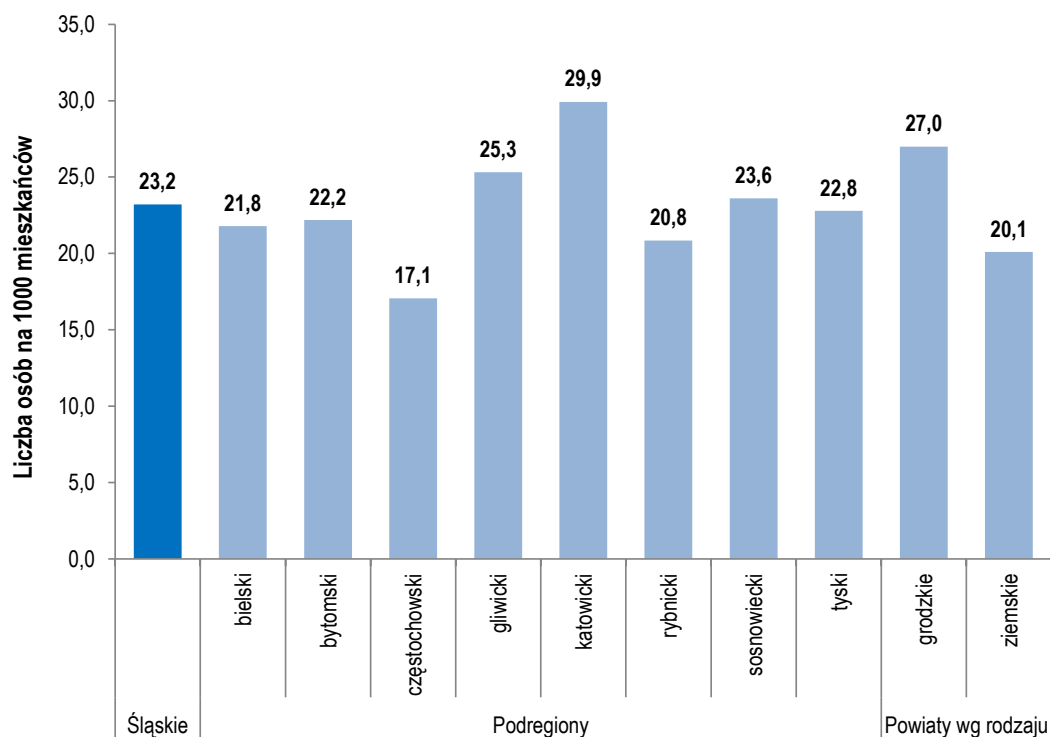
⁷⁵ Centrum Badania Opinii Społecznej, *Opinie o bezpieczeństwie i zagrożeniu przestępczością*, Warszawa 2016 r., s. 5(9).

Wykres 82. Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców w latach 2013-2016.

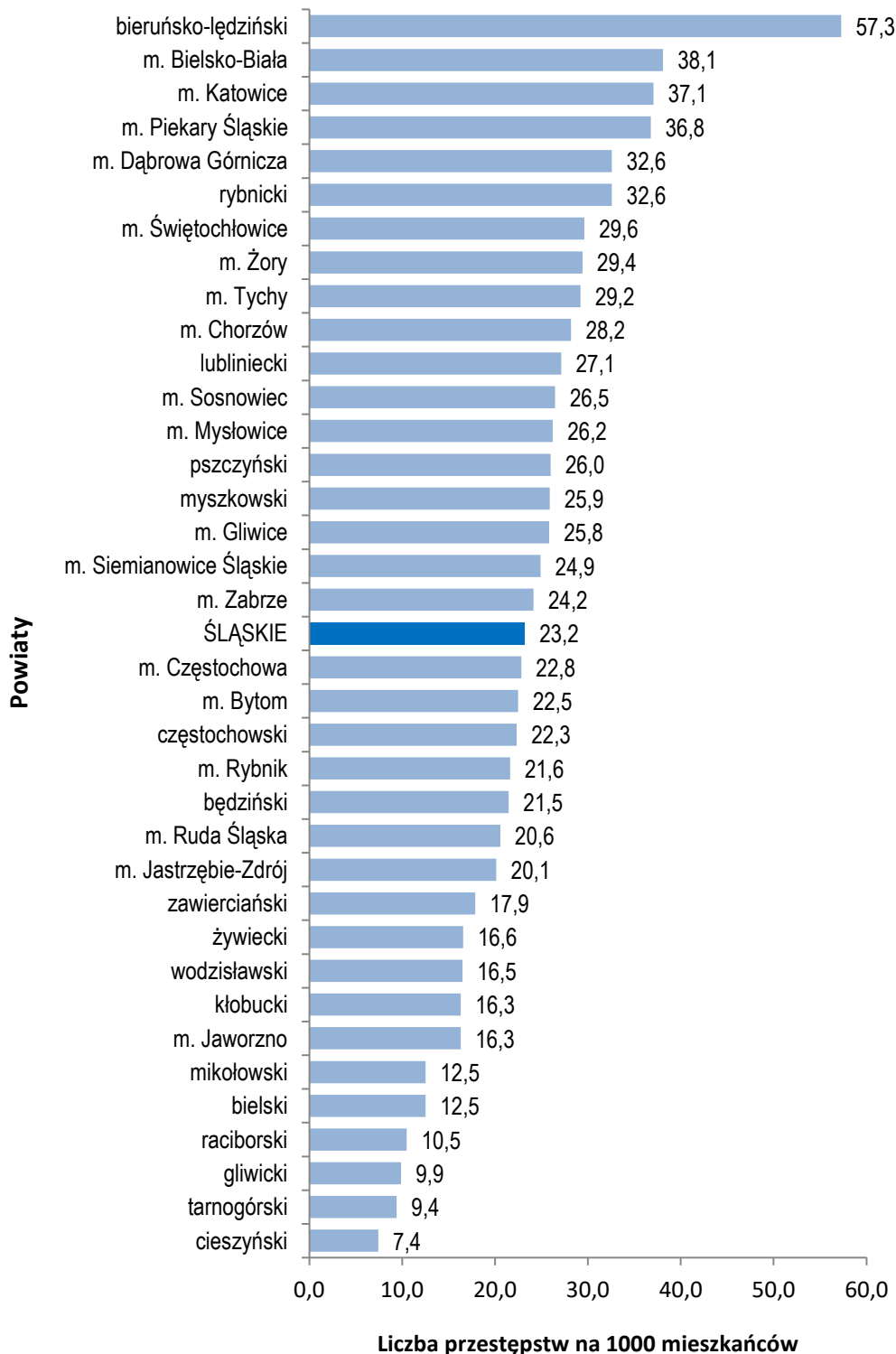
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 273. Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców w województwie śląskim w 2016 roku.

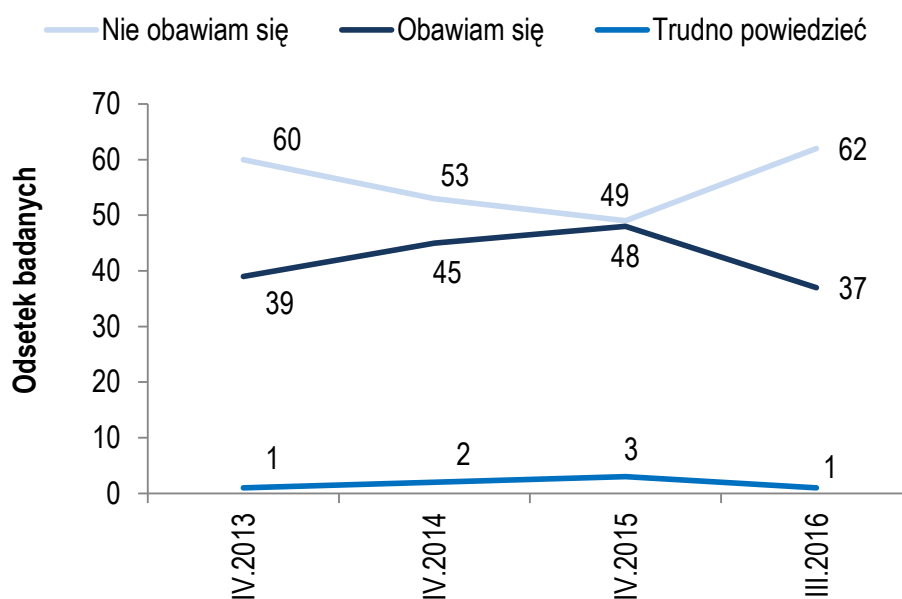
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 84. Liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców w powiatach województwa śląskiego w 2016 roku.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.

Wykres 85. Odpowiedzi na pytanie "Czy obawia się Pan(i) tego, że może się stać ofiarą przestępstwa?"

Źródło: Centrum Badania Opinii Społecznej, *Opinie o bezpieczeństwie i zagrożeniu przestępczością*, Warszawa 2016 r., s. 5(9).

4. Aneks

Tabela 1. Przyrost naturalny w latach 2005-2016.

Lata	Urodzenia żywe				Zgony				Przyrost naturalny			
	wartości bezwzględne		wsk. na 1000 ludności		wartości bezwzględne		wsk. na 1000 ludności		wartości bezwzględne		wsk. na 1000 ludności	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2005	364 383	40 763	9,55	8,70	368 285	46 315	9,65	9,88	-3 902	-5 552	-0,10	-1,18
2006	374 244	42 458	9,82	9,09	369 686	46 336	9,70	9,92	4 558	-3 878	0,12	-0,83
2007	387 873	43 858	10,18	9,42	377 226	47 736	9,90	10,26	10 647	-3 878	0,28	-0,83
2008	414 499	46 994	10,87	10,12	379 399	48 016	9,95	10,34	35 100	-1 022	0,92	-0,22
2009	417 589	47 860	10,94	10,31	384 940	48 573	10,09	10,47	32 649	-713	0,86	-0,15
2010	413 300	47 814	10,73	10,32	378 478	47 719	9,82	10,30	34 822	95	0,90	0,02
2011	388 416	44 803	10,08	9,68	375 501	47 709	9,74	10,31	12 915	-2 906	0,34	-0,63
2012	386 257	44 565	10,02	9,65	384 788	49 028	9,99	10,62	1 469	-4 463	0,04	-0,97
2013	369 576	42 829	9,60	9,31	387 312	49 156	10,06	10,69	-17 736	-6 327	-0,46	-1,38
2014	375 160	42 720	9,75	9,32	376 467	47 831	9,78	10,43	-1 307	-5 111	-0,03	-1,11
2015	369 308	41 611	9,61	9,10	394 921	50 421	10,27	11,03	-25 613	-8 810	-0,67	-1,93
2016	382 257	42 742	9,95	9,37	388 009	48 958	10,74	10,10	-5 752	-6 216	-0,16	-1,36

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 2. Migracje w latach 2005-2016.

Lata	Saldo migracji					
	migracje na pobyt stały - zagraniczne				migracje na pobyt stały - saldo migracji międzywojewódzkich (śląskie)	
	wartości bezwzględne		wsk. na 1000 ludności		wartości bezwzględne	wsk. na 1000 ludności
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie		
2005	-12 878	-5 623	-0,34	-1,20	-3 075	-0,66
2006	-36 134	-8 521	-0,95	-1,82	-3 668	-0,79
2007	-20 485	-6 312	-0,54	-1,36	-3 578	-0,77
2008	-14 865	-4 240	-0,39	-0,91	-2 917	-0,63
2009	-1 196	-1 634	-0,03	-0,35	-3 163	-0,68
2010	-2 114	-1 744	-0,05	-0,38	-3 194	-0,69
2011	-4 334	-2 020	-0,11	-0,44	-3 652	-0,79
2012	-6 617	-2 604	-0,17	-0,56	-3 298	-0,71
2013	-19 904	-5 438	-0,52	-1,18	-3 880	-0,84
2014	-15 750	-3 531	-0,41	-0,77	-3 633	-0,79
2015	bd	bd	nd	nd	-3 449	-0,75
2016	1 505	-1 128	0,04	-0,25	-3 428	-0,75

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 3. Struktura wiekowa ludności w latach 2005-2016.

Lata	Ludność ogółem		Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+)											
	Polska	Śląskie	wartości bezwzględne						odsetek ludności					
			w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym		w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
			Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2005	38157055	4685775	7863799	885181	24405034	3063102	5888222	737492	20,6	18,9	64,0	65,4	15,4	15,7
2006	38125479	4669137	7660567	858774	24481670	3058286	5983242	752077	20,1	18,4	64,2	65,5	15,7	16,1
2007	38115641	4654115	7487930	835711	24545254	3051575	6082457	766829	19,6	18,0	64,4	65,6	16,0	16,5
2008	38135876	4645665	7349669	819083	24590475	3043430	6195732	783152	19,3	17,6	64,5	65,5	16,2	16,9
2009	38167329	4640725	7231271	806093	24624443	3034503	6311615	800129	18,9	17,4	64,5	65,4	16,5	17,2
2010	38529866	4634935	7140156	797021	24615248	3020585	6444633	818276	18,5	17,2	63,9	65,2	16,7	17,7
2011	38538447	4626357	7146551	790680	24738527	2998142	6653369	837535	18,5	17,1	64,2	64,8	17,3	18,1
2012	38533299	4615870	7066768	782781	24605558	2970023	6860973	863066	18,3	17,0	63,9	64,3	17,8	18,7
2013	38495659	4599447	6995362	776393	24422146	2934496	7078151	888558	18,2	16,9	63,4	63,8	18,4	19,3
2014	38478602	4585924	6942996	771201	24230162	2898050	7305444	916673	18,0	16,8	63,0	63,2	19,0	20,0
2015	38437239	4570849	6901795	767533	24002168	2858648	7533276	944668	18,0	16,8	62,4	62,5	19,6	20,7
2016	38432992	4559164	6895878	767290	23767614	2818424	7769500	973450	17,9	16,8	61,8	61,8	20,2	21,4

 Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 4. Prognoza ludności - województwo śląskie, lata 2020-2035.

Lata	Ludność									Wskaźnik obciążenia demograficznego		
	ogółem		w tym wg:									
			kategorii wieku									
	wartość	odsetek ludności Polski	liczba			odsetek ludności			ludność w wieku nieprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	
w wieku przedprodukcyjnym			w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym	w wieku przedprodukcyjnym	w wieku produkcyjnym	w wieku poprodukcyjnym					
2020	4 477 678	11,7	749 793	2 783 556	944 329	16,7	62,2	21,1	60,9	125,9	33,9	
2025	4 369 747	11,6	718 972	2 647 696	1 003 079	16,5	60,6	23,0	65,0	139,5	37,9	
2030	4 245 178	11,4	646 230	2 581 037	1 017 911	15,2	60,8	24,0	64,5	157,5	39,4	
2035	4 107 861	11,3	597 159	2 508 736	1 001 966	14,5	61,1	24,4	63,7	167,8	39,9	

 Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 5. Liczba ludności w latach 2005-2015 oraz prognoza na lata 2020-2035.

Lata	Wartość		Przyrosty absolutne*				Przyrosty stosunkowe* (w %)			
			jednopodstawowy		łańcuchowy		jednopodstawowy		łańcuchowy	
	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2005	4 685 775	38 157 055	0	0	x	x	0,00	0,00	x	x
2006	4 669 137	38 125 479	-16 638	-31 576	-16 638	-31 576	-0,36	-0,08	-0,36	-0,08
2007	4 654 115	38 115 641	-31 660	-41 414	-15 022	-9 838	-0,68	-0,11	-0,32	-0,03
2008	4 645 665	38 135 876	-40 110	-21 179	-8 450	20 235	-0,86	-0,06	-0,18	0,05
2009	4 640 725	38 167 329	-45 050	10 274	-4 940	31 453	-0,96	0,03	-0,11	0,08
2010	4 634 935	38 529 866	-50 840	372 811	-5 790	362 537	-1,08	0,98	-0,12	0,95
2011	4 626 357	38 538 447	-59 418	381 392	-8 578	8 581	-1,27	1,00	-0,19	0,02
2012	4 615 870	38 533 299	-69 905	376 244	-10 487	-5 148	-1,49	0,99	-0,23	-0,01
2013	4 599 447	38 495 659	-86 328	338 604	-16 423	-37 640	-1,84	0,89	-0,36	-0,10
2014	4 585 924	38 478 602	-99 851	321 547	-13 523	-17 057	-2,13	0,84	-0,29	-0,04
2015	4 570 849	38 437 239	-114 926	280 184	-15 075	-41 363	-2,45	0,73	-0,33	-0,11
2020	4 477 678	38 137 804	-208 097	-19 251	-93 171	-299 435	-4,44	-0,05	-2,04	-0,78
2025	4 369 747	37 741 462	-316 028	-415 593	-107 931	-396 342	-6,74	-1,09	-2,41	-1,04
2030	4 245 178	37 185 073	-440 597	-971 982	-124 569	-556 389	-9,40	-2,55	-2,85	-1,47
2035	4 107 861	36 476 771	-577 914	-1 680 284	-137 317	-708 302	-12,33	-4,40	-3,23	-1,90

* Przyrosty absolutne jednopodstawowe mówią o ile wzrosła/spadła wielkość zjawiska w analizowanym okresie, w stosunku do okresu bazowego. Przyrosty łańcuchowe wskazują natomiast o ile zmieniła się wartość zjawiska w analizowanym okresie, wobec jego wartości z okresu poprzedniego. Z kolei przyrosty względne obrazują o ile procent zmieniło się zjawisko w analizowanym okresie, w stosunku do bazowego (jednopodstawowe) lub poprzedniego (łańcuchowe).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 6. Wskaźniki obciążenia demograficznego w latach 2005-2016.

Lata	Wskaźnik obciążenia demograficznego					
	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym		ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym		ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2005	56,3	53,0	74,9	83,3	24,1	24,1
2006	55,7	52,7	78,1	87,6	24,4	24,6
2007	55,3	52,5	81,2	91,8	24,8	25,1
2008	55,1	52,6	84,3	95,6	25,2	25,7
2009	55,0	52,9	87,3	99,3	25,6	26,4
2010	55,2	53,5	90,3	102,7	26,2	27,1
2011	55,8	54,3	93,1	105,9	26,9	27,9
2012	56,6	55,4	97,1	110,3	27,9	29,1
2013	57,6	56,7	101,2	114,4	29,0	30,3
2014	58,8	58,2	105,2	118,9	30,2	31,6
2015	60,1	59,9	109,1	123,1	31,4	33,0
2016	61,7	61,8	112,7	126,9	32,7	34,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 7. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Lata	Liczba rodzin objętych pomocą (Śląskie)	Liczba osób w rodzinach		Liczba ludności		Osoby objęte pomocą na 1000 mieszkańców	
		Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2010	25 247	95 451	969 461	4 635 882	38 529 866	20,59	25,16
2011	23 983	88 786	913 706	4 626 357	38 538 447	19,19	23,71
2012	23 868	84 581	876 519	4 615 870	38 533 299	18,32	22,75
2013	25 050	87 849	884 942	4 599 447	38 495 659	19,10	22,99
2014	24 285	84 697	820 968	4 585 924	38 478 602	18,47	21,34
2015	23 213	80 831	764 052	4 570 849	38 437 239	17,68	19,86
2016	20 832	70 866	657 733	4 559 164	38 432 992	15,54	17,11

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 8. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu przemocy w rodzinie w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Lata	Liczba rodzin objętych pomocą (Śląskie)	Liczba osób w rodzinach		Liczba ludności		Osoby objęte pomocą na 1000 mieszkańców	
		Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2010	1 809	5 835	50 872	4 634 935	38 529 866	1,26	1,32
2011	1 853	6 116	56 239	4 626 357	38 538 447	1,32	1,46
2012	1 925	6 230	63 035	4 615 870	38 533 299	1,35	1,64
2013	2 158	7 030	68 284	4 599 447	38 495 659	1,53	1,77
2014	2 193	7 310	68 894	4 585 924	38 478 602	1,59	1,79
2015	1 902	6 364	63 415	4 570 849	38 437 239	1,39	1,65
2016	1 718	5 706	56 362	4 559 164	38 432 992	1,25	1,47

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 9. Małżeństwa, separacje i rozwody w latach 2005-2016.

Lata	Małżeństwa				Separacje				Rozwody			
	wartości bezwzględne		wsk. na 1000 mieszkańców		wartości bezwzględne		wsk. na 10 tys. mieszkańców		wartości bezwzględne		wsk. na 1000 mieszkańców	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2005	206 916	25 411	5,42	5,42	bd	bd	nd	nd	67 578	9 168	1,77	1,96
2006	226 181	27 847	5,93	5,96	bd	bd	nd	nd	71 912	10 718	1,89	2,30
2007	248 702	30 022	6,52	6,45	bd	bd	nd	nd	66 586	9 531	1,75	2,05
2008	257 744	31 109	6,76	6,70	bd	bd	nd	nd	65 475	9 711	1,72	2,09
2009	250 794	31 209	6,57	6,73	bd	bd	nd	nd	65 345	8 661	1,71	1,87
2010	228 337	28 462	5,93	6,14	2 789	514	0,72	1,11	61 300	8 522	1,59	1,84
2011	206 471	25 495	5,36	5,51	2 843	518	0,74	1,12	64 594	8 329	1,68	1,80
2012	203 850	24 925	5,29	5,40	2 515	436	0,65	0,94	64 432	8 493	1,67	1,84
2013	180 396	22 225	4,69	4,83	2 216	391	0,58	0,85	66 132	8 602	1,72	1,87
2014	188 488	22 765	4,90	4,96	1 918	336	0,50	0,73	65 761	8 230	1,71	1,79
2015	188 832	22 338	4,91	4,89	1 700	275	0,44	0,60	67 296	8 249	1,75	1,80
2016	193 455	22 970	5,03	5,04	1 612	250	0,42	0,05	63 497	8 185	1,65	1,80

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>.

Tabela 10. Rozwody wg przyczyn* w województwie śląskim w 2016 r. (N=8 185)

Przyczyny	Ogółem	
	n	%
Niezgodność charakterów	4 943	60,4
Niedochowanie wierności małżeńskiej	1 821	22,2
Nadużywanie alkoholu	1 648	20,1
Naganny stosunek do członków rodziny	1 214	14,8
Nieporozumienia na tle finansowym	1 090	13,3
Dłuższa nieobecność	605	7,4
Różnice światopoglądowe	404	4,9
Niedobór seksualny	151	1,8
Trudności mieszkaniowe	147	1,8
Inne	126	1,5

Uwaga: rozwody wg przyczyn nie sumują się do ogólnej liczby rozwodów, gdyż dany związek małżeński mógł zostać rozwiązany z powodu więcej niż jednej przyczyny.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bd1.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 11. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy w latach 2010-2016, stan na koniec danego roku.

Wyszczególnienie		2010	2012	2014	2015	2016	Zmiana w latach 2015-2016		
							n	%	
Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Polska	24 615 248	24 605 558	24 230 162	24 002 168	23 767 614	-227 994	-1,0	
	Śląskie	3 020 585	2 970 023	2 898 050	2 858 648	2 818 424	-39 402	-1,4	
Bezrobotni zarejestr. ogółem	liczba	Polska	1 954 706	2 136 815	1 825 180	1 563 339	1 335 155	-261 841	-14,6
		Śląskie	181 198	205 459	175 675	148 508	119 981	-27 167	-19,2
	% ludności w wieku produkcyjnym	Polska	7,9	8,7	7,5	6,5	5,6	-1,0	-14,0
		Śląskie	6,0	6,9	6,1	5,2	4,3	-0,9	-17,2
Bezrobotni z prawem do zasiłku	wartości bezwzględne	Polska	326 582	358 250	242 378	217 315	186 700	-25 063	-14,1
		Śląskie	27 762	32 115	22 534	19 659	16 201	-2 875	-17,6
	% ogółu bezrobotnych	Polska	16,7	16,8	13,3	13,9	14,0	0,6	0,7
		Śląskie	15,3	15,6	12,8	13,2	13,5	0,4	2,0
Stopa bezrobocia rejestrowanego		Polska	12,3	13,4	11,5	9,8	8,3	-1,7	-15,3
		Śląskie	9,9	11,1	9,6	8,2	6,6	-1,4	-19,5
Długotrwale bezrobotni	liczba	Polska	906 302	1 073 440	1 054 000	880 286	724 225	-173 714	-17,7
		Śląskie	72 162	93 933	96 228	80 389	63 947	-15 839	-20,5
	% ogółu bezrobotnych	Polska	46,4	50,2	57,7	56,3	56,0	-1,4	-0,5
		Śląskie	39,8	45,7	54,8	54,1	53,3	-0,6	-1,5

Źródło: 1) Wortal Publicznych Służb Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>, 2) Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://wupkatowice.praca.gov.pl/>, 3) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>.

Tabela 12. Stopa bezrobocia i liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie śląskim, stan na koniec 2016 r.

Wyszczególnienie		Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Bezrobocie		
			stopa bezrobocia	bezrobotni zarejestrowani	
				liczba osób	% ludności w wieku produkcyjnym
ŚLĄSKIE		2 818 424	6,6	119 981	4,3
Podregiony	bielski	407 636	5,3	15 075	3,7
	bytomski	274 519	10,8	15 491	5,6
	częstochoowski	319 515	8,2	17 243	5,4
	gliwicki	294 745	5,8	11 346	3,8
	katowicki	454 178	4,5	15 932	3,5
	rybnicki	396 937	6,9	14 746	3,7
	sosnowiecki	422 569	9,5	23 517	5,6
	tyski	248 325	3,8	6 631	2,7
Rodzaje powiatów	grodzkie	1 572 668	bd	66 370	4,2
	ziemskie	1 245 756	bd	53 611	4,3
Rodzaje gmin	miejskie	2 818 424	bd	87 839	3,1
	miejsko-wiejskie	231 270	bd	10 081	4,4
	wiejskie	546 794	bd	22 061	4,0

Źródło: Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 13. Zagrożenie ubóstwem w latach 2005-2016 (według przyjętych w danym roku granic ubóstwa)*.

Lata	Granice ubóstwa					
	relatywna		ustawowa		minimum egzystencji	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2005	18,1	14,6	18,1	14,2	12,3	9,9
2006	17,7	14,9	15,1	12,2	7,8	6,5
2007	17,3	13,5	14,6	11,7	6,6	4,8
2008	17,6	17,0	10,6	9,5	5,6	4,6
2009	17,3	14,2	8,3	6,6	5,7	4,7
2010	17,4	14,0	7,4	5,8	5,8	4,5
2011	16,9	12,3	6,6	4,8	6,8	4,8
2012	16,3	11,3	7,2	4,8	6,8	4,5
2013	16,2	11,2	12,8	8,3	7,4	4,9
2014	16,2	11,9	12,2	8,9	7,4	4,7
2015	15,5	10,7	12,2	7,8	6,5	3,4
2016	13,9	10,3	12,7	9,0	4,9	3,0

* Odsetek osób w gospodarstwach domowych zagrożonych ubóstwem.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 14. Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego jako odsetek ogółu ludności w województwie śląskim w 2016 r.

Wyszczególnienie		Liczba ludności	Osoby w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, znajdujących się poniżej kryterium dochodowego	
			liczba osób	% ludności
ŚLĄSKIE		4 559 164	133 707	2,9
Podregiony	bielski	666 016	14 388	2,2
	bytomski	441 487	18 673	4,2
	częstochoowski	518 686	17 972	3,5
	gliwicki	472 975	13 833	2,9
	katowicki	739 775	26 415	3,6
	rybnicki	635 848	14 134	2,2
	sosnowiecki	689 618	20 580	3,0
	tyski	394 759	7 712	2,0
Powiaty	grodzkie	2 560 863	78 889	3,1
	ziemskie	1 998 301	54 820	3,0
Gminy	miejskie	3 318 663	100 517	2,9
	miejsko-wiejskie	371 448	10 351	3,0
	wiejskie	869 053	22 843	2,8

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 15. Osoby niepełnosprawne wg województw w latach 2002/2011.

Województwa	Liczba osób niepełnosprawnych wg NSP 2002	Liczba osób niepełnosprawnych wg NSP 2011					Zmiana liczby osób niepełnosprawnych w latach 2002/2011	
		n	pozycja	udział (w %)	na 1000 osób		n	%
					wartość	pozycja		
POLSKA	5 456 711	4 697 048	x	100,0	122	x	-759 663	-13,9
Dolnośląskie	435 846	383 758	5	8,2	132	4	-52 088	-12,0
Kujawsko-pomorskie	303 254	264 313	9	5,6	126	7	-38 941	-12,8
Lubelskie	407 843	311 796	7	6,6	143	2	-96 047	-23,5
Lubuskie	176 373	170 537	13	3,6	167	1	-5 836	-3,3
Łódzkie	365 149	333 760	6	7,1	131	5	-31 389	-8,6
Małopolskie	589 062	394 309	4	8,4	118	12	-194 753	-33,1
Mazowieckie	580 697	515 697	2	11,0	98	16	-65 000	-11,2
Opolskie	106 753	103 153	16	2,2	102	15	-3 600	-3,4
Podkarpackie	316 146	249 530	10	5,3	117	13	-66 616	-21,1
Podlaskie	155 971	131 758	15	2,8	110	14	-24 213	-15,5
Pomorskie	301 625	284 499	8	6,1	125	8	-17 126	-5,7
Śląskie	560 711	552 138	1	11,8	119	11	-8 573	-1,5
Świętokrzyskie	187 135	165 680	14	3,5	129	6	-21 455	-11,5
Warmińsko-mazurskie	211 573	197 293	12	4,2	136	3	-14 280	-6,7
Wielkopolskie	525 101	428 770	3	9,1	124	9	-96 331	-18,3
Zachodniopomorskie	233 472	210 057	11	4,5	122	10	-23 415	-10,0

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Wyniki spisu NSP 2011 oraz Narodowe spisy powszechne 2002*, <http://www.stat.gov.pl>.

Tabela 16. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Lata	Liczba rodzin objętych pomocą (Śląskie)	Liczba osób w rodzinach		Osoby objęte pomocą na 1000 mieszkańców	
		Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2010	7 818	16 676	206 171	3,60	5,35
2011	7 350	15 132	194 035	3,27	5,03
2012	7 605	15 215	186 542	3,30	4,84
2013	7 821	15 285	185 340	3,32	4,81
2014	7 794	14 696	173 592	3,20	4,51
2015	7 747	14 388	164 321	3,15	4,28
2016	7 566	13 258	146 336	2,91	3,81

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03*, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 17. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Lata	Liczba rodzin objętych pomocą (Śląskie)	Liczba osób w rodzinach		Osoby objęte pomocą na 10 tys. mieszkańców	
		Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2010	303	533	5 791	1,15	1,50
2011	292	510	5 286	1,10	1,37
2012	315	549	5 208	1,19	1,35
2013	369	628	5 952	1,37	1,55
2014	446	848	6 641	1,85	1,73
2015	475	871	7 537	1,91	1,96
2016	461	756	6 770	1,66	1,76

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 18. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności w województwie śląskim w latach 2010-2016.

Lata	Liczba rodzin objętych pomocą (Śląskie)	Liczba osób w rodzinach		Osoby objęte pomocą na 1000 mieszkańców	
		Śląskie	Polska	Śląskie	Polska
2010	5 254	6 447	42 768	1,39	1,11
2011	5 054	6 188	41 760	1,34	1,08
2012	5 449	6 660	43 206	1,44	1,12
2013	5 870	7 048	45 097	1,53	1,17
2014	6 157	7 370	45 168	1,61	1,17
2015	6 334	7 502	44 597	1,64	1,16
2016	6 233	7 166	42 513	1,57	1,11

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03, meldunki za lata 2010-2016, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start#>.

Tabela 19. Liczba osób bezdomnych zdiagnozowanych w trakcie ogólnopolskich badań przeprowadzonych w nocy 7/8 lutego 2013 r. oraz w nocy 21/22 stycznia 2015 r.

Wyszczególnienie	2013	2015		Zmiana w latach 2013-2015	
		n	wsk. na 1000 mieszk.	n	%
dolnośląskie	2 896	3 216	1,11	320	11,0
kujawsko-pomorskie	2 645	3 937	1,89	1 292	48,8
lubelskie	1 092	958	0,45	-134	-12,3
lubuskie	726	1 013	1,00	287	39,5
łódzkie	2 130	2 082	0,83	-48	-2,3
małopolskie	1 722	1 942	0,58	220	12,8
mazowieckie	3 136	4 626	0,86	1 490	47,5
opolskie	1 011	1 080	1,08	69	6,8
podkarpackie	1 060	1 131	0,53	71	6,7
podlaskie	623	722	0,61	99	15,9
pomorskie	2 682	3 209	1,39	527	19,6
śląskie	3 805	4 415	0,97	610	16,0
świętokrzyskie	677	747	0,59	70	10,3
warmińsko-mazurskie	1 292	1 450	1,01	158	12,2
wielkopolskie	2 576	2 702	0,78	126	4,9
zachodniopomorskie	2 639	2 931	1,71	292	11,1
POLSKA	30 712	36 161	0,94	5 449	17,7

Źródło: 1) Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2014 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych*, Warszawa 2015, s. 9, *Sprawozdanie z realizacji działań na rzecz ludzi bezdomnych w roku 2012 oraz wyniki Ogólnopolskiego badania liczby osób bezdomnych i badania socjodemograficznego*, Warszawa 2015, s. 9, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl/bdl.